

พุทธวจน

หมวดธรรม

เปิดธรรมที่ถูกลืม

มรรควิธีที่ง่าย

ละนันท์ จิตหลุดพ้น

กัสสป ! หนทางนั้นเป็นอย่างไร ?

ปฏิบัติหนั้นเป็นอย่างไรเล่า ?

หนทางนั้นคือ หนทางอันประเสริฐ

ประกอบด้วยองค์แปดประการ, ได้แก่สิ่งเหล่านี้คือ

สัมมาทิฐิ สัมมาสังกัปปะ

สัมมาวาจา สัมมากัมมันตะ สัมมาอาชีวะ

สัมมาวายามะ สัมมาสติ สัมมาสมาธิ.

พุทธวจน

มรรค วิธีที่ ง่าย

ละหนัทธิ จิตหลุดพ้น

กัศสป ! หนทางมีอยู่ ปฏิปทามีอยู่
ซึ่งผู้ปฏิบัติตามแล้ว จักรู้ได้เอง จักเห็นได้เอง.

-บาลี สී. ที. ๙/๒๐๙-๒๑๐/๒๖๕.

พุทธวจน-หมวดธรรม

เปิดธรรมที่ถูกปิด

ฉบับ

๔

มรรควิธีที่ง่าย

พุทธวจนสถาบัน

ร่วมกันมุ่งมั่นศึกษา ปฏิบัติ เผยแผ่คำของตถาคต

พุทธวจน

ฉบับ ๔ มรรควิธีที่ง่าย

เปิดธรรมที่ถูกปิด

สืบค้นและรวบรวมโดย

พระอาจารย์คึกฤทธิ์ โสตฺถิผโล (วัดนาป่าพง)

ข้อมูลธรรมะนี้ จัดทำเพื่อประโยชน์ทางการศึกษาสู่สาธารณชน
เป็นธรรมทาน

ลิขสิทธิ์ในต้นฉบับนี้ได้รับการสงวนไว้

ในการจะจัดทำหรือเผยแพร่ โปรดใช้ความละเอียดรอบคอบ
เพื่อรักษาความถูกต้องของข้อมูล ให้ขออนุญาตเป็นลายลักษณ์อักษร
และปรึกษาด้านข้อมูลในการจัดทำเพื่อความสะดวกและประหยัด
ติดต่อได้ที่

พุทธวจนภิกขุคึกฤทธิ์มูลนิธิ

โทร. ๐๙ ๒๕๒๖ ๑๒๓๖

ตัวแทนคณะศิษย์วัดนาป่าพง

คุณสหัทธญา คุ่มชนะ โทร. ๐๙ ๒๕๒๖ ๑๒๓๖

มูลนิธิพุทธโมฆณ

โทร. ๐๘ ๒๒๒๒ ๕๗๙๐-๙๔

ปีที่พิมพ์ ๒๕๖๕

จัดทำโดย

มูลนิธิพุทธโมฆณ

มูลนิธิพุทธโฆษาณ เลขที่ ๒๙/๓ หมู่ที่ ๗ ตำบลบึงทองหลาง อำเภอลำลูกกา จังหวัดปทุมธานี ๑๒๑๔๐
โทรศัพท์ / โทรสาร ๐ ๒๕๔๙ ๒๑๗๕ เว็บไซต์ : www.buddhakos.org

วันที่ ๒๓ พฤษภาคม ๒๕๕๔

เรื่อง ขออนุญาตรวบรวมงานจากหนังสือชุดจากพระโอษฐ์ ทั้ง ๕ เล่ม

เรียน คุณเมตตา พานิช
ประธานคณะกรรมการธรรมทานมูลนิธิ

เพื่อประโยชน์ในการศึกษาและปฏิบัติของพุทธบริษัท มูลนิธิพุทธโฆษาณประสงค์จะขออนุญาตรวบรวม
และใช้เนื้อหารวมทั้งสำนวนการแปลพุทธวจนในหนังสือ ชุดจากพระโอษฐ์ ทั้ง ๕ เล่ม ซึ่งแปลและเรียบเรียงโดย
ท่านพุทธทาสภิกขุในนามกองตำราคณะธรรมทาน คือ

๑. พุทธประวัติจากพระโอษฐ์	๒. ขุมทรัพย์จากพระโอษฐ์
๓. อริยสัจจากพระโอษฐ์ ภาคต้น	๔. อริยสัจจากพระโอษฐ์ ภาคปลาย
๕. ปฏิจสุมุปาบทจากพระโอษฐ์	

ซึ่งมูลนิธิพุทธโฆษาณได้นำมาจำหน่ายจัดกลุ่มหมวดธรรมเป็นหนังสือชื่อ "พุทธวจน มรรค (วิธีที่) ง่าย"

เพื่อประโยชน์แก่พุทธบริษัท โดยจัดพิมพ์เผยแพร่เป็นธรรมทาน

อนึ่ง มูลนิธิพุทธโฆษาณจักขอมอบหนังสือที่ขอจัดพิมพ์นี้แก่ธรรมทานมูลนิธิจำนวน ๑๐๐ เล่ม

จึงเรียนมาเพื่อโปรดพิจารณา

อนุญาตให้จัดทำและพิมพ์เผยแพร่
เป็นธรรมทานได้

ขอแสดงความนับถืออย่างสูง

(นายทวิศักดิ์ หิรัญรักษ์)
ประธานมูลนิธิพุทธโฆษาณ

อักษรย่อ

เพื่อความสะดวกแก่ผู้ที่ยังไม่เข้าใจเรื่องอักษรย่อ
ที่ใช้หมายแทนชื่อคัมภีร์ ซึ่งมีอยู่โดยมาก

มหาวิ. วิ.	มหาวิภังค์	วินัยปิฎก.
ภิกขุณี. วิ.	ภิกขุณีวิภังค์	วินัยปิฎก.
มหา. วิ.	มหาวรรค	วินัยปิฎก.
จุลล. วิ.	จุลวรรค	วินัยปิฎก.
ปริวาร. วิ.	ปริวารวรรค	วินัยปิฎก.
สี. ที.	สีลขันธวรรค	ทีฆนิกาย.
มหา. ที.	มหาวรรค	ทีฆนิกาย.
ปา. ที.	ปาฎิกวรรค	ทีฆนิกาย.
มฺ. ม.	มุลปฺณณาสกั	มัชฌิมนิกาย.
ม. ม.	มัชฌิมปฺณณาสกั	มัชฌิมนิกาย.
อุปริ. ม.	อุปริปฺณณาสกั	มัชฌิมนิกาย.
สคาถ. สั.	สคาถวรรค	สังยุตตนิกาย.
นิทาน. สั.	นิทานวรรค	สังยุตตนิกาย.
ขนฺธ. สั.	ขันธวารวรรค	สังยุตตนิกาย.
สพา. สั.	สพายตนวรรค	สังยุตตนิกาย.
มหาวาร. สั.	มหาวารวรรค	สังยุตตนิกาย.
เอก. อั.	เอกนิบาต	อังกุตตรนิกาย.
ทุก. อั.	ทุกนิบาต	อังกุตตรนิกาย.
ติก. อั.	ติกนิบาต	อังกุตตรนิกาย.
จตุกก. อั.	จตุกกนิบาต	อังกุตตรนิกาย.

ปญจก. อ.	ปัญจกนิบาต	อังกุตตรนิกาย.
ฉกฺก. อ.	ฉกฺกนิบาต	อังกุตตรนิกาย.
สตุตฺก. อ.	สตุตกนิบาต	อังกุตตรนิกาย
อฏฺฐก. อ.	อฏฺฐกนิบาต	อังกุตตรนิกาย.
นวก. อ.	นวกนิบาต	อังกุตตรนิกาย.
ทสก. อ.	ทสกนิบาต	อังกุตตรนิกาย.
เอกาทสก. อ.	เอกาทสกนิบาต	อังกุตตรนิกาย.
ขุ. ขุ.	ขุททกปาฐะ	ขุททกนิกาย.
ธ. ขุ.	ธรรมบท	ขุททกนิกาย.
อุ. ขุ.	อุทาน	ขุททกนิกาย.
อิติวุ. ขุ.	อิติวุตตกะ	ขุททกนิกาย.
สุตฺต. ขุ.	สุตตนิบาต	ขุททกนิกาย.
วิมาน. ขุ.	วิมานวัตถุ	ขุททกนิกาย.
เปต. ขุ.	เปตวัตถุ	ขุททกนิกาย.
เถร. ขุ.	เถรคาถา	ขุททกนิกาย.
เถรี. ขุ.	เถรีคาถา	ขุททกนิกาย.
ชา. ขุ.	ชาดก	ขุททกนิกาย.
มหานิ. ขุ.	มหานิทเทศ	ขุททกนิกาย.
จุพนิ. ขุ.	จุพนิทเทศ	ขุททกนิกาย.
ปฏิสมฺ. ขุ.	ปฏิสัมภิตามรรค	ขุททกนิกาย.
อปท. ขุ.	อปทาน	ขุททกนิกาย.
พทุทฺธ. ขุ.	พทุทฺธวงส์	ขุททกนิกาย.
จริยา. ขุ.	จริยาปฎีก	ขุททกนิกาย

ตัวอย่าง : ๑๔/๑๗๑/๒๔๕ ให้อ่านว่า
ไตรปิฎกฉบับสยามรัฐ เล่ม ๑๔ หน้า ๑๗๑ ข้อที่ ๒๔๕

คำอนุโมทนา

ขออนุโมทนา ในกุศลเจตนาครั้งนี้เป็นอย่างยิ่ง ที่ได้สร้างเหตุปัจจัย อันนำไปเพื่อความเจริญ และความมีอายุยืนยาวแห่งพุทธวจน ด้วยการสืบสายถ่ายทอดคำสอนที่ออกจากพระโอษฐ์ของพระองค์เอง ในส่วนมรรควิธีที่ง่าย เพื่อความเข้าถึงมรรคผลอย่างสะดวกและรวดเร็ว สมดังพุทธประสงค์ที่ต้องการให้มีผู้นำคำสอนของพระองค์ไปศึกษาประพฤติปฏิบัติ เพ่งพิสูจน์ข้ออรรถข้อธรรม เพื่อให้เห็นแจ้งเป็นปัจจัยตัด และขยับในการถ่ายทอดบอกสอนกัน รุ่นต่อรุ่น สืบ ๆ กันไป

ด้วยเหตุที่ได้กระทำมาแล้วนี้ ขอจงเป็นพลปัจจัย ให้ผู้มีส่วนร่วมในการทำหนังสือและผู้ที่ได้อ่านศึกษา พึงได้ดวงตาเห็นธรรม สำเร็จผลยังพระนิพพาน สมดังความปรารถนาที่ได้สร้างมาอย่างดีแล้วด้วยเทอญ.

ขออนุโมทนา
ภิกขุศีกฤทธิ์ โสตุถิโส

สารบัญ

มรรควิธีที่ง่าย	๑
คำนำ	๒
การละนันทิ	๗
๑. ภพแม้ชั่วขณะติดนิ้วมือก็ยังน่ารังเกียจ	๘
๒. ผู้เข้าไปหา เป็นผู้ไม่หลุดพ้น	๙
ผู้ไม่เข้าไปหา ย่อมเป็นผู้หลุดพ้น	
๓. จิตมีตัณหา เรียกว่าอยู่สองคน	๑๒
จิตไม่มีตัณหา เรียกว่าอยู่คนเดียว	
๔. พรหมจรรย์นี้ อันบุคคลย่อมประพฤติ	๑๖
เพื่อการละขาดซึ่งภพ	
๕. ลีลนันทิ ลีลราคะ ก็ลีลทุกข์	๑๙
๖. ความดับทุกข์มี เพราะความดับไปแห่งความเพลิน (นันทิ)	๒๑
กายคตาสติ	๒๓
๗. กายคตาสติ เป็นเสาเหมือนเสาหลักอย่างดีของจิต	๒๔
ลักษณะของผู้ไม่ตั้งจิตในกายคตาสติ	๒๔
ลักษณะของผู้ตั้งจิตในกายคตาสติ	๒๖
๘. กระตองของบรรพชิต	๒๙
๙. ตั้งจิตในกายคตาสติ เสมือนบุรุษผู้ถือหม้อน้ำมัน	๓๒

อานาปานสติ ๓๕

๑๐. อานิสงส์สูงสุดแห่งอานาปานสติ ๒ ประการ ๓๖

๑๑. เจริญอานาปานสติ เป็นเหตุให้ ๔๐

สติปัฏฐาน ๔ โพชฌงค์ ๗ วิชชาและวิมุตติบริบูรณ์ ๔๐

อานาปานสติบริบูรณ์ ย่อมทำสติปัฏฐานให้บริบูรณ์ ๔๑

สติปัฏฐานบริบูรณ์ ย่อมทำโพชฌงค์ให้บริบูรณ์ ๔๗

โพชฌงค์บริบูรณ์ ย่อมทำวิชชาและวิมุตติให้บริบูรณ์ ๕๑

ปฏิบัติเป็นที่สบายแก่การบรรลุ “นิพพาน” ๕๓

๑๒. ปฏิบัติเป็นที่สบายแก่การบรรลุนิพพาน (นัยที่ ๑) ๕๔

๑๓. ปฏิบัติเป็นที่สบายแก่การบรรลุนิพพาน (นัยที่ ๒) ๕๖

๑๔. ปฏิบัติเป็นที่สบายแก่การบรรลุนิพพาน (นัยที่ ๓) ๕๘

๑๕. ปฏิบัติเป็นที่สบายแก่การบรรลุนิพพาน (นัยที่ ๔) ๖๐

๑๖. กระจายเสีย ซึ่งผัสสะ ๖๓

๑๗. เจริญอริยมรรคมีองค์ ๘ ด้วยวิธีลัด ๖๘

๑๘. เมื่อไม่มีมา ไม่มีไป ย่อมไม่มีเกิด และไม่มีดับ ๗๑

สักแต่ว่า... ๗๓

๑๙. สักแต่ว่า... (นัยที่ ๑) ๗๔

๒๐. สักแต่ว่า... (นัยที่ ๒) ๗๕

สติปัฏฐาน ๔ ๗๙

๒๑. มีสติ มีสัมปชัญญะ รอคอยการตาย ๘๐

การละอวิชาโดยตรง	๘๕
๒๒. ธรรมทั้งปวง ไม่ควรยึดมั่น	๘๖
๒๓. การเห็นซึ่งความไม่เที่ยง	๘๙
ปฏิบัติเพื่อบรรลุมรรคผลของคนเจ็บไข้ และบุคคลทั่วไป	๙๑
๒๔. ปฏิบัติเพื่อบรรลุมรรคผลของคนเจ็บไข้	๙๒
๒๕. ปฏิบัติเพื่อบรรลุมรรคผลของบุคคลทั่วไป (นัยที่ ๑)	๙๔
๒๖. ปฏิบัติเพื่อบรรลุมรรคผลของบุคคลทั่วไป (นัยที่ ๒)	๙๖
๒๗. ปฏิบัติเพื่อบรรลุมรรคผลของบุคคลทั่วไป (นัยที่ ๓)	๙๘
๒๘. ปฏิบัติเพื่อบรรลุมรรคผลของบุคคลทั่วไป (นัยที่ ๔)	๑๐๐
สัมมาสังกัปปะ (ความดำริชอบ)	๑๐๕
๒๙. ผู้มีความเพียรตลอดเวลา	๑๐๖
๓๐. ผู้เกียจคร้านตลอดเวลา	๑๐๙
ปฏิบัติของการสิ้นอาสวะ ๔ แบบ	๑๑๓
๓๑. ปฏิบัติของการสิ้นอาสวะ ๔ แบบ	๑๑๔
แบบปฏิบัติลำบาก รู้ได้ช้า	๑๑๕
แบบปฏิบัติลำบาก รู้ได้เร็ว	๑๑๖
แบบปฏิบัติสบาย รู้ได้ช้า	๑๑๗
แบบปฏิบัติสบาย รู้ได้เร็ว	๑๑๘

มรรควิธีที่ง่าย

คำนำ

ปฏิเสธไม่ได้ว่า ในยุคแห่งเทคโนโลยีข้อมูลข่าวสาร ที่ผู้คนแข่งกันรู้ให้ได้เร็วที่สุดไว่ก่อนนั้น ได้นำพาสังคมไปสู่ วิถีชีวิตที่เสพติดในความง่ายเร็วลัด ของขั้นตอนการเรียนรู้ โดยละทิ้งความถูกต้องตรงจริงในการรู้นั้นไว้เป็นอันดับรอง

ในแวดวงของชาวพุทธยุคใหม่ แม้ในส่วนที่มี ปัญญาพอเห็นโทษภัยในทุกซ์ มีจิตน้อมไปในการภาวนาแล้ว ก็ยังไม่พ้นที่จะมีการพูดถึงเกี่ยวกับ มรรควิธีที่ง่าย ลัดสั้น

ปัญหามีอยู่... คือ การหมายรู้ ในคำว่า “ง่าย”

โดยในแง่ที่คนส่วนใหญ่เข้าใจนั้น มีความหมาย ไม่ตรงกับรายละเอียดในมรรควิธีที่ง่าย ซึ่งบัญญัติโดย พระตถาคต เมื่อนิยามตั้งต้นไม่ตรงกันเสียแล้ว จะต้อง กล่าวไปโยในรายละเอียดอื่นๆ ที่ตามมา

เมื่อพูดถึงคำว่า “ง่าย” โดยทั่วไป มักจะถูกเข้าใจ ในลักษณะว่า เป็นอะไรสักอย่างที่ได้มาโดยไม่มีขั้นตอนยาก ได้มาโดยไม่ต้องลงแรง โดยไม่ต้องใช้ความพยายามมาก

ใช้การขวนขวายน้อย ใช้ข้อมูลน้อย ใช้การใคร่ครวญน้อย
ใช้การกระทำน้อย ...กระทั่งไม่ต้องทำอะไรเลย

ในขณะที่ปฏิบัติ (วิธีการกระทำเพื่อให้ได้มา)
ที่นำไปสู่การบรรลุมรรคผล ซึ่งพระพุทธองค์ได้ทรงอธิบาย
ไว้นั้น ประกอบด้วยหลักการที่วางต่อกันอยู่ ๒ ส่วน คือ

๑. ส่วนของมรรควิธีที่เลือกมาใช้

ซึ่งเป็นตัวกำหนด ระดับความสบายในการปฏิบัติ

๒. ส่วนของเหตุในความเร็วช้าในการบรรลุ

ซึ่งแปรผันตามระดับความอ่อนแก่ของอินทรีย์ห้า

ในส่วนแรก คือ มรรควิธีที่เลือกมาใช้นั้น ทรงแบ่ง
ออกไว้เป็นสองแบบคือ ทุกขาปฏิบัติ และ สุขาปฏิบัติ
ทุกขาปฏิบัติ คือมรรควิธีที่ไม่ได้สุขวิหารในขั้นตอนปฏิบัติ
เพราะเน้นการใช้ทุกข์เป็นเครื่องมือในการรู้แจ้งซึ่งอริยสัจ
ส่วนสุขาปฏิบัติ คือการอาศัยสุขเป็นเครื่องมือในการรู้
ผู้ปฏิบัติจึงได้สุขวิหารไปด้วยในระหว่างปฏิบัติเพื่อสิ้นทุกข์

ในส่วนของเหตุที่บรรลุเร็วหรือช้านั้นคืออินทรีย์ห้า
(ศรัทธา วิริยะ สติ สมาธิ ปัญญา)

ผู้มีศรัทธาในตถาคตมาก (อินทรีย์ คือ ศรัทธา) ก็ย่อมจะเชื่อในพุทธปัญญาญาณ ย่อมจะศึกษา ทรงจำ สัมผัสสู่ตะณะเฉพาะที่เป็นพุทธวจนไว้มาก จึงรู้แง่มุมของจิต และวิธีการปฏิบัติที่ถูกต้องไว้มาก

บุคคลผู้มีปัญญาเห็นได้เร็ว (อินทรีย์ คือ ปัญญา) เลือกหนทางที่สะดวก ก็ย่อมจะไปถึงจุดหมายได้เร็วกว่า แม้รู้หนทางที่ถูกแล้ว แต่เพียรน้อย (อินทรีย์ คือ วิริยะ) มิได้ปฏิบัติธรรมให้สมควรแก่ธรรม ฝึกสติน้อย ทั้งสมาธิ เหนือห่างจากฌาน ก็ย่อมถึงที่หมายได้ช้า...ดังนี้ เป็นต้น

อีกทั้ง แง่มุมที่ควรให้ความสำคัญว่าเป็นมรรควิธี ที่ง่ายคือ สิ่งที่พระตถาคตทรงแสดงสอนบ่อยๆ, บอก ตรงๆ ว่าเป็นวิธีที่สะดวกต่อการเข้ามรรคผล, ทรงใช้บอก สอนกับคนชราคนเจ็บป่วย ใกล้ตาย มีกำลังน้อย มีเวลา ในชีวิตเหลือน้อย คือ มรรควิธีที่ตรัสบอกถึงอันสงสรวี มากกว่ามรรควิธีอื่นๆ

ดังนั้น มรรควิธีที่ง่าย จึงไม่ใช่ว่า ง่าย ในแบบที่ เข้าใจกันว่าใช้ความพยายามน้อย ใช้การกระทำน้อย ขวนขวายน้อยแต่ง่าย ตามเหตุปัจจัยอันสมควรแก่กรณีนั้นๆ

ภายใต้ขีดจำกัดของสาวก ซึ่งพระพุทธรองค์
ทรงยืนยันว่า แม้อรหันต์ผู้ปัญญาวิมุตติ ต่างก็เป็นได้เพียง
แค่มัคคาณคา (ผู้เดินตามมรรคมาที่หลัง) จึงไม่แปลกที่เรา
จะรู้ได้ฟังการอธิบายแจ่มแจ้งมรรควิธีที่ง่าย ตามแบบของ
สาวกในรูปแบบต่าง ๆ กันไป ซึ่งตรงกันบ้าง ไม่ตรงกันบ้าง
และไม่สามารถนำมาใช้อ้างอิงเป็นหลักมาตรฐานได้

หากเปรียบเทียบบรรลุมรรคผล คือการถึงจุดหมาย
หนังสือเล่มนี้ คือ แผนที่ ซึ่งเขียนโดยมัคโคโกวิโท (ผู้ฉลาดใน
มรรค คือพระตถาคต) และชาวพุทธต้องหันกลับมาใช้แผนที่
ฉบับถูกต้องนี้ เป็นมาตรฐานเดียวเหมือนครั้งพุทธกาล

คณะผู้จัดพิมพ์หนังสือเล่มนี้ ขอนอบน้อมสักการะ

ต่อ ตถาคต ผู้อรหันตสัมมาสัมพุทธะ

และ ภิกษุสาวกในธรรมวินัยนี้

ตั้งแต่ครั้งพุทธกาล จนถึงยุคปัจจุบัน

ที่มีส่วนเกี่ยวข้องในการสืบทอดพุทธวจน

คือ ธรรม และวินัย ที่ทรงประกาศไว้ บริสุทธิ์บริบูรณ์ดีแล้ว

คณะงานธัมมะ วัดนาป่าพง

การละนันท์

ภพแม่ชั่วขณะติดนิ้วมือก็ยังน่ารังเกียจ ๐๑

-บาลี เอก. อ. ๒๐/๔๖/๒๐๓.

ภิกษุทั้งหลาย !

คุณ แม่นิดเดียว

ก็เป็นของมีกลิ่นเหม็น จันใด

ภิกษุทั้งหลาย !

สิ่งที่เรียกว่า ภพ (ผลแห่งภวตัณหา)

ก็ฉันนั้นเหมือนกัน

แม้มีประมาณน้อย ชั่วลัดนิ้วมือเดียว

ก็ไม่มีคุณอะไรที่พอจะกล่าวได้.

(ในสูตรถัดไป ได้ตรัสอุปมาด้วยมูตร ด้วยน้ำลาย
ด้วยหนอง ด้วยโลหิต โดยทำนองเดียวกัน เอก. อ. ๒๐/๔๖/๒๐๔.).

ผู้เข้าไปหา เป็นผู้ไม่หลุดพ้น ผู้ไม่เข้าไปหา ย่อมเป็นผู้หลุดพ้น

๐๒

-บาลี ขนฺธ. สํ. ๑๗/๖๖/๑๐๕.

ภิกษุทั้งหลาย! ผู้เข้าไปหา เป็นผู้ไม่หลุดพ้น
ผู้ไม่เข้าไปหา เป็นผู้หลุดพ้น.

ภิกษุทั้งหลาย! วิญญูณ ซึ่ง เข้าถือเอารูป ตั้งอยู่
ก็ตั้งอยู่ได้ เป็นวิญญูณที่มีรูปเป็นอารมณ์ มีรูปเป็น
ที่ตั้งอาศัย มินันฺธิ (ความเพลิน) เป็นที่เข้าไปส้องเสพ
ก็ถึงความเจริญ งอกงาม ไพบูลย์ ได้

ภิกษุทั้งหลาย! วิญญูณ ซึ่ง เข้าถือเอาเวทนา
ตั้งอยู่ ก็ตั้งอยู่ได้ เป็นวิญญูณที่มีเวทนาเป็นอารมณ์
มีเวทนาเป็นที่ตั้งอาศัย มินันฺธิ เป็นที่เข้าไปส้องเสพ
ก็ถึงความเจริญ งอกงาม ไพบูลย์ ได้

ภิกษุทั้งหลาย! วิญญูณ ซึ่ง เข้าถือเอาสัญญา
ตั้งอยู่ ก็ตั้งอยู่ได้ เป็นวิญญูณที่มีสัญญาเป็นอารมณ์
มีสัญญาเป็นที่ตั้งอาศัย มินันฺธิ เป็นที่เข้าไปส้องเสพ
ก็ถึงความเจริญ งอกงาม ไพบูลย์ ได้

ภิกษุทั้งหลาย! วิญญูชน ซึ่ง เข้าถือเอาสังขาร
ตั้งอยู่ ก็ตั้งอยู่ได้ เป็นวิญญูชนที่มีสังขารเป็นอารมณ์
มีสังขารเป็นที่ตั้งอาศัย มีนันทิเป็นที่เข้าไปส่องเสพ
ก็ถึงความเจริญ งอกงาม ไพบูลย์ ได้.

ภิกษุทั้งหลาย! ผู้ใดจะพึงกล่าวอย่างนี้ว่า
“เราจักบัญญัติ ซึ่งการมา การไป การจุติ การอุบัติ
ความเจริญ ความงอกงาม และความไพบูลย์ของวิญญูชน
โดยเว้นจากรูป เว้นจากเวทนา เว้นจากสัญญา และ
เว้นจากสังขาร” ดังนั้นนี้ ไม่ใช่ฐานะที่จักทำได้เลย.

ภิกษุทั้งหลาย! ถ้าราคะในรูปธาตุ ในเวทนาธาตุ
ในสัญญาธาตุ ในสังขารธาตุ ในวิญญูชนธาตุ เป็นสิ่งที่
ภิกษุละได้แล้ว

เพราะละราคะได้ อารมณ์สำหรับวิญญูชน
ก็ขาดลง ที่ตั้งของวิญญูชนก็ไม่มี.

วิญญูชนอันไม่มีที่ตั้งนั้นก็ไม่งอกงาม หลุดพ้นไป
เพราะไม่ถูกปรุงแต่ง

เพราะหลุดพ้นไปก็ตั้งมั่น เพราะตั้งมั่นก็ยินดีใน
ตนเอง เพราะยินดีในตนเองก็ไม่หวั่นไหว เมื่อไม่หวั่นไหวก็
ปรีณิพพานเฉพาะตน

ย่อมรู้ชัดว่า “ชาติสิ้นแล้ว พรหมจรรย์อยู่จบแล้ว
กิจที่ควรทำได้ทำสำเร็จแล้ว กิจอื่นที่จะต้องทำเพื่อ
ความเป็นอย่างนี้ มิได้มีอีก” ดังนี้.

จิตมีตัณหา เรียกว่าอยู่สองคน จิตไม่มีตัณหา เรียกว่าอยู่คนเดียว

๐๓

-บาลี สฬา. ส. ๑๘/๔๓-๔๔/๖๖-๖๗.

“ข้าแต่พระองค์ผู้เจริญ! ด้วยเหตุเพียงเท่าไรหนอ ภิกษุ
จึงชื่อว่า เป็นผู้มีการอยู่อย่างมีเพื่อนสอง พระเจ้าข้า?”

มคชาละ! รูปทั้งหลายอันจะพึงเห็นได้ด้วยจักขุ
อันเป็นรูปที่น่าปรารถนา น่ารักใคร่ น่าพอใจ มีลักษณะ
น่ารัก เป็นที่เข้าไปตั้งอาศัยอยู่แห่งความใคร่ เป็นที่ตั้งแห่ง
ความกำหนัดย้อมใจมีอยู่. ถ้าหากว่าภิกษุย่อมเพติดเพลิน
พราสรัเสริญ สยบมัวเมา ซึ่งรูปนั้นไซ้

แก่ภิกษุผู้เพติดเพลิน พราสรัเสริญ สยบ มัวเมา
ซึ่งรูปนั้นอยู่ นั้นแหละ นันทิ (ความเพลิน) ย่อมเกิดขึ้น.

เมื่อ นันทิ มีอยู่ สาราคะ (ความพอใจอย่างยิ่ง)
ย่อมมี

เมื่อ สาราคะ มีอยู่ สัญโญคะ (ความผูกจิตติดกับ
อารมณ์) ย่อมมี

มิชชาละ ! ภิกษุผู้ประกอบพร้อมแล้ว ด้วยการ
ผูกจิตติดกับอารมณ์ด้วยอำนาจแห่งความเพียร นั้นแล
เราเรียกว่า “ผู้มีการอยู่อย่างมีเพื่อนสอง”.

(ในกรณีแห่งเสียงทั้งหลายอันจะฟังได้ยินด้วยหูก็ดี
กลิ่นทั้งหลายอันจะฟังดมด้วยจมูกก็ดี รสทั้งหลายอันจะฟังลิ้ม
ด้วยลิ้นก็ดี โผฏฐัพพะทั้งหลายอันจะฟังสัมผัสด้วยผิวกายก็ดี
และธรรมารมณ์ทั้งหลายอันจะฟังรู้แจ้งด้วยใจก็ดี พระผู้มีพระภาค
เจ้าได้ตรัสไว้มนัยะอย่างเดียวกันกับในกรณีแห่งรูปทั้งหลาย
อันจะฟังเห็นด้วยจักขุ).

มิชชาละ ! ภิกษุผู้มีการอยู่ด้วยอาการอย่างนี้
แม้จะส้องเสพสนาสนะอันเป็นป่าและป่าช้า ซึ่งเจียบสังัด
มีเสียงรบกวนน้อย มีเสียงกึกก้องครึกโครมน้อย ปราศจาก
ลมจากผิวกายคน เป็นที่ทำการลับของมนุษย์ เป็นที่สมควร
แก่การหลีกเร้น เช่นนี้แล้ว ก็ตาม ถึงกระนั้น ภิกษุนั้น
เราก็ยังคงเรียกว่า ผู้มีการอยู่อย่างมีเพื่อนสองอยู่นั่นเอง.

ข้อนั้นเพราะเหตุไรเล่า ?

ข้อนั้นเพราะเหตุว่า ตัณหานั่นแล เป็นเพื่อนสอง
ของภิกษุนั้น ตัณหานั้น อันภิกษุนั้น ยังละไม่ได้แล้ว

เพราะเหตุนี้ ภิกษุนั้น เราจึงเรียกว่า “ผู้มีการอยู่อย่างมีเพื่อนสอง” ดังนี้.

“ข้าแต่พระองค์ผู้เจริญ! ด้วยเหตุเพียงเท่าไรหนอแล ภิกษุจึงชื่อว่า เป็นผู้มีการอยู่อย่างอยู่ผู้เดียว พระเจ้าข้า?”.

มคชาละ! รูปทั้งหลายอันจะพึงเห็นได้ด้วยจักขุ เป็นรูปที่น่าปรารถนา น่ารักใคร่ น่าพอใจ มีลักษณะน่ารัก เป็นที่เข้าไปตั้งอาศัยอยู่แห่งความใคร่ เป็นที่ตั้งแห่งความกำหนดย่อมใจ มีอยู่ ถ้าหากว่าภิกษุยอมไม่เพลิตเพลิน ไม่พราสสรเสรีญ ไม่สยบ มัวเมา ซึ่งรูปนั้นไซ้

แก่ภิกษุผู้ไม่เพลิตเพลิน ไม่พราสสรเสรีญ ไม่สยบ มัวเมา ซึ่งรูปนั้น นั้นแหละ นันทิ (ความเพลิน) ย่อมดับ

เมื่อ นันทิ ไม่มีอยู่ สาราคะ (ความพอใจอย่างยิ่ง) ย่อมไม่มี

เมื่อ สาราคะ ไม่มีอยู่ สัมมัญญะ (ความผูกจิตติดกับอารมณ์) ย่อมไม่มี

มคชาละ! ภิกษุผู้ไม่ประกอบพร้อมแล้ว ด้วยการผูกจิตติดกับอารมณ์ด้วยอำนาจแห่งความเพลิน (นันทิ) นั้นแล เราเรียกว่า “ผู้มีการอยู่อย่างอยู่ผู้เดียว”.

(ในกรณีแห่งเสียงทั้งหลายอันจะฟังได้ยินด้วยหูก็ดี กลิ่นทั้งหลายอันจะฟังดมด้วยจมูกก็ดี รสทั้งหลายอันจะฟังลิ้มด้วยลิ้นก็ดี โผฏฐัพพะทั้งหลายอันจะฟังสัมผัสด้วยผิวกายก็ดี และธรรมารมณ์ทั้งหลายอันจะฟังรู้แจ้งด้วยใจก็ดี พระผู้มีพระภาคเจ้าได้ตรัสไว้มีนัยยะอย่างเดียวกันกับในกรณีแห่งรูปทั้งหลายอันจะฟังเห็นด้วยจักขุ).

มิชชาละ ! ภิกษุผู้มีการอยู่ด้วยอาการอย่างนี้ แม้อยู่ในหมู่บ้าน อันเคลื่อนกล่นไปด้วยภิกษุ ภิกษุณี อุบาสก อุบาสิกาทั้งหลาย ด้วยพระราชา มหาอำมาตย์ของพระราชาทั้งหลาย ด้วยเดียรธีย์ สาวกของเดียรธีย์ทั้งหลายก็ตาม ถึงกระนั้น ภิกษุนั้น เราก็เรียกว่า ผู้มีการอยู่อย่างอยู่ผู้เดียวโดยแท้.

ข้อนั้นเพราะเหตุไรเล่า ?

ข้อนั้นเพราะเหตุว่าตณหานัน แล เป็นเพื่อนสองของภิกษุนั้น ตณหานัน อันภิกษุนั้น ละเสียได้แล้ว เพราะเหตุนั้น ภิกษุนั้น เราจึงเรียกว่า “ผู้มีการอยู่อย่างอยู่ผู้เดียว” ดังนี้ แล.

พรหมจรรย์นี้ อันบุคคลย่อมประพฤติ เพื่อการละขาดซึ่งภพ

๐๔

- บาลี อ. พ. ๒๕/๑๒๑-๑๒๓/๘๔.

สัตว์โลกนี้ เกิดความเดือดร้อนแล้ว มีผัสสะ
บังหน้า ย่อมกล่าวซึ่งโรค (ความเสียดแทง) นั้น โดยความ
เป็นตัวเป็นตน.

เขาสำคัญสิ่งใด โดยความเป็นประการใด แต่สิ่งนั้น
ย่อมเป็น (ตามที่เป็นจริง) โดยประการอื่นจากที่เขาสำคัญนั้น.

สัตว์โลกติดข้องอยู่ในภพ ถูกภพบังหน้าแล้ว มีภพ
โดยความเป็นอย่างอื่น (จากที่มันเป็นอยู่จริง) จึงได้
เพลิดเพลนยิ่งนักในภพนั้น.

เขาเพลิดเพลนยิ่งนักในสิ่งใด สิ่งนั้นเป็นภัย
(ที่เขาไม่รู้จัก) เขากลับต่อสิ่งใด สิ่งนั้นก็เป็นอย่างทุกข.

พรหมจรรย์นี้ อันบุคคลย่อมประพฤติ ก็เพื่อการ
ละขาดซึ่งภพ.

สมณะหรือพราหมณ์เหล่าใด กล่าวความหลุดพ้นจากภพว่า มิได้เพราะภพ เรากล่าวว่า สมณะหรือพราหมณ์ทั้งปวงนั้น มิใช่ผู้หลุดพ้นจากภพ.

ถึงแม้สมณะหรือพราหมณ์เหล่าใด กล่าวความออกไปได้จากภพว่า มิได้เพราะวิภพ (ไม่มีภพ) เรากล่าวว่า สมณะหรือพราหมณ์ทั้งปวงนั้น ก็ยังสลัดภพออกไปไม่ได้.

ก็ทุกซ์นี้มีขึ้น

เพราะอาศัยซึ่งอุปธิทั้งปวง.

เพราะความลื่นไปแห่งอุปาทานทั้งปวง

ความเกิดขึ้นแห่งทุกซ์จึงไม่มี.

ท่านจงดูโลกนี้เกิด (จะเห็นว่า) สัตว์ทั้งหลายอันอวิชชา (ความไม่รู้) หนาแน่นบังหน้าแล้ว และว่าสัตว์ผู้ยินดีในภพอันเป็นแล้วนั้น ย่อมไม่เป็นผู้หลุดพ้นไปจากภพได้ ก็ภพทั้งหลายเหล่านั้นเหล่าใด อันเป็นไปในที่หรือในเวลาทั้งปวง เพื่อความมีแห่งประโยชน์โดยประการทั้งปวง ภพทั้งหลายทั้งหมดนั้น ไม่เที่ยง เป็นทุกซ์ มีความแปรปรวนเป็นธรรมดา.

เมื่อบุคคลเห็นอยู่ซึ่งข้อนั้น ด้วยปัญญาอันชอบ ตามที่เป็นจริงอย่างนี้อยู่ เขาย่อมละภวตัณหา (ความอยากมีอยากเป็น) ได้ และไม่เพิลิตเพลินวิภวตัณหา (ความไม่อยาก) ด้วย.

ความดับเพราะความสำรอกไม่เหลือ (แห่งภพทั้งหลาย) เพราะความสิ้นไปแห่งตัณหาโดยประการทั้งปวง นั้นคือนิพพาน.

ภพใหม่ย่อมไม่มีแก่ภิกษุ นั้น ผู้ดับเย็นสนิทแล้ว เพราะไม่มีความยึดมั่น.

ภิกษุ นั้น เป็นผู้ครอบงำมารได้แล้ว ชนะสงครามแล้ว ก้าวล่วงภพทั้งหลายทั้งปวงได้แล้ว เป็นผู้คงที่ (คือไม่เปลี่ยนแปลงอีกต่อไป) ดังนี้ แล.

สินันทิ สินราคะ ก็สินทุกข์

๐๕

– ปาลี สฬา. สํ. ๑๘/๑๗๑/๒๔๕–๖.

ภิกษุทั้งหลาย ! ภิกษุเห็นจักขุอันไม่เที่ยงนั้นแล
ว่าไม่เที่ยง ความเห็นเช่นนั้น เป็น สัมมาทิฐิ (การเห็นอยู่
โดยถูกต้อง) ของเธอนั้น.

เมื่อเห็นอยู่โดยถูกต้อง ย่อมเบื่อหน่าย

(สมมา ปสฺสํ นิพพิหนฺตติ)

เพราะความสิ้นไปแห่งนันทิ

จึงมีความสิ้นไปแห่งราคะ

(นันทิกุขยา รากุขโย)

เพราะความสิ้นไปแห่งราคะ

จึงมีความสิ้นไปแห่งนันทิ

(รากุขยา นันทิกุขโย)

เพราะความสิ้นไปแห่งนันทิและราคะ
กล่าวได้ว่า “จิตหลุดพ้นแล้วด้วยดี” ดังนี้.

(นันทิรากุขยา จิตฺตํ สุวิมุตฺตณฺติ วุจฺจติ).

(ในกรณีแห่งอายตนะภายในที่เหลืออีก ๕ คือ โสตะ
ฆานะ ชิวหา กายะ มโน และในกรณีแห่งอายตนะภายนอก ๖ คือ
รูป เสียง กลิ่น รส โผฏฐัพพะ ธรรมารมณ์ ก็ตรัสอย่างเดียวกันกับ
ในกรณีแห่งจักขุทุกประการ).

ความดับทุกข์มี เพราะความดับไป แห่งความเพลิน (นันทิ)

๐๖

-บาลี อุปปริ. ม. ๑๔/๔๘๑/๗๕๖.

ปุณณะ! รูป ที่เห็นด้วย ตา ก็ดี เสียง ที่ฟังด้วย หู
ก็ดี กลิ่น ที่ดมด้วย จมูก ก็ดี รส ที่ลิ้ม ด้วย ลิ้น ก็ดี
โผฏฐัพพะ ที่สัมผัสด้วย กาย ก็ดี ธรรมารมณ์ ที่รู้แจ้ง
ด้วย ใจ ก็ดี อันเป็นสิ่งที่น่าปรารถนา น่ารักใคร่ น่าพอใจ
เป็นที่ยวนตาชวนใจให้รัก เป็นที่เข้าไปตั้งอาศัยอยู่แห่ง
ความใคร่ เป็นที่ตั้งแห่งความกำหนดข่มใจ มีอยู่

ภิกษุข่มไม่เปลิดเพลิน ไม่พรั่สรรเสริญ ไม่เมาหมก
ซึ่งอารมณ์ มีรูปเป็นต้นนั้น. เมื่อภิกษุไม่เปลิดเพลิน ไม่พรั่
สรรเสริญ ไม่เมาหมก ซึ่งอารมณ์ มีรูปเป็นต้นนั้นอยู่
นันทิ (ความเพลิน) ย่อมดับไป.

ปุณณะ! เรากล่าวว่า “ความดับไม่มีเหลือ
ของทุกข์มีได้ เพราะความดับไม่เหลือของความเพลิน”
ดังนี้ แล.

กายคตาสติ

กายคตาสติ

เป็นเสาเชื่อมเสาหลักอย่างดีของจิต ๐๗

- ปาลี สทพ. ส. ๑๘/๒๔๖, ๒๔๘-๒๔๙/๓๔๘, ๓๕๐.

ลักษณะของผู้ไม่ตั้งจิตในกายคตาสติ

ภิกษุทั้งหลาย ! เปรียบเหมือนบุรุษจับสัตว์
หกชนิด อันมีที่อยู่อาศัยต่างกัน มีที่เกี่ยวหากินต่างกัน
มาผูกรวมกันด้วยเชือกอันมั่นคง คือเขาจับงูมาผูกด้วย
เชือกเหนียวเส้นหนึ่ง จับจระเข้ จับนก จับสุนัขบ้าน
จับสุนัขจิ้งจอก จับลิง มาผูกด้วยเชือกเหนียวเส้นหนึ่ง ๆ
แล้วผูกรวมเข้าด้วยกันเป็นปมเดียวในท่ามกลาง ปล่อยแล้ว.

ภิกษุทั้งหลาย ! ครั้นนั้น สัตว์เหล่านั้นทั้งหกชนิด
อันมีที่อาศัยและที่เกี่ยวต่าง ๆ กัน ก็ยื้อแย่งจุดดึงกันเพื่อ
จะไปสู่ที่อาศัยที่เกี่ยวของตน ๆ งูจะเข้าจอมปลวก
จะเข้จะลงน้ำ นกจะบินขึ้นไปในอากาศ สุนัขจะเข้าบ้าน
สุนัขจิ้งจอกจะไปป่าช้า ลิงก็จะไปป่า. ครั้นเหนื่อยล้ากัน
ทั้งหกสัตว์แล้ว สัตว์ใดมีกำลังกว่า สัตว์นอกนั้นก็ต้องถูกลาก
ติดตามไปตามอำนาจของสัตว์นั้น ข้อนี้นั้นใด

ภิกษุทั้งหลาย ! ภิกษุใด ไม่อบรมทำให้มาก ในกายคตาสติแล้ว ตา ก็จะจุดเอาภิกษุนั้นไปหารูปที่น่าพอใจ รูปที่ไม่น่าพอใจก็กลายเป็นสิ่งที่เรารู้สึกอึดอัดขยะแขยง หู ก็จะจุดเอาภิกษุนั้นไปหาเสียงที่น่าฟัง เสียงที่ไม่น่าฟังก็กลายเป็นสิ่งที่เรารู้สึกอึดอัดขยะแขยง จมูก ก็จะจุดเอาภิกษุนั้นไปหากลิ่นที่น่าสุดดม กลิ่นที่ไม่น่าสุดดมก็กลายเป็นสิ่งที่เรารู้สึกอึดอัดขยะแขยง ลิ้น ก็จะจุดเอาภิกษุนั้นไปหารสที่ชื่นชอบ รสที่ไม่ชอบใจก็กลายเป็นสิ่งที่เรารู้สึกอึดอัดขยะแขยง กาย ก็จะจุดเอาภิกษุนั้นไปหาสัมผัสที่ยั่ววนใจ สัมผัสที่ไม่ยั่ววนใจก็กลายเป็นสิ่งที่เรารู้สึกอึดอัดขยะแขยง และ ใจ ก็จะจุดเอาภิกษุนั้น ไปหาธรรมารมณ์ที่ถูกต้อง ธรรมารมณ์ที่ไม่ถูกต้องก็กลายเป็นสิ่งที่เรารู้สึกอึดอัดขยะแขยง ข้อนี้ก็ฉันนั้นเหมือนกัน.

ลักษณะของผู้ตั้งใจในกายคตาสติ

ภิกษุทั้งหลาย ! เปรียบเหมือนบุรุษจับสัตว์
หกชนิด อันมีที่อยู่อาศัยต่างกัน มีที่เที่ยวหากินต่างกัน
มาผูกรวมกันด้วยเชือกอันมั่นคง คือเขาจับมาผูกด้วย
เชือกเหนียวเส้นหนึ่ง จับจระเข้ จับนก จับสุนัขบ้าน
จับสุนัขจิ้งจอกและจับลิง มาผูกด้วยเชือกเหนียวเส้นหนึ่ง ๆ
ครั้นแล้ว นำไปผูกไว้กับเสาเขื่อนหรือ เสาหลักอีกต่อหนึ่ง.

ภิกษุทั้งหลาย ! ครั้นนั้น สัตว์ทั้งหกชนิดเหล่านั้น
อันมีที่อาศัยและที่เที่ยวต่าง ๆ กัน ก็ยื้อแย่งจุดดึงกันเพื่อ
จะไปสู่ที่อาศัยที่เที่ยวของตน ๆ งูจะเข้าจอมปลวก
จระเข้จะลงน้ำ นกจะบินขึ้นไปในอากาศ สุนัขจะเข้าบ้าน
สุนัขจิ้งจอกจะไปป่าช้า ลิงก็จะไปป่า.

ภิกษุทั้งหลาย ! ในกาลใดแล ความเป็นไปภายใน
ของสัตว์ทั้งหกชนิดเหล่านั้น มีแต่ความเมื่อยล้าแล้ว
ในกาลนั้น มันทั้งหลายก็จะพึงเข้าไปยืนเง่า นั่งเง่า นอนเง่า
อยู่ข้างเสาเขื่อนหรือเสาหลักนั่นเอง ข้อนี้ฉันใด

ภิกษุทั้งหลาย ! ภิกษุใดได้อบรมทำให้มาก
ในกายคตาสติแล้ว ตา ก็จะไม่จดเอาภิกษุนั้นไปหารูปที่
น่าพอใจ รูปที่ไม่น่าพอใจ ก็ไม่เป็นสิ่งที่เรารู้สึกอึดอัด
ขยะแขยง หู ก็จะไม่จดเอาภิกษุนั้นไปหาเสียงที่น่าฟัง
เสียงที่ไม่น่าฟัง ก็ไม่เป็นสิ่งที่เรารู้สึกอึดอัดขยะแขยง
จมูก ก็จะไม่จดเอาภิกษุนั้นไปหากลิ่นที่น่าสุดดม กลิ่นที่
ไม่น่าสุดดม ก็ไม่เป็นสิ่งที่เรารู้สึกอึดอัดขยะแขยง ลิ้น ก็
จะไม่จดเอาภิกษุนั้นไปหารสที่ชอบใจ รสที่ไม่ชอบใจ ก็
ไม่เป็นสิ่งที่เรารู้สึกอึดอัดขยะแขยง กาย ก็จะไม่จดเอา
ภิกษุนั้นไปหาสัมผัสที่ยั่ววนใจ สัมผัสที่ไม่ยั่ววนใจ ก็
ไม่เป็นสิ่งที่เรารู้สึกอึดอัดขยะแขยง และใจ ก็จะไม่จดเอา
ภิกษุนั้นไปหาธรรมารมณ์ที่ถูกต้อง ธรรมารมณ์ที่ไม่ถูกต้อง ก็
ไม่เป็นสิ่งที่เรารู้สึกอึดอัดขยะแขยง ข้อนี้ก็ฉันทันเหมือนกัน.

ภิกษุทั้งหลาย ! คำว่า “เสาเชื่อน หรือ เสาหลัก”
นี้เป็นคำเรียกแทนชื่อแห่ง กายคตาสติ.

ภิกษุทั้งหลาย ! เพราะฉะนั้น ในเรื่องนี้ พวกเธอ
ทั้งหลายพึงสำเหนียกใจไว้ว่า

“กายคตาสติของเราทั้งหลาย จักเป็นสิ่งที่เรา
อบรม กระทำให้มาก กระทำให้เป็นยานเครื่องนำไป
กระทำให้เป็นของที่อาศัยได้ เพียรตั้งไว้เนืองๆ เพียร
เสริมสร้างโดยรอบคอบ เพียรปรารภสมำเสมอด้วยดี”
ดังนี้.

ภิกษุทั้งหลาย ! พวกเธอทั้งหลาย พึงสำเหนียกใจ
ไว้ด้วยอาการอย่างนี้แล.

กระดองของบรรพชิต

๐๘

- ปาลี สฬา. ส. ๑๘/๒๒๒-๒๒๓/๓๒๐-๓๒๑.

ภิกษุทั้งหลาย ! เรื่องเคยมีมาแต่ก่อน เต่าตัวหนึ่ง
เที่ยวหากินตามริมลำธารในตอนเย็น สุนัขจิ้งจอกตัวหนึ่ง
ก็เที่ยวหากินตามริมลำธารในตอนเย็นเช่นเดียวกัน เต่าตัวนี้
ได้เห็นสุนัขจิ้งจอกซึ่งเที่ยวหากิน (เดินเข้ามา) แต่ไกล ครั้นแล้ว
จึงห่อว้ายะทั้งหลาย มีศีรษะเป็นที่ ๕ เข้าในกระดองของ
ตนเสีย เป็นผู้ขวนขวายน้อยนั่งอยู่ แม้สุนัขจิ้งจอก
ก็ได้เห็นเต่าตัวที่เที่ยวหากินนั้นแต่ไกลเหมือนกัน ครั้นแล้ว
จึงเดินตรงเข้าไปที่เต่า คอยช่องอยู่ว่า “เมื่อไรหนอเต่าจัก
โผล่อว้ายะส่วนใดส่วนหนึ่งออกในบรรดาอว้ายะทั้งหลาย
มีศีรษะเป็นที่ ๕ แล้ว จักกัดอว้ายะส่วนนั้น คร่าเอาออกมา
กินเสีย” ดังนี้. ภิกษุทั้งหลาย ! ตลอดเวลาที่เต่าไม่โผล่
อว้ายะออกมา สุนัขจิ้งจอกก็ไม่ได้โอกาสต้องหลีกไปเอง

ภิกษุทั้งหลาย ! ฉันใดก็ฉันนั้น มารผู้โง่เขลา
ก็คอยช่องต่อพวกเธอทั้งหลาย ติดต่อไม่ขาดระยะอยู่
เหมือนกันว่า “ถ้าอย่างไร เราคงได้ช่อง ไม่ทางตาก็ทางหู
หรือทางจมูก หรือทางลิ้น หรือทางกาย หรือทางใจ” ดังนี้.

ภิกษุทั้งหลาย ! เพราะฉะนั้น ในเรื่องนี้ พวกเธอทั้งหลาย จงเป็นผู้คุ้มครองทวารในอินทรีทั้งหลายอยู่เถิด ได้เห็นรูปด้วยตา ได้ฟังเสียงด้วยหู ได้ดมกลิ่นด้วยจมูก ได้ลิ้มรสด้วยลิ้น ได้สัมผัสโผฏฐัพพะด้วยกาย หรือได้รู้ธรรมารมณ์ด้วยใจแล้ว จงอย่าได้ถือเอาโดยลักษณะที่เป็นการรวบถือทั้งหมด อย่าได้ถือเอาโดยลักษณะที่เป็นการแยกถือเป็นส่วนๆ เลย สิ่งที่เป็นบาปอกุศล คือ อภิชฌา (โลภอยากได้ของเขา) และโทมนัส (ความเป็นทุกข์ใจ) จะพึงไหลไปตามบุคคลผู้ไม่สำรวม ตา หู จมูก ลิ้น กาย ใจ เพราะการไม่สำรวมอินทรีเหล่าใดเป็นเหตุ พวกเธอทั้งหลาย จงปฏิบัติเพื่อการปิดกั้นอินทรีนั้นไว้ พวกเธอทั้งหลาย จงรักษาและถึงความสำรวม ตา หู จมูก ลิ้น กาย ใจ เถิด.

ภิกษุทั้งหลาย ! ในกาลใด พวกเธอทั้งหลาย จักเป็นผู้คุ้มครองทวารในอินทรีทั้งหลายอยู่ ในกาลนั้น มารผู้ใจบาป จักไม่ได้ช่องแม้จากพวกเธอทั้งหลาย และ จักต้องหลีกไปเอง เหมือนสุนัขจิ้งจอกไม่ได้ช่องจากเต่า ก็หลีกไปเอง ฉะนั้น.

“เต่าหอดอวัยยะไว้ในกระดอง ฉันทไ
ภิกษุ พึงตั้งมโนวิตก (ความตรัสตรึกทางใจ)
ไว้ในกระดอง ฉันทัน
เป็นผู้ที่ค้นหาและทฤษฎีไม่อิงอาศัยได้
ไม่เบียดเบียนผู้อื่น
ไม่กล่าวร้ายต่อใครทั้งหมด
เป็นผู้ดับสนิทแล้ว” ดังนี้แล.

ตั้งจิตในกายคตาสติ

เสมือนบุรุษผู้ถือหม้อน้ำมัน

๐๙

-บาลี มหาวาร. สั ๑๙/๒๒๖-๒๒๗/๗๖๔-๗๖๖., -บาลี เอก. อ. ๒๐/๕๙/๒๓๕, ๒๓๙.

ภิกษุทั้งหลาย ! เปรียบเหมือนหม่อมหาชนได้ทราบข่าวว่า มีนางงามในชนบทพึงประชุมกัน ก็นางงามในชนบทนั้น น่าดูอย่างยิ่งในการพ้อนรำ น่าดูอย่างยิ่งในการขับร้อง หม่อมหาชนได้ทราบข่าวว่า นางงามในชนบทจะพ้อนรำ ขับร้อง พึงประชุมกันยิ่งขึ้นกว่าประมาณครั้งนั้น บุรุษผู้อยากเป็นอยู่ ไม่อยากตายปรารถนาความสุข เกลียดทุกข์ พึงมากล่าวกะหม่อมหาชนนั้นอย่างนี้ว่า

“บุรุษผู้เจริญ ! ท่านพึงนำภานะน้ำมันอันเต็มเปี่ยมนี้ไปในระหว่างที่ประชุมใหญ่กับนางงามในชนบท และจักมีบุรุษเฝ้าตามบุรุษผู้ถือหม้อน้ำมันนั้นไปข้างหลัง ๆ บอกว่า ท่านจักทำน้ำมันนั้นหกแม้หน้อยหนึ่งในทีใด ศีรษะของท่านจักขาดตกลงไปในที่นั้นทีเดียว”.

ภิกษุทั้งหลาย ! เธอทั้งหลายจะล้าลึงความซ้อนั้น
เป็นอย่างไร ? บุรุษผู้นั้นจะไม่ใส่ใจภาชนะน้ำมันโน้น
แล้วพึงประมาทในภายนอกเทียวหรือ.

“ไม่เป็นอย่างนั้น พระเจ้าข้า ! ”.

ภิกษุทั้งหลาย ! เราทำอุปมานี้ เพื่อให้เข้าใจ
เนื้อความนี้ชัดขึ้น เนื้อความในข้อนี้มีอย่างนี้แล คำว่า
“ภาชนะน้ำมันอันเต็มเปี่ยม” เป็นชื่อของ “กายคตาสติ”.

ภิกษุทั้งหลาย ! เพราะเหตุนั้นในเรื่องนี้
เธอทั้งหลาย พึงทำการศึกษาอย่างนี้ว่า

กายคตาสติ จักเป็นของอันเราเจริญแล้ว กระทำ
ให้มากแล้ว กระทำให้เป็นดังยาน กระทำให้เป็นที่ตั้ง
กระทำไม่หยุด สัมสมแล้ว ปรารภดีแล้ว.

ภิกษุทั้งหลาย !
เธอทั้งหลาย พึงทำการศึกษาอย่างนี้.

ภิกษุทั้งหลาย !

ชนเหล่าใด ไม่บริโภคกายคตาสติ

ชนเหล่านั้นชื่อว่า ย่อมไม่บริโภคมตะ.

ภิกษุทั้งหลาย !

ชนเหล่าใด บริโภคกายคตาสติ

ชนเหล่านั้นชื่อว่า ย่อมบริโภคมตะ.

ภิกษุทั้งหลาย !

ชนเหล่าใด ประมาทกายคตาสติ

ชนเหล่านั้นชื่อว่า ประมาทมตะ.

ภิกษุทั้งหลาย !

ชนเหล่าใด ไม่ประมาทกายคตาสติ

ชนเหล่านั้นชื่อว่า ไม่ประมาทมตะ ดังนี้ แล.

อานาปานสติ

อานิสงส์สูงสุด

แห่งอานาปานสติ ๒ ประการ

๑๐

- บาลี มหาวาร. ส. ๑๙/๓๙๖-๓๙๗/๑๓๑๑-๑๓๑๓.

ภิกษุทั้งหลาย! อานาปานสติอันบุคคลเจริญ
กระทำให้มากแล้ว ย่อมมีผลใหญ่ มีอานิสงส์ใหญ่
ก็อานาปานสติ อันบุคคลเจริญแล้วอย่างไร กระทำให้มาก
แล้วอย่างไร จึงมีผลใหญ่ มีอานิสงส์ใหญ่ ?

ภิกษุทั้งหลาย! ในกรณีนี้ ภิกษุไปแล้วสู่ป่า
หรือโคนไม้ หรือเรือนว่างก็ตาม นั่งคุ้ยหาเข้ามาโดยรอบ
ตั้งกายตรง ดำรงสติเฉพาะหน้า เธอนั้นมีสติหายใจเข้า
มีสติหายใจออก

เมื่อหายใจเข้ายาว ก็รู้ชัดว่าเราหายใจเข้ายาว
เมื่อหายใจออกยาว ก็รู้ชัดว่าเราหายใจออกยาว

เมื่อหายใจเข้าสั้น ก็รู้ชัดว่าเราหายใจเข้าสั้น
เมื่อหายใจออกสั้น ก็รู้ชัดว่าเราหายใจออกสั้น

เธอย่อมทำการฝึกหัดศึกษาว่า “เราเป็นผู้รู้พร้อม
เฉพาะซึ่งกายทั้งปวง (สพฺพกายปฏิสฺสเวทึ) หายใจเข้า”
ว่า “เราเป็นผู้รู้พร้อมเฉพาะซึ่งกายทั้งปวง หายใจออก”

เธอย่อมทำการฝึกหัดศึกษาว่า “เราเป็นผู้ทำ
กายสังขารให้รำงับ (ปสฺสสมฺภยํ กายสงฺขารํ) หายใจเข้า”
ว่า “เราเป็นผู้ทำกายสังขารให้รำงับ หายใจออก”

เธอย่อมทำการฝึกหัดศึกษาว่า “เราเป็นผู้รู้พร้อม
เฉพาะซึ่งปิติ (ปีติปฏิสฺสเวทึ) หายใจเข้า” ว่า “เราเป็นผู้รู้
พร้อมเฉพาะซึ่งปิติ หายใจออก”

เธอย่อมทำการฝึกหัดศึกษาว่า “เราเป็นผู้รู้พร้อม
เฉพาะซึ่งสุข (สุขปฏิสฺสเวทึ) หายใจเข้า” ว่า “เราเป็นผู้รู้
พร้อมเฉพาะซึ่งสุข หายใจออก”

เธอย่อมทำการฝึกหัดศึกษาว่า “เราเป็นผู้รู้พร้อม
เฉพาะซึ่งจิตตสังขาร (จิตตสงฺขารปฏิสฺสเวทึ) หายใจเข้า” ว่า
“เราเป็นผู้รู้พร้อมเฉพาะซึ่งจิตตสังขาร หายใจออก”

เธอย่อมทำการฝึกหัดศึกษาว่า “เราเป็นผู้ทำ
จิตตสังขารให้รำงับ (ปสฺสสมฺภยํ จิตตสงฺขารํ) หายใจเข้า”
ว่า “เราเป็นผู้ทำจิตตสังขารให้รำงับ หายใจออก”

เธอย่อมทำการฝึกหัดศึกษาว่า “เราเป็นผู้รู้พร้อมเฉพาะซึ่งจิต (จิตตปฏิสัเท) หายใจเข้า” ว่า “เราเป็นผู้รู้พร้อมเฉพาะซึ่งจิต หายใจออก”

เธอย่อมทำการฝึกหัดศึกษาว่า “เราเป็นผู้ทำจิตให้ปราโมทย์ยิ่ง (อภิปปโมทย จิตต) หายใจเข้า” ว่า “เราเป็นผู้ทำจิตให้ปราโมทย์ยิ่ง หายใจออก”

เธอย่อมทำการฝึกหัดศึกษาว่า “เราเป็นผู้ทำจิตให้ตั้งมั่น (สมาทห จิตต) หายใจเข้า” ว่า “เราเป็นผู้ทำจิตให้ตั้งมั่น หายใจออก”

เธอย่อมทำการฝึกหัดศึกษาว่า “เราเป็นผู้ทำจิตให้ปล่อยอยู่ (วิโมจย จิตต) หายใจเข้า” ว่า “เราเป็นผู้ทำจิตให้ปล่อยอยู่ หายใจออก”

เธอย่อมทำการฝึกหัดศึกษาว่า “เราเป็นผู้เห็นซึ่งความไม่เที่ยงอยู่เป็นประจำ (อนิจจานุสสึ) หายใจเข้า” ว่า “เราเป็นผู้เห็นซึ่งความไม่เที่ยงอยู่เป็นประจำ หายใจออก”

เธอย่อมทำการฝึกหัดศึกษาว่า “เราเป็นผู้เห็นซึ่งความจางคลายอยู่เป็นประจำ (วิราคานุสสึ) หายใจเข้า” ว่า “เราเป็นผู้เห็นซึ่งความจางคลายอยู่เป็นประจำ หายใจออก”

เธอย่อมทำการฝึกหัดศึกษาว่า “เราเป็นผู้เห็นซึ่ง
ความดับไม่เหลืออยู่เป็นประจำ (นิโรธานุสฺสึ) หายใจเข้า” ว่า
“เราเป็นผู้เห็นซึ่งความดับไม่เหลืออยู่เป็นประจำ หายใจออก”

เธอย่อมทำการฝึกหัดศึกษาว่า “เราเป็นผู้เห็นซึ่ง
ความสลัดคืนอยู่เป็นประจำ (ปฏินิสสัคคานุสฺสึ) หายใจเข้า”
ว่า “เราเป็นผู้เห็นซึ่งความสลัดคืนอยู่เป็นประจำ หายใจออก”

ภิกษุทั้งหลาย ! อานาปานสติ อันบุคคลเจริญแล้ว
กระทำให้มากแล้ว อย่างนั้นแล ย่อมมีผลใหญ่ มีอานิสงส์ใหญ่.

ภิกษุทั้งหลาย ! เมื่ออานาปานสติ อันบุคคลเจริญ
ทำให้มากแล้วอยู่อย่างนี้ ผลอานิสงส์อย่างใดอย่างหนึ่ง
ในบรรดาผล ๒ ประการ เป็นสิ่งที่หวังได้

คือ อรหัตตผลในปัจจุบัน

หรือว่าถ้ายังมีอุปาधिเหลืออยู่ ก็จักเป็น อนาคามี.

เจริญอานาปานสติ เป็นเหตุให้

๑๑

-บาลี มหาวาร. ส. ๑๗/๔๒๔/๑๔๐๒-๑๔๐๓.

สติปัฏฐาน ๔ โพชฌงค์ ๗

วิชาและวิมุตติบริบูรณ์

ภิกษุทั้งหลาย ! ธรรมอันเอกนั้นมียู่ ซึ่งเมื่อบุคคลเจริญแล้ว ทำให้มากแล้ว ย่อมทำธรรมทั้ง ๔ ให้บริบูรณ์ ครั้นธรรมทั้ง ๔ นั้น อันบุคคลเจริญแล้ว ทำให้มากแล้ว ย่อมทำธรรมทั้ง ๗ ให้บริบูรณ์ ครั้นธรรมทั้ง ๗ นั้น อันบุคคลเจริญแล้ว ทำให้มากแล้ว ย่อมทำธรรมทั้ง ๒ ให้บริบูรณ์ได้.

ภิกษุทั้งหลาย ! อานาปานสติสมาธินี้แล เป็นธรรมอันเอก ซึ่งเมื่อบุคคลเจริญแล้ว ทำให้มากแล้ว ย่อมทำสติปัฏฐานทั้ง ๔ ให้บริบูรณ์ สติปัฏฐานทั้ง ๔ อันบุคคลเจริญแล้ว ทำให้มากแล้ว ย่อมทำโพชฌงค์ทั้ง ๗ ให้บริบูรณ์ โพชฌงค์ทั้ง ๗ อันบุคคลเจริญแล้ว ทำให้มากแล้ว ย่อมทำวิชาและวิมุตติให้บริบูรณ์ได้.

อานาปานสติบริบูรณ์ ย่อมทำสติปัฏฐานให้บริบูรณ์

ภิกษุทั้งหลาย ! ก็อานาปานสติ อันบุคคลเจริญแล้ว ทำให้มากแล้วอย่างไรเล่า จึงทำสติปัฏฐานทั้ง ๔ ให้บริบูรณ์ได้ ?

ภิกษุทั้งหลาย ! สมัยใด ภิกษุ

เมื่อหายใจเข้ายาว ก็รู้ชัดว่าเราหายใจเข้ายาว
เมื่อหายใจออกยาว ก็รู้ชัดว่าเราหายใจออกยาว

เมื่อหายใจเข้าสั้น ก็รู้ชัดว่าเราหายใจเข้าสั้น
เมื่อหายใจออกสั้น ก็รู้ชัดว่าเราหายใจออกสั้น

ย่อมทำการฝึกหัดศึกษาว่า “เราเป็นผู้รู้พร้อมเฉพาะ
ซึ่งกายทั้งปวง หายใจเข้า” ว่า “เราเป็นผู้รู้พร้อมเฉพาะ
ซึ่งกายทั้งปวง หายใจออก”

ย่อมทำการฝึกหัดศึกษาว่า “เราเป็นผู้ทำกายสังขาร
ให้รำงับ หายใจเข้า” ว่า “เราเป็นผู้ทำกายสังขารให้รำงับ
หายใจออก”

ภิกษุทั้งหลาย ! สมัยนั้น ภิกษุนั้นชื่อว่า เป็นผู้เห็นกายในกายอยู่เป็นประจำ มีความเพียรเผากิเลส มีสัมปชัญญะ มีสติ นำอภิชฌาและโทมนัสในโลกออกเสียได้.

ภิกษุทั้งหลาย ! เราย่อมกล่าวลมหายใจเข้าและลมหายใจออก ว่าเป็นกายอันหนึ่ง ๆ ในกายทั้งหลาย.

ภิกษุทั้งหลาย ! เพราะเหตุนั้นในเรื่องนี้ ภิกษุนั้น ย่อมชื่อว่าเป็นผู้เห็นกายในกายอยู่เป็นประจำ มีความเพียรเผากิเลส มีสัมปชัญญะ มีสติ นำอภิชฌาและโทมนัสในโลกออกเสียได้.

ภิกษุทั้งหลาย ! สมัยใด ภิกษุ
ย่อมทำการฝึกหัดศึกษาว่า “เราเป็นผู้รู้พร้อมเฉพาะซึ่งปิติ หายใจเข้า” ว่า “เราเป็นผู้รู้พร้อมเฉพาะซึ่งปิติน หายใจออก”

ย่อมทำการฝึกหัดศึกษาว่า “เราเป็นผู้รู้พร้อมเฉพาะซึ่งสุข หายใจเข้า” ว่า “เราเป็นผู้รู้พร้อมเฉพาะซึ่งสุข หายใจออก”

ย่อมทำการฝึกหัดศึกษาว่า “เราเป็นผู้รู้พร้อมเฉพาะซึ่งจิตตสังขาร หายใจเข้า” ว่า “เราเป็นผู้รู้พร้อมเฉพาะซึ่งจิตตสังขาร หายใจออก”

ย่อมทำการฝึกหัดศึกษาว่า “เราเป็นผู้ทำจิตตสังขารให้รำงับ หายใจเข้า” ว่า “เราเป็นผู้ทำจิตตสังขารให้รำงับ หายใจออก”

ภิกษุทั้งหลาย! สมัยนั้น ภิกษุนั้นชื่อว่า เป็นผู้เห็นเวทนาในเวทนาทั้งหลายอยู่เป็นประจำ มีความเพียรเผากิเลส มีสัมปชัญญะ มีสติ นำอภิชฌาและโทมนัสในโลกออกเสียได้.

ภิกษุทั้งหลาย! เราย่อมกล่าว การทำในใจเป็น อย่างดีต่อลมหายใจเข้า และลมหายใจออก ว่าเป็น เวทนาอันหนึ่ง ๆ ในเวทนาทั้งหลาย.

ภิกษุทั้งหลาย! เพราะเหตุนั้นในเรื่องนี้ ภิกษุนั้น ย่อมเชื่อว่าเป็นผู้เห็นเวทนาในเวทนาทั้งหลายอยู่เป็นประจำ มีความเพียรเผากิเลส มีสัมปชัญญะ มีสติ นำอภิชฌาและโทมนัสในโลกออกเสียได้.

ภิกษุทั้งหลาย! สมัยใด ภิกษุ

ย่อมทำการฝึกหัดศึกษาว่า “เราเป็นผู้รู้พร้อมเฉพาะซึ่งจิต หายใจเข้า” ว่า “เราเป็นผู้รู้พร้อมเฉพาะซึ่งจิต หายใจออก”

ย่อมทำการฝึกหัดศึกษาว่า “เราเป็นผู้ทำจิตให้ปราโมทย์ยิ่ง หายใจเข้า” ว่า “เราเป็นผู้ทำจิตให้ปราโมทย์ยิ่ง หายใจออก”

ย่อมทำการฝึกหัดศึกษาว่า “เราเป็นผู้ทำจิตให้ตั้งมั่น หายใจเข้า” ว่า “เราเป็นผู้ทำจิตให้ตั้งมั่น หายใจออก”

ย่อมทำการฝึกหัดศึกษาว่า “เราเป็นผู้ทำจิตให้ปล่อยอยู่ หายใจเข้า” ว่า “เราเป็นผู้ทำจิตให้ปล่อยอยู่ หายใจออก”

ภิกษุทั้งหลาย! สมัยนั้น ภิกษุนั้นชื่อว่า เป็นผู้เห็นจิตในจิตอยู่เป็นประจำ มีความเพียรเผากิเลส มีสัมปชัญญะ มีสติ นำอภิชฌาและโทมนัสในโลกออกเสียได้.

ภิกษุทั้งหลาย! เราไม่กล่าวอานาปานสติ ว่าเป็นสิ่งที่มิได้แก่บุคคลผู้มีสติอันสืมหงแล้ว ไม่มีสัมปชัญญะ.

ภิกษุทั้งหลาย ! เพราะเหตุนั้นในเรื่องนี้ ภิกษุนั้น
ย่อมเชื่อว่าเป็นผู้เห็นจิตในจิตอยู่เป็นประจำ มีความเพียร
เผากิเลส มีสัมปชัญญะ มีสติ นำอภิขฌาและโถมันัส
ในโลกออกเสียได้.

ภิกษุทั้งหลาย ! สมัยใด ภิกษุ

ย่อมทำการฝึกหัดศึกษาว่า “เราเป็นผู้เห็นซึ่ง
ความไม่เที่ยงอยู่เป็นประจำ หายใจเข้า” ว่า “เราเป็น
ผู้เห็นซึ่งความไม่เที่ยงอยู่เป็นประจำ หายใจออก”

ย่อมทำการฝึกหัดศึกษาว่า “เราเป็นผู้เห็นซึ่ง
ความจางคลายอยู่เป็นประจำ หายใจเข้า” ว่า “เราเป็น
ผู้เห็นซึ่งความจางคลายอยู่เป็นประจำ หายใจออก”

ย่อมทำการฝึกหัดศึกษาว่า “เราเป็นผู้เห็นซึ่ง
ความดับไม่เหลืออยู่เป็นประจำ หายใจเข้า” ว่า “เราเป็น
ผู้เห็นซึ่งความดับไม่เหลืออยู่เป็นประจำ หายใจออก”

ย่อมทำการฝึกหัดศึกษาว่า “เราเป็นผู้เห็นซึ่ง
ความสลัดคืนอยู่เป็นประจำ หายใจเข้า” ว่า “เราเป็น
ผู้เห็นซึ่งความสลัดคืนอยู่เป็นประจำ หายใจออก”

ภิกษุทั้งหลาย ! สมัยนั้น ภิกษุนั้นชื่อว่า เป็นผู้เห็นธรรมในธรรมทั้งหลายอยู่เป็นประจำ มีความเพียรเผากิเลส มีสัมปชัญญะ มีสติ นำอภิชฌาและโทมนัสในโลกออกเสียได้.

ภิกษุทั้งหลาย ! ภิกษุนั้น เป็นผู้เข้าไปเพ่งเฉพาะเป็นอย่างดีแล้ว เพราะเธอเห็นการละอภิชฌาและโทมนัสทั้งหลายของเธอนั้นด้วยปัญญา.

ภิกษุทั้งหลาย ! เพราะเหตุนั้นในเรื่องนี้ ภิกษุนั้น ย่อมชื่อว่าเป็นผู้เห็นธรรมในธรรมทั้งหลายอยู่เป็นประจำ มีความเพียรเผากิเลส มีสัมปชัญญะ มีสติ นำอภิชฌาและโทมนัสในโลกออกเสียได้.

ภิกษุทั้งหลาย ! อานาปานสติอันบุคคลเจริญแล้ว ทำให้มากแล้ว อย่างนี้แล ย่อมทำสติปัญฐานทั้ง ๔ ให้บริบูรณ์ได้.

สติปัญญาบริบูรณ์ ย่อมทำโพชฌงค์ให้บริบูรณ์

ภิกษุทั้งหลาย ! ก็สติปัญญาทั้ง ๔ อันบุคคล
เจริญแล้ว ทำให้มากแล้วอย่างไรเล่า จึงทำโพชฌงค์ทั้ง ๗
ให้บริบูรณ์ได้ ?

ภิกษุทั้งหลาย ! สมัยใด ภิกษุเป็นผู้เห็นกายในกาย
อยู่เป็นประจำก็ดี เป็นผู้เห็นเวทนาในเวทนาทั้งหลาย
อยู่เป็นประจำก็ดี เป็นผู้เห็นจิตในจิตอยู่เป็นประจำก็ดี
เป็นผู้เห็นธรรมในธรรมทั้งหลายอยู่เป็นประจำก็ดี มี
ความเพียรเพากิเลส มีสัมปชัญญะ มีสติ นำอภิชฌาและ
โทมนัสในโลกออกเสียได้ สมัยนั้นสติที่ภิกษุเข้าไปตั้งไว้แล้ว
ก็เป็นธรรมชาติไม่เสื่อมลง.

ภิกษุทั้งหลาย ! สมัยใด สติของภิกษุผู้เข้าไปตั้ง
ไว้แล้ว เป็นธรรมชาติไม่เสื่อมลง สมัยนั้น สติสัมโพชฌงค์
ก็เป็นอันว่าภิกษุนั้นปรารภแล้ว สมัยนั้นภิกษุชื่อว่า
ย่อมเจริญสติสัมโพชฌงค์ สมัยนั้นสติสัมโพชฌงค์ของ
ภิกษุนั้น ชื่อว่าถึงความเต็มรอบแห่งการเจริญ ภิกษุนั้น

เมื่อเป็นผู้มีสติเช่นนั้นอยู่ ชื่อว่าย่อมทำการเลือก ย่อมทำการเฟ้น ย่อมทำการใคร่ครวญ ซึ่งธรรมนั้นด้วยปัญญา.

ภิกษุทั้งหลาย ! สมัยใด ภิกษุเป็นผู้มีสติเช่นนั้นอยู่ ทำการเลือกเฟ้น ใคร่ครวญธรรมนั้นอยู่ด้วยปัญญา สมัยนั้น ธรรมวิจยสัมโพชฌงค์ ก็เป็นอันว่าภิกษุนั้นปรารภแล้ว สมัยนั้นภิกษุชื่อว่าย่อมเจริญธรรมวิจยสัมโพชฌงค์ สมัยนั้น ธรรมวิจยสัมโพชฌงค์ของภิกษุชื่อว่าย่อมถึงความเต็มรอบแห่งการเจริญ. ภิกษุนั้น เมื่อเลือกเฟ้น ใคร่ครวญอยู่ซึ่งธรรมนั้นด้วยปัญญา ความเพียรอันไม่ย่อหย่อน ชื่อว่าเป็นธรรมอันภิกษุนั้นปรารภแล้ว.

ภิกษุทั้งหลาย ! สมัยใด ความเพียรไม่ย่อหย่อน อันภิกษุผู้เลือกเฟ้น ใคร่ครวญในธรรมนั้นด้วยปัญญา สมัยนั้น วิริยสัมโพชฌงค์ ก็เป็นอันว่าภิกษุนั้นปรารภแล้ว สมัยนั้นภิกษุชื่อว่าย่อมเจริญวิริยสัมโพชฌงค์ สมัยนั้น วิริยสัมโพชฌงค์ของภิกษุชื่อว่าย่อมถึงความเต็มรอบแห่งการเจริญ. ภิกษุนั้น เมื่อมีความเพียรอันปรารภแล้ว ปีติอันเป็นนิรามิส ก็เกิดขึ้น.

ภิกษุทั้งหลาย ! สมัยใด ปิติดันเป็นนิรามิส เกิดขึ้น แก่ภิกษุผู้มีความเพียรอันปรารภแล้ว สมัยนั้น ปิติสัมโพชฌงค์ ก็เป็นอันว่าภิกษุนั้นปรารภแล้ว สมัยนั้น ภิกษุเชื่อว่าย่อม เจริญปิติสัมโพชฌงค์ สมัยนั้นปิติสัมโพชฌงค์ของภิกษุเชื่อ ว่าถึงความเต็มรอบแห่งการเจริญ. ภิกษุนั้น เมื่อมีใจ ประกอบด้วยปิติ แม้กายก็ร่าเริง แม้จิตก็ร่าเริง.

ภิกษุทั้งหลาย ! สมัยใด ทั้งกายและทั้งจิต ของภิกษุผู้มีใจประกอบด้วยปิติ ย่อมร่าเริง สมัยนั้น ปัสสัทธิสัมโพชฌงค์ ก็เป็นอันว่าภิกษุนั้นปรารภแล้ว สมัยนั้นภิกษุเชื่อว่าย่อมเจริญปัสสัทธิสัมโพชฌงค์ สมัยนั้น ปัสสัทธิสัมโพชฌงค์ของภิกษุเชื่อว่าจะถึงความเต็มรอบแห่ง การเจริญ. ภิกษุนั้น เมื่อมีกายอันร่าเริงแล้ว มีความสุขอยู่ จิตย่อมตั้งมั่น.

ภิกษุทั้งหลาย ! สมัยใด จิตของภิกษุผู้มีกาย อันร่าเริงแล้วมีความสุขอยู่ ย่อมตั้งมั่น สมัยนั้น สมาธิ-สัมโพชฌงค์ ก็เป็นอันว่าภิกษุนั้นปรารภแล้ว สมัยนั้น ภิกษุเชื่อว่าย่อมเจริญสมาธิสัมโพชฌงค์ สมัยนั้นสมาธิ-สัมโพชฌงค์ของภิกษุเชื่อว่าจะถึงความเต็มรอบแห่งการเจริญ.

ภิกษุ นั้น ย่อมเป็นผู้เข้าไปเพ่งเฉพาะซึ่งจิตอันตั้งมั่นแล้ว
อย่างนั้นเป็นอย่างดี.

ภิกษุทั้งหลาย ! สมัยใด ภิกษุเป็นผู้เข้าไปเพ่ง
เฉพาะซึ่งจิตอันตั้งมั่นแล้วอย่างนั้น เป็นอย่างดี สมัยนั้น
อุเบกขาสัมโพชฌงค์ ก็เป็นอันว่าภิกษุนั้นปรารภแล้ว
สมัยนั้น ภิกษุชื่อว่าย่อมเจริญอุเบกขาสัมโพชฌงค์ สมัยนั้น
อุเบกขาสัมโพชฌงค์ของภิกษุชื่อว่าถึงความเต็มรอบแห่ง
การเจริญ.

ภิกษุทั้งหลาย ! สติปัฏฐานทั้ง ๔ อันบุคคล
เจริญแล้ว ทำให้มากแล้ว อย่างนี้แล ย่อมทำโพชฌงค์ทั้ง ๗
ให้บริบูรณ์ได้.

โพชฌงค์บริบูรณ์ ย่อมทำวิชาและวิมุตติให้บริบูรณ์

ภิกษุทั้งหลาย ! โพชฌงค์ทั้ง ๗ อันบุคคลเจริญแล้ว
ทำให้มากแล้วอย่างไรเล่า จึงจะทำวิชาและวิมุตติให้
บริบูรณ์ได้ ?

ภิกษุทั้งหลาย ! ภิกษุในกรณีนี้

ย่อมเจริญ สติสัมโพชฌงค์ อันอาศัยวิเวก
อันอาศัยวิราคะ (ความจางคลาย) อันอาศัยนิโรธ (ความดับ)
อันน้อมไปเพื่อโอสถัคคะ (ความสละ ความปล่อย)

ย่อมเจริญ ธัมมวิจยสัมโพชฌงค์ อันอาศัยวิเวก
อันอาศัยวิราคะ อันอาศัยนิโรธ อันน้อมไปเพื่อโอสถัคคะ

ย่อมเจริญ วิริยสัมโพชฌงค์ อันอาศัยวิเวก
อันอาศัยวิราคะ อันอาศัยนิโรธ อันน้อมไปเพื่อโอสถัคคะ

ย่อมเจริญ ปีติสัมโพชฌงค์ อันอาศัยวิเวก
อันอาศัยวิราคะ อันอาศัยนิโรธ อันน้อมไปเพื่อโอสถัคคะ

ย่อมเจริญ ปัสสัทธิสัมโพชฌงค์ อันอาศัยวิเวก

อันอาศัยวิราคะ อันอาศัยนิโรธ อันน้อมไปเพื่อโอสถัคคะ
 ย่อมเจริญ สมาธิสัมโพชฌงค์ อันอาศัยวิเวก
อันอาศัยวิราคะ อันอาศัยนิโรธ อันน้อมไปเพื่อโอสถัคคะ
 ย่อมเจริญ อุเบกขาสัมโพชฌงค์ อันอาศัยวิเวก
อันอาศัยวิราคะ อันอาศัยนิโรธ อันน้อมไปเพื่อโอสถัคคะ
 ภิกษุทั้งหลาย! โพชฌงค์ทั้ง ๗ อันบุคคลเจริญแล้ว
ทำให้มากแล้ว อย่างนี้แล ย่อมทำวิชาและวิมุตติให้
บริบูรณ์ได้ ดังนี้.

(หมายเหตุผู้รวบรวม พระสูตรที่ทรงตรัสเหมือนกัน
กับพระสูตรข้างบนนี้ ยังมีอีกคือ ปฐมอานันทสูตร มหาวาร. ส. ๑๙/๔๑๗-๔๒๓/๑๓๘๑-๑๓๙๘. ทุติยอานันทสูตร มหาวาร. ส. ๑๙/๔๒๓-๔๒๔/๑๓๙๙-๑๔๐๑. ทุติยภิกขุสูตร มหาวาร. ส. ๑๙/๔๒๕/๑๔๐๔-๑๔๐๕.).

ปฏิบัติเป็นที่สบายแก่การบรรลุ
“นิพพาน”

ปฏิบัติเป็นที่สบาย

แก้การบรรลุนิพพาน (นัยที่ ๑)

๑๒

- ปาลิ สพพ. ส. ๑๘/๑๖๗/๒๓๒.

ภิกษุทั้งหลาย ! เราจักแสดง ปฏิบัติเป็นที่
สบายแก้การบรรลุนิพพาน แก่พวกเธอ. พวกเธอจงฟัง
จงทำในใจให้ดี เราจักกล่าว.

ภิกษุทั้งหลาย ! ปฏิบัติเป็นที่สบายแก้การ
บรรลุนิพพานนั้น เป็นอย่างไรเล่า ?

ภิกษุทั้งหลาย ! ภิกษุในกรณีนี้

ย่อมเห็นซึ่ง จักขุ ว่า ไม่เที่ยง

ย่อมเห็นซึ่ง รูปทั้งหลาย ว่า ไม่เที่ยง

ย่อมเห็นซึ่ง จักขุวิญญาณ ว่า ไม่เที่ยง

ย่อมเห็นซึ่ง จักขุสัมผัส ว่า ไม่เที่ยง

ย่อมเห็นซึ่ง เวทนา อันเป็นสุข เป็นทุกข์ หรือ
เป็นอกุศลสุข (ไม่ทุกข์ไม่สุข) ที่เกิดขึ้นเพราะจักขุสัมผัส
เป็นปัจจัย ว่า ไม่เที่ยง.

(ในกรณีแห่ง โสตะ (หู) ฆานะ (จมูก) ชิวหา (ลิ้น)
กายะ (กาย) และมนะ (ใจ) ก็ได้ตรัสต่อไปด้วยข้อความ
อย่างเดียวกัน ทุกตัวอักษร ต่างกันแต่ชื่อเท่านั้น).

ภิกษุทั้งหลาย ! นี่แล คือปฏิบัติที่เป็นที่สบาย
แก่การบรรลุนิพพาน นั้น.

ปฏิบัติเป็นที่สบาย

แก้การบรรลุนิพพาน (นัยที่ ๒)

๑๓

-บาลี สฬา. ส. ๑๘/๑๖๘/๒๓๓.

ภิกษุทั้งหลาย ! เราจักแสดง ปฏิบัติเป็นที่
สบายแก้การบรรลุนิพพาน แก่พวกเธอ. พวกเธอจงฟัง
จงทำในใจให้ดี เราจักกล่าว.

ภิกษุทั้งหลาย ! ปฏิบัติเป็นที่สบายแก้การ
บรรลุนิพพานนั้น เป็นอย่างไรเล่า ?

ภิกษุทั้งหลาย ! ภิกษุในกรณีนี้

ย่อมเห็นซึ่ง จักขุ ว่า เป็นทุกข์

ย่อมเห็นซึ่ง รูปทั้งหลาย ว่า เป็นทุกข์

ย่อมเห็นซึ่ง จักขุวิญญาณ ว่า เป็นทุกข์

ย่อมเห็นซึ่ง จักขุสัมผัส ว่า เป็นทุกข์

ย่อมเห็นซึ่ง เวทนา อันเป็นสุข เป็นทุกข์ หรือ
เป็นอกุศลสุข (ไม่ทุกข์ไม่สุข) ที่เกิดขึ้นเพราะจักขุสัมผัส
เป็นปัจจัย ว่า เป็นทุกข์.

(ในกรณีแห่ง โสตะ (หู) ฆานะ (จมูก) ชิวหา (ลิ้น)
กายะ (กาย) และมนะ (ใจ) ก็ได้ตรัสต่อไปด้วยข้อความ
อย่างเดียวกัน ทุกตัวอักษร ต่างกันแต่ชื่อเท่านั้น).

ภิกษุทั้งหลาย ! นี่แล คือปฏิบัติที่เป็นที่สบาย
แก่การบรรลุนิพพาน นั้น.

ปฏิบัติเป็นที่สบาย

แก้การบรรลุนิพพาน (นัยที่ ๓)

๑๔

-บาลี สฬา. ส. ๑๘/๑๖๘/๒๓๔.

ภิกษุทั้งหลาย ! เราจักแสดง ปฏิบัติเป็นที่
สบายแก้การบรรลุนิพพาน แก่พวกเธอ. พวกเธอจงฟัง
จงทำในใจให้ดี เราจักกล่าว.

ภิกษุทั้งหลาย ! ปฏิบัติเป็นที่สบายแก้การ
บรรลุนิพพานนั้น เป็นอย่างไรเล่า ?

ภิกษุทั้งหลาย ! ภิกษุในกรณีนี้

ย่อมเห็นซึ่ง จักขุ ว่า เป็นอนัตตา

ย่อมเห็นซึ่ง รูปทั้งหลาย ว่า เป็นอนัตตา

ย่อมเห็นซึ่ง จักขุวิญญาณ ว่า เป็นอนัตตา

ย่อมเห็นซึ่ง จักขุสัมผัส ว่า เป็นอนัตตา

ย่อมเห็นซึ่ง เวทนา อันเป็นสุข เป็นทุกข์ หรือ
เป็นอกุศลสุข (ไม่ทุกข์ไม่สุข) ที่เกิดขึ้นเพราะจักขุสัมผัส
เป็นปัจจัย ว่า เป็นอนัตตา.

(ในกรณีแห่ง โสตะ (หู) ฆานะ (จมูก) ชิวหา (ลิ้น)
กายะ (กาย) และมนะ (ใจ) ก็ได้ตรัสต่อไปด้วยข้อความ
อย่างเดียวกัน ทุกตัวอักษร ต่างกันแต่ชื่อเท่านั้น).

ภิกษุทั้งหลาย! นี่แล คือปฏิบัติที่เป็นที่สบาย
แก่การบรรลุนิพพาน นั้น.

ปฏิบัติเป็นที่สบาย

แก้การบรรลุนิพพาน (นัยที่ ๔)

๑๕

-บาลี สฬา. ส. ๑๘/๑๖๗/๒๓๕.

ภิกษุทั้งหลาย ! เราจักแสดง ปฏิบัติเป็นที่สบายแก้การบรรลุนิพพาน แก่พวกเธอ. พวกเธอจงพึงทำในใจให้ดี เราจักกล่าว.

ภิกษุทั้งหลาย ! ปฏิบัติเป็นที่สบายแก้การบรรลุนิพพานนั้น เป็นอย่างไรเล่า ?

ภิกษุทั้งหลาย ! พวกเธอจะสำคัญความข้อนี้อะไร จักสุขเที่ยงหรือไม่เที่ยง ?

“ไม่เที่ยง พระเจ้าข้า ! ”.

สิ่งใดไม่เที่ยง สิ่งนั้นเป็นทุกข์หรือสุขเล่า ?

“เป็นทุกข์ พระเจ้าข้า ! ”.

สิ่งใดไม่เที่ยง เป็นทุกข์ มีความแปรปรวนไปเป็นธรรมดา ควรหรือหนอที่จะตามเห็นสิ่งนั้นว่า “นั่นของเรา (เอต มม) นั่นเป็นเรา (เอโสทมฺสุมิ) นั่นเป็นอัตตาของเรา (เอโส เม อตฺตา)” ดังนี้ ?

“ไม่ควรตามเห็นอย่างนั้น พระเจ้าข้า ! ”.

(ต่อไป ได้ตรัสถามและภิกษุตอบ เกี่ยวกับ รูป... จักขุวิญญาน... จักขุสัมผัส... จักขุสัมผัสสชาเวทนา ซึ่งมีข้อความอย่างเดียวกันกับในกรณีแห่งจักขุนั้นทุกประการ ต่างกันแต่ชื่อเท่านั้น เมื่อตรัสข้อความในกรณีแห่งอายตนิภธรรมหมวดจักขุจบลงดังนี้แล้ว ได้ตรัสข้อความในกรณีแห่ง อายตนิภธรรมหมวดโสตะ หมวดมานะ หมวดชีวหา หมวดกายะ และหมวดমনะต่อไปอีก ซึ่งมีข้อความที่ตรัสอย่างเดียวกันกับในกรณีแห่งอายตนิภธรรมหมวดจักขุนั้นทุกประการ ต่างกันแต่เพียงชื่อเท่านั้น ผู้ศึกษาพึงเทียบเคียงได้เอง).

ภิกษุทั้งหลาย ! อริยสาวกผู้มีการสดับ เมื่อเห็นอยู่อย่างนี้

ย่อมเบื่อหน่ายแม้ใน จักขุ

ย่อมเบื่อหน่ายแม้ใน รูป

ย่อมเบื่อหน่ายแม้ใน จักขุวิญญาน

ย่อมเบื่อหน่ายแม้ใน จักขุสัมผัส

ย่อมเบื่อหน่ายใน เวทนา อันเป็นสุข เป็นทุกข์ หรือเป็นอทุกข์ขมสุข (ไม่ทุกข์ไม่สุข) ที่เกิดขึ้นเพราะจักขุสัมผัสเป็นปัจจัย

(ในกรณีแห่งอายตนิภธรรมหมวดโสตะ ฆานะ ชิวหา
กายะ มนะ ก็ได้ตรัสต่อไปอีก โดยนัยอย่างเดียวกันกับกรณี
แห่งอายตนิภธรรมหมวดจักขุนี้)

เมื่อเบื่อหน่าย ย่อม คลายกำหนด
เพราะคลายกำหนด ย่อม หลุดพ้น
เมื่อหลุดพ้นแล้ว ย่อมมี ญาณหยั่งรู้ว่าหลุดพ้นแล้ว.
อริยสาวกนั้น ย่อม รู้ชัดว่า
“ชาติสิ้นแล้ว พรหมจรรย์อยู่จบแล้ว
กิจที่ควรทำได้ทำสำเร็จแล้ว
กิจอื่นที่จะต้องทำเพื่อความเป็นอย่างนี้มิได้มีอีก”.

ภิกษุทั้งหลาย! นี้แล คือ ปฏิปทาเป็นที่สบาย
แก่การบรรลุนิพพาน นั้น.

กระจายเสีย ซึ่งผัสสะ

๑๖

-บาลี สฬา. ส. ๑๘/๘๕/๑๒๔-๗.

ภิกษุทั้งหลาย !

วิญญูณย่อมมีขึ้น เพราะอาศัยธรรม ๒ อย่าง.

สองอย่างอะไรเล่า ? สองอย่างคือ

ภิกษุทั้งหลาย ! เพราะอาศัยซึ่ง จักขุ ด้วย ซึ่ง รูปทั้งหลาย ด้วย จักขุวิญญูณ จึงเกิดขึ้น. จักขุเป็น สิ่งที่ไม่เที่ยง มีความแปรปรวน มีความเป็นไปโดยประการอื่น รูปทั้งหลายเป็นสิ่งที่ไม่เที่ยง มีความแปรปรวน มีความเป็นไป โดยประการอื่น ธรรมทั้งสอง (จักขุ+รูป) อย่างนี้แล เป็นสิ่งที่หวั่นไหวด้วย อาพาธด้วย ไม่เที่ยง มีความ แปรปรวน มีความเป็นไปโดยประการอื่น จักขุวิญญูณ เป็นสิ่งที่ไม่เที่ยง มีความแปรปรวน มีความเป็นไปโดย ประการอื่น เหตุอันใดก็ตาม ปัจจัยอันใดก็ตาม เพื่อความ เกิดขึ้นแห่งจักขุวิญญูณ แม้ เหตุ อันนั้น แม้ ปัจจัย อันนั้น

ก็ล้วนเป็นสิ่งที่ไม่เที่ยง มีความแปรปรวน มีความเป็นไป
โดยประการอื่น. ภิกษุทั้งหลาย! จักขุวิญญาณเกิดขึ้นแล้ว
เพราะอาศัยปัจจัยที่ไม่เที่ยงดังนี้ จักขุวิญญาณจักเป็นของ
เที่ยงมาแต่ไหน.

ภิกษุทั้งหลาย! ความประจวบพร้อม ความ
ประชุมพร้อม ความมาพร้อมกันแห่งธรรมทั้งหลาย
(จักขุ+รูป+จักขุวิญญาณ) ๓ อย่าง เหล่านี้ อันใดแล
ภิกษุทั้งหลาย! อันนี้เราเรียกว่า จักขุสัมผัส. ภิกษุ
ทั้งหลาย! แม้ จักขุสัมผัส ก็เป็นสิ่งที่ไม่เที่ยง มีความ
แปรปรวน มีความเป็นไปโดยประการอื่น. เหตุอันใดก็ตาม
ปัจจัยอันใดก็ตาม เพื่อความเกิดขึ้นแห่งจักขุสัมผัส
แม้ เหตุ อันนั้น แม้ ปัจจัย อันนั้น ก็ล้วนเป็นสิ่งที่
ไม่เที่ยง มีความแปรปรวน มีความเป็นไปโดยประการอื่น.
ภิกษุทั้งหลาย! จักขุสัมผัสเกิดขึ้นแล้ว เพราะอาศัยปัจจัย
ที่ไม่เที่ยงดังนี้ จักขุสัมผัสจักเป็นของเที่ยง มาแต่ไหน.

ภิกษุทั้งหลาย ! บุคคลที่ผัสสะกระทบแล้วย่อม
รู้สึก (เวทติ) ผัสสะกระทบแล้วย่อม คิด (เจตติ) ผัสสะ
กระทบแล้วย่อม จำได้หมายรู้ (สัญญาหิต) แม้ธรรมทั้งหลาย
(เวทนา เจตนา สัญญา) อย่างนี้เหล่านี้ ก็ล้วนเป็นสิ่งที่หวั่นไหว
ด้วย อาหารด้วย ไม่เที่ยง มีความแปรปรวน มีความเป็นไป
โดยประการอื่น

(ในกรณีแห่งโสตวิญญานก็ดี มานวิญญานก็ดี ชิวหา-
วิญญานก็ดี กายวิญญานก็ดี ก็มีนัยเดียวกัน).

ภิกษุทั้งหลาย ! เพราะอาศัยซึ่ง มโนด้วย ซึ่ง
ธรรมารมณ์ทั้งหลายด้วย มโนวิญญาน จึงเกิดขึ้น.
มโนเป็นสิ่งที่ไม่เที่ยง มีความแปรปรวน มีความเป็นไป
โดยประการอื่น ธรรมารมณ์ทั้งหลายเป็นสิ่งที่ไม่เที่ยง
มีความแปรปรวน มีความเป็นไปโดยประการอื่น
ธรรมทั้งสอง (มโน+ธรรมารมณ์) อย่างนี้แล เป็นสิ่งที่
หวั่นไหวด้วย อาหารด้วย ไม่เที่ยง มีความแปรปรวน
มีความเป็นไปโดยประการอื่น มโนวิญญานเป็นสิ่งที่
ไม่เที่ยง มีความแปรปรวน มีความเป็นไปโดยประการอื่น

เหตุอันใดก็ตาม ปัจจยอันใดก็ตาม เพื่อความเกิดขึ้น
แห่งมโนวิญญาณ แม้ เหตุ อันนั้น แม้ ปัจจย อันนั้น
ก็ล้วนเป็นสิ่งที่ไม่เที่ยง มีความแปรปรวน มีความเป็นไป
โดยประการอื่น. ภิกษุทั้งหลาย! มโนวิญญาณเกิดขึ้นแล้ว
เพราะอาศัยปัจจยที่ไม่เที่ยงดังนี้ มโนวิญญาณจักเป็น
ของเที่ยงมาแต่ไหน.

ภิกษุทั้งหลาย! ความประจวบพร้อม ความ
ประชุมพร้อม ความมาพร้อมกันแห่งธรรมทั้งหลาย
(มโน+ธรรมารมณ+มโนวิญญาณ) ๓ อย่าง เหล่านี้
อันใดแล ภิกษุทั้งหลาย! อันนี้เราเรียกว่า มโนสัมผัส.
ภิกษุทั้งหลาย! แม้มโนสัมผัส ก็เป็นสิ่งที่ไม่เที่ยง มีความ
แปรปรวน มีความเป็นไปโดยประการอื่น. เหตุอันใดก็ตาม
ปัจจยอันใดก็ตาม เพื่อความเกิดขึ้นแห่งมโนสัมผัส แม้ เหตุ
อันนั้น แม้ ปัจจย อันนั้น ก็ล้วนเป็นสิ่งที่ไม่เที่ยง มีความ
แปรปรวน มีความเป็นไปโดยประการอื่น. ภิกษุทั้งหลาย!
มโนสัมผัสเกิดขึ้นแล้ว เพราะอาศัยปัจจยที่ไม่เที่ยงดังนี้
มโนสัมผัสจักเป็นของเที่ยงมาแต่ไหน.

ภิกษุทั้งหลาย! บุคคลที่ผัสสะกระทบแล้วย่อม
รู้สึก (เวทติ) ผัสสะกระทบแล้วย่อม คิด (เจตติ)
ผัสสะกระทบแล้วย่อม จำได้หมายรู้ (สัญญา) แม้
ธรรมทั้งหลาย (เวทนา เจตนา สัญญา) อย่างนี้เหล่านี้
ก็ล้วนเป็นสิ่งที่หวั่นไหวด้วย อาพาธด้วย ไม่เที่ยง
มีความแปรปรวน มีความเป็นไปโดยประการอื่น.

เจริญอริยมรรคมีองค์ ๘ ด้วยวิธีลัด ๑๗

- บาลี อปปริ. ม. ๑๔/๕๒๒-๕๒๕/๘๒๘-๘๓๐.

ภิกษุทั้งหลาย !

เมื่อรู้เมื่อเห็นอยู่ ซึ่ง จักขุ ตามที่เป็นจริง

เมื่อรู้เมื่อเห็นอยู่ ซึ่ง รูปทั้งหลาย ตามที่เป็นจริง

เมื่อรู้เมื่อเห็นอยู่ ซึ่ง จักขุวิญญาณ ตามที่เป็นจริง

เมื่อรู้เมื่อเห็นอยู่ ซึ่ง จักขุสัมผัส ตามที่เป็นจริง

เมื่อรู้เมื่อเห็นอยู่ ซึ่ง เวทนา อันเกิดขึ้นเพราะ
 จักขุสัมผัสเป็นปัจจัย สุขก็ตาม ทุกข์ก็ตาม อทุกขมสุขก็ตาม
 ตามที่เป็นจริง บุคคล ย่อมไม่กำหนดยินดี ในจักขุ
 ย่อมไม่กำหนดยินดี ในรูปทั้งหลาย ย่อมไม่กำหนดยินดี
 ในจักขุวิญญาณ ย่อมไม่กำหนดยินดี ในจักขุสัมผัส
 ย่อมไม่กำหนดยินดี ในเวทนา อันเกิดขึ้นเพราะจักขุสัมผัส
 เป็นปัจจัย สุขก็ตาม ทุกข์ก็ตาม อทุกขมสุขก็ตาม.

เมื่อบุคคลนั้นไม่กำหนดยินดีแล้ว ไม่ประกอบ
 พร้อมแล้ว ไม่หลงใหลแล้ว มีปกติเห็นโทษอยู่

ปัญจุปาทานชั้นธ ย่อมถึงซึ่งความไม่ก่อขึ้นอีกต่อไป
และ ตัณหา อันเครื่องนำมาซึ่งภพใหม่ ประกอบอยู่ด้วย
ความกำหนัด ด้วยอำนาจแห่งความเพลิน ทำให้เพลิน
อย่างยิ่งในอารมณ์นั้นๆ ของบุคคลนั้น ย่อมละไป.
ความกระวนกระวาย ทางกายและทางจิต ก็ละไป
ความแผดเผา ทางกายและทางจิต ก็ละไป *ความเร่าร้อน*
ทางกายและทางจิต ก็ละไป บุคคลนั้นย่อมเสวยความสุข
ทั้งทางกายและทางจิต

ทัญญูของผู้รู้ผู้เห็นอยู่เช่นนั้น เป็น สัมมาทัญญู

ความดำริของผู้รู้ผู้เห็นอยู่เช่นนั้น

เป็น สัมมาสังกัปปะ

ความเพียรของผู้รู้ผู้เห็นอยู่เช่นนั้น

เป็น สัมมาวายามะ

สติของผู้รู้ผู้เห็นอยู่เช่นนั้น เป็น สัมมาสติ

สมาธิของผู้รู้ผู้เห็นอยู่เช่นนั้น เป็น สัมมาสมาธิ.

ส่วน กายกรรม วจีกรรม และอาชีวะ ของเขา

บริสุทธิมาแล้วแต่เดิม (ตั้งนั้นเป็นอันว่า สัมมากัมมันตะ
สัมมาวาจา สัมมาอาชีวะ มีอยู่แล้วอย่างเต็มที่ ในบุคคล
ผู้รู้ผู้เห็นอยู่เช่นนั้น).

ด้วยอาการอย่างนี้ เป็นอันว่า

อริยอัฏฐังคิกมรรค (อริยมรรคมีองค์ ๘) แห่ง
บุคคลผู้รู้ผู้เห็นอยู่เช่นนั้น ย่อมถึงซึ่งความบริบูรณ์
แห่งภาวนา ด้วยอาการอย่างนี้.

เมื่อเขาทำอริยอัฏฐังคิกมรรคให้เจริญอยู่
อย่างนี้ สติปัญฐานสี่ ... สัมมปปธานสี่ ... อิทธิบาทสี่ ...
อินทรียห้า ... พละห้า ... โพชฌงค์เจ็ด ... ย่อมถึงความ
งอกงามบริบูรณ์ได้แท้. ธรรมสองอย่างของเขาคือ
สมณะและวิปัสสนา ชื่อว่าเข้าคู่กันได้อย่างแน่นแฟ้น...

(ในกรณีแห่ง โสตะ (หู) ฆานะ (จมูก) ชิวหา (ลิ้น)
กายะ (กาย) และมนะ (ใจ) ก็ได้ตรัสต่อไปด้วยข้อความ
อย่างเดียวกัน).

เมื่อไม่มีมา ไม่มีไป ย่อมไม่มีเกิด และไม่มีดับ

๑๘

- ปาลี อ. พ. ๒๔/๒๐๘/๑๖๑.

พระผู้มีพระภาคเจ้า ได้ทรงชักชวนภิกษุทั้งหลาย
ด้วยธัมมิกถาอันเนื่องเฉพาะด้วยนิพพาน ได้ทรงเห็นว่า
ภิกษุทั้งหลายสนใจฟังอย่างยิ่ง จึงได้ตรัสพระพุทธานุญาตขึ้น
ในเวลานั้น ว่า

ความหวั่นไหว ย่อมมี
แก่บุคคลผู้อันตณหาและทิฏฐิอาศัยแล้ว
(นิสฺสิตสฺส จลิตํ)

ความหวั่นไหว ย่อมไม่มี
แก่บุคคลผู้อันตณหาและทิฏฐิไม่อาศัยแล้ว
(อนิสฺสิตสฺส จลิตํ นตฺถิ)

เมื่อความหวั่นไหวไม่มี ปัสสัทธิย่อมมี
(จลิตเ อสตี ปสฺสทุธิ)

เมื่อปัสสัทธิมี นติ (ความน้อมไป) ย่อมไม่มี

(ปัสสัทธิยา สติ นติ น โหติ)

เมื่อนติไม่มี อากตติคิ (การมาและการไป) ย่อมไม่มี

(นติยา อสติ อากตติคิ น โหติ)

เมื่ออากตติคิไม่มี

จุตูปปาตะ (การเคลื่อนและการเกิดขึ้น) ย่อมไม่มี

(อากตติคิยา อสติ จุตูปปาโต น โหติ)

เมื่อจุตูปปาตะไม่มี อะไรๆ ก็ไม่มีในโลกนี้
ไม่มีในโลกอื่น ไม่มีในระหว่างแห่งโลกทั้งสอง

(จุตูปปาเต อสติ เนวอิ น หุรํ น อุกยมมุตฺเร)

นั่นแหละ คือที่สุดแห่งทุกขัลละ.

(เอเสวนุโต ทุกขสฺส)

สักแต่ว่า...

สักแต่ว่า...

(นัยที่ ๑)

๑๙

- ปาลี อ. พ. ๒๕/๘๓-๘๔/๔๙.

พาหิยะ! เมื่อใดเธอ
เห็นรูปแล้ว สักว่าเห็น
ได้ฟังเสียงแล้ว สักว่าฟัง
ได้กลิ่น ลิ้มรส สัมผัสทางผิวกาย
ก็สักว่าดม ลิ้ม สัมผัส
ได้รู้แจ้งธรรมารมณ์ ก็สักว่าได้รู้แจ้งแล้ว

เมื่อนั้น “เธอ” จักไม่มี.
เมื่อใด “เธอ” ไม่มี
เมื่อนั้นเธอก็ไม่ปรากฏในโลกนี้
ไม่ปรากฏในโลกอื่น
ไม่ปรากฏในระหว่างแห่งโลกทั้งสอง
นั่นแหละ คือที่สุดแห่งทุกข์ละ.

สักแต่ว่า...

(นัยที่ ๒)

๒๐

-บาลี สฬา. ส. ๑๘/๙๐-๙๕/๑๓๒-๑๓๙.

“ข้าแต่พระองค์เจริญ! ข้าพระองค์เป็นคนขรา เป็นคนแก่คนเฒ่ามานานผ่านวัยมาตามลำดับ. ขอพระผู้มีพระภาคทรงแสดงธรรมโดยย่อ ขอพระสุคตจงทรงแสดงธรรมโดยย่อ ในลักษณะที่ข้าพระองค์จะพึงรู้ทั่วถึงเนื้อความแห่งภาสิตของพระผู้มีพระภาคเจ้า ในลักษณะที่ข้าพระองค์จะพึงเป็นทายาทแห่งภาสิตของพระผู้มีพระภาคเจ้าเถิด พระเจ้าข้า!”.

มาลากัยบุตร! ท่านจะสำคัญความข้อนี้อย่างไร คือ รูปทั้งหลาย อันรู้สึกกันได้ทางตา เป็นรูปที่ท่านไม่ได้เห็น ไม่เคยเห็น ที่ท่านกำลังเห็นอยู่ก็ไม่มี ที่ท่านคิดว่าท่านควรจะได้เห็นก็ไม่มี ดังนั้นแล้ว ความพอใจก็ดี ความกำหนดก็ดี ความรักก็ดี ในรูปเหล่านั้น ย่อมมีแก่ท่านหรือ ?

“ขออนัน หามิได้พระเจ้าข้า!”.

(ต่อไปนั้ ได้มีการตรัสถามและการทูลตอบในทำนองเดียวกันนี้ทุกตัวอักษร ผิดกันแต่ชื่อของสิ่งที่นำมากล่าว คือในกรณีแห่งเสียงอันรู้สึกกันได้ทางหู ในกรณีแห่ง กลิ่นอันรู้สึกกัน

ได้ทางจุมก ในกรณีแห่ง รสอันรู้สึกกันได้ทางลิ้น ในกรณีแห่ง
โณรุพพะอันรู้สึกกันได้ทางผิวกาย และในกรณีแห่ง ธรรมารมณ์
อันรู้สึกกันได้ทางใจ).

มาลูγκยบุตร ! ในบรรดาสิ่งที่ท่าน ฟังเห็น
ฟังฟัง ฟังรู้สึก ฟังรู้แจ้งเหล่านั้น

ใน สิ่งที่ท่านเห็นแล้ว จักเป็นแต่เพียงสักว่าเห็น

ใน สิ่งที่ท่านฟังแล้ว จักเป็นแต่เพียงสักว่าได้ยิน

ใน สิ่งที่ท่านรู้สึกแล้ว (ทางจุมก ลิ้น กาย)

จักเป็นแต่เพียงสักว่ารู้สึก

ใน สิ่งที่ท่านรู้แจ้งแล้ว (ทางวิญญาน)

ก็จักเป็นแต่เพียงสักว่ารู้แจ้ง.

มาลูγκยบุตร ! เมื่อใดแล ในบรรดาธรรมเหล่านั้น
เมื่อ สิ่งที่ท่านเห็นแล้ว สักว่าเห็น สิ่งที่คุณฟังแล้ว สักว่าได้ยิน
สิ่งที่รู้สึกแล้ว สักว่ารู้สึก สิ่งที่คุณรู้แจ้งแล้ว สักว่ารู้แจ้ง
ดังนี้แล้ว

มาลูγκยบุตร ! เมื่อนั้น ตัวท่านย่อมไม่มี
เพราะเหตุ^{นี้}

มาลुकยบุตร ! เมื่อใดตัวท่านไม่มีเพราะ
เหตุ นั้น เมื่อนั้น ตัวท่านก็ไม่มีในที่นั้น ๆ

มาลुकยบุตร ! เมื่อใดตัวท่านไม่มีในที่นั้น ๆ

เมื่อนั้นตัวท่านก็ไม่มีในโลกนี้ ไม่มีในโลกอื่น
ไม่มีในระหว่างโลกทั้งสอง

นั่นแหละ คือที่สุดแห่งความทุกข์ ดังนี้.

“ข้าแต่พระองค์ผู้เจริญ ! ข้าพระองค์รู้ทั่วถึงเนื้อความ
แห่งภาชิตอันพระผู้มีพระภาคตรัสแล้วโดยย่อนี้ ได้โดยพิสดาร
ดังต่อไปนี้

เห็นรูปแล้ว สติหลงลืม ทำในใจซึ่งรูปนิมิตว่า
น่ารัก มีจิตกำหนดแก่กล้าแล้ว เสวยอารมณ์นั้นอยู่
ความสยบมัวเมาย่อมครอบงำบุคคลนั้น. เวทนาอัน
เกิดจากรูปเป็นหน่อเหงาประการ ย่อมเจริญแก่เขาขึ้น.
อกิขณาและวิหิงสาย่อมเข้าไปกลุ้มรุมจิตของเขา.
เมื่อสะสมทุกข์อยู่อย่างนี้ท่านกล่าวว่ายังไกลจากนิพพาน.

(ในกรณีแห่งการฟังเสียง ดมกลิ่น ลิ้มรส ถูกต้อง
โผฏฐัพพะด้วยกาย รู้สีกธรรมารมณ์ด้วยใจ ก็มีข้อความที่กล่าวไว้
อย่างเดียวกัน).

บุคคลนั้นไม่กำหนดในรูปทั้งหลาย เห็นรูปแล้ว
มีสติเฉพาะ มีจิตไม่กำหนดเสวยอารมณ์อยู่ ความ
สยบมัวเมาย่อมไม่ครอบงำบุคคลนั้น. เมื่อเขาเห็นอยู่
ซึ่งรูปตามที่เป็นจริง เสวยเวทนาอยู่ ทุกข์ก็สิ้นไป ๆ
ไม่เพิ่มพูนขึ้น เขามีสติประพฤติดูด้วยอาการอย่างนี้
เมื่อไม่สะสมทุกข์อยู่อย่างนี้ ท่านกล่าวว่าอยู่ใกล้ต่อ
นิพพาน.

(ในกรณีแห่งการฟังเสียง ดมกลิ่น ลิ้มรส ถูกต้อง
โผฏฐัพพะด้วยกาย รู้สึกธรรมารมณ์ด้วยใจ ก็มีข้อความที่กล่าวไว้
อย่างเดียวกัน).

“ข้าแต่พระองค์ผู้เจริญ! ข้าพระองค์รู้ทั่วถึงเนื้อความ
แห่งภาษิตอันพระผู้มีพระภาคตรัสแล้วโดยย่อนี้ ได้โดยพิสดาร
อย่างนี้ พระเจ้าข้า! ”.

พระผู้มีพระภาค ทรงรับรองความเช่นนั้น ว่า
เป็นการถูกต้อง. ท่านมาลุงกัยบุตรหลีกออกสู่ที่สงัด
กระทำความเพียรได้เป็นอรหันต์องค์หนึ่งในศาสนานี้.

สติปัญญา ๔

มีสติ มีสัมปชัญญะ รอคอยการตาย | ๒๑

-ปาฐิ สัพพ. ส. ๑๘/๒๖๐-๒๖๔/๓๗๔-๓๘๑.

ภิกษุทั้งหลาย !

ภิกษุพึงเป็นผู้มีสติ มีสัมปชัญญะ

เมื่อรอคอยการทำการละ

นี้แล เป็นอนุศาสนีของเราสำหรับพวกเธอทั้งหลาย.

ภิกษุทั้งหลาย ! ภิกษุเป็นผู้มีสติ เป็นอย่างไรเล่า?

ภิกษุทั้งหลาย ! ภิกษุในกรณีนี้

เป็นผู้เห็นกายในกายอยู่เป็นประจำ มีความเพียร
เผากิเลส มีสัมปชัญญะ มีสติ กำจัดอภิชณาและโทมนัส
ในโลกออกเสียได้

เป็นผู้เห็นเวทนาในเวทนาทั้งหลายอยู่เป็นประจำ...

เป็นผู้เห็นจิตในจิตอยู่เป็นประจำ...

เป็นผู้เห็นธรรมในธรรมทั้งหลายอยู่เป็นประจำ
มีความเพียรเผากิเลส มีสัมปชัญญะ มีสติ กำจัดอภิชณา
และโทมนัสในโลกออกเสียได้. อย่างนี้แล ภิกษุทั้งหลาย !
เรียกว่า ภิกษุเป็นผู้มีสติ.

ภิกษุทั้งหลาย ! ภิกษุ เป็นผู้ที่มีสัมปชัญญะ เป็น
อย่างไรเล่า ?

ภิกษุทั้งหลาย ! ภิกษุในกรณีนี้

เป็นผู้รู้ตัวรอบคอบในการก้าวไปข้างหน้า การ
ถอยกลับไปข้างหลัง การแลดู การเหลียวดู การคู้ การเหยียด
การทรงสังฆาฏิ บาตร จีวร การฉั่น การตี้ม การเคี้ยว การลิ้ม
การถ่ายอุจจาระ ปัสสาวะ การไป การหยุด การนั่ง การนอน
การหลับ การตื่น การพูด การนิ่ง. อย่างนี้แล ภิกษุทั้งหลาย !
เรียกว่า ภิกษุเป็นผู้ที่มีสัมปชัญญะ.

ภิกษุทั้งหลาย !

ภิกษุพึงเป็นผู้มีสติ มีสัมปชัญญะ

เมื่อระอคอยการทำกาละ

นี้แล เป็นอนุสาสนีของเราสำหรับพวกเธอทั้งหลาย.

ภิกษุทั้งหลาย ! ถ้าเมื่อภิกษุ มีสติ มีสัมปชัญญะ
ไม่ประมาท มีความเพียรเผากิเลส มีตนส่งไปแล้วในธรรม
อยู่อย่างนี้ สุขเวทนา เกิดขึ้น ไซ้ เธอย่อมรู้ชัดอย่างนี้ว่า
“สุขเวทนานี้เกิดขึ้นแล้วแก่เรา แต่สุขเวทนานี้ อาศัยเหตุ
ปัจจัยจึงเกิดขึ้นได้ไม่อาศัยเหตุปัจจัยแล้วหาเกิดขึ้นได้ไม่.

อาศัยเหตุปัจจัยอะไรเล่า ? อาศัยเหตุปัจจัยคือ กายนี้ นั่นเอง
ก็กายนี้ ไม่เที่ยง มีปัจจัยปรุงแต่ง อาศัยเหตุปัจจัยเกิดขึ้น
สุขเวทนาที่เกิดขึ้นเพราะอาศัยกาย ซึ่งไม่เที่ยง มีปัจจัยปรุงแต่ง
อาศัยเหตุปัจจัยเกิดขึ้น ดังนั้นแล้ว จักเป็นสุขเวทนาที่เที่ยง
มาแต่ไหน” ดังนี้. ภิกษุ นั้น เป็นผู้ตามเห็นความไม่เที่ยงอยู่
ตามเห็นความเสื่อม ความจางคลายอยู่ ตามเห็นความดับไป
ความสลัดคืนอยู่ในกายและในสุขเวทนา. เมื่อเธอเป็นผู้
ตามเห็นความไม่เที่ยง (เป็นต้น) อยู่ในกายและในสุขเวทนา
อยู่ดังนี้ เธอย่อมละเสียได้ ซึ่ง ราคะนุสสัย ในกายและ
ในสุขเวทนานั้น.

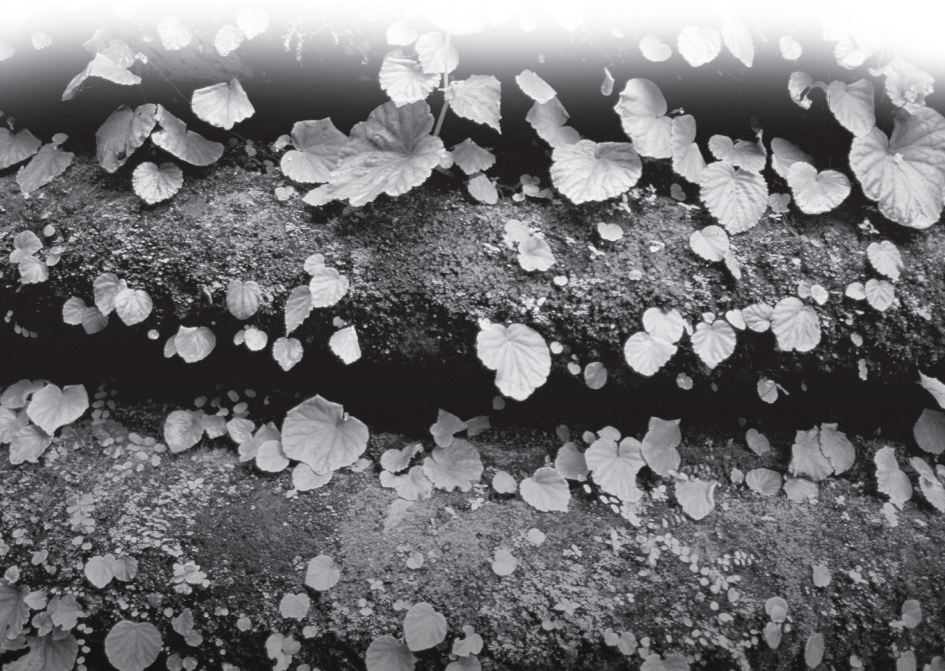
ภิกษุ นั้น ถ้าเสวย สุขเวทนา ก็รู้ชัดว่า “สุขเวทนา
นั้น เป็นของไม่เที่ยง และเป็นเวทนาที่เรามิได้มัวเมา
เพลิดเพลินอยู่” ดังนี้. ถ้าเสวย ทุกขเวทนา ก็รู้ชัดว่า
“ทุกขเวทนานั้น เป็นของไม่เที่ยง และเป็นเวทนาที่เรามิได้
มัวเมาเพลิดเพลินอยู่” ดังนี้. ถ้าเสวย อทุกขมสุขเวทนา
ก็รู้ชัดว่า “อทุกขมสุขเวทนานั้น เป็นของไม่เที่ยง และเป็น
เวทนาที่เรามิได้มัวเมาเพลิดเพลินอยู่” ดังนี้.

ภิกษุ นั่น ถ้าเสวย สุขเวทนา ก็เป็นผู้ปราศจากกิเลส อันเกิดจากเวทนานั้นเป็นเครื่องร้อยรัดแล้ว เสวยเวทนานั้น ถ้าเสวย ทุกขเวทนา ก็เป็นผู้ปราศจากกิเลสอันเกิดจาก เวทนานั้นเป็นเครื่องร้อยรัดแล้ว เสวยเวทนานั้น ถ้าเสวย อทุกขมสุขเวทนา ก็เป็นผู้ปราศจากกิเลส อันเกิดจาก เวทนานั้นเป็นเครื่องร้อยรัดแล้ว เสวยเวทนานั้น. ภิกษุ นั่น เมื่อเสวย เวทนาอันมีกายเป็นที่สุตรอบ ย่อมรู้ชัดว่าเรา เสวยเวทนาอันมีกายเป็นที่สุตรอบ เมื่อเสวย เวทนาอัน มีชีวิตเป็นที่สุตรอบ ย่อมรู้ชัดว่าเราเสวยเวทนาอันมีชีวิต เป็นที่สุตรอบ. เธอย่อม รู้ชัดว่า เวทนาทั้งปวงอันเรา ไม่เพิลิตเพลินแล้ว จักเป็นของเย็นในอรรถภาพนั้นนั้นเทียว จนกระทั่งถึงที่สุตรอบแห่งชีวิต เพราะการแตกทำลาย แห่งกาย ดังนี้.

ภิกษุทั้งหลาย ! เปรียบเหมือนประทีปน้ำมัน ได้อาศัยน้ำมันและไส้แล้วก็ลุกโพลงอยู่ได้ เมื่อขาดปัจจัย เครื่องหล่อเลี้ยง เพราะขาดน้ำมันและไส้แล้ว ย่อมดับลง นี้ฉันใด ภิกษุทั้งหลาย ข้อนี้ก็ฉันนั้น คือภิกษุ เมื่อเสวย

เวทนาอันมีกายเป็นที่สุตรอบ ก็รู้ชัดว่าเราเสวยเวทนาอันมีกายเป็นที่สุตรอบ ดังนี้. เมื่อเสวยเวทนาอันมีชีวิตเป็นที่สุตรอบ ก็รู้ชัดว่าเราเสวยเวทนาอันมีชีวิตเป็นที่สุตรอบ ดังนี้. (เป็นอันว่า) ภิกษุ นั้นย่อมรู้ชัดว่า เวทนาทั้งปวงอันเราไม่เพิลิตเพลินแล้ว จักเป็นของเย็นในอัตตภาพนี้นั้นเทียว จนกระทั่งถึงที่สุตรอบแห่งชีวิต เพราะการแตกทำลายแห่งกาย ดังนี้.

การละอวิชชาโดยตรง

ธรรมทั้งปวง ไม่ควรยึดมั่น

๒๒

- ปาลิ สพท. สํ. ๑๘/๖๒-๖๓/๙๖.

ภิกษุรูปหนึ่ง ได้ทูลถามพระผู้มีพระภาคเจ้าดังนี้
ว่า “ข้าแต่พระองค์ผู้เจริญ! ธรรมอย่างหนึ่ง มีอยู่หรือไม่หนอ
ซึ่งเมื่อภิกษุละได้แล้ว อวิชชาย่อมละไป วิชชาย่อมเกิดขึ้น
พระเจ้าข้า?”

ภิกษุ! ธรรมอย่างหนึ่ง มีอยู่แล้ว ... ฯลฯ...

“ข้าแต่พระองค์ผู้เจริญ! ธรรมอย่างหนึ่ง นั่นคืออะไร
เล่าหนอ ... ฯลฯ...”

ภิกษุ! อวิชชานั้นแล เป็นธรรมอย่างหนึ่ง ซึ่ง
เมื่อภิกษุละได้แล้ว อวิชชาย่อมละไป วิชชาย่อมเกิดขึ้น.

“ข้าแต่พระองค์ผู้เจริญ! เมื่อภิกษุรู้้อยู่อย่างไร เห็นอยู่
อย่างไร อวิชชาจึงจะละไป วิชชาจึงจะเกิดขึ้น พระเจ้าข้า?”

ภิกษุ! หลักธรรมอันภิกษุในกรณีนี้ได้สดับแล้ว
ย่อมมีอยู่ว่า

“สิ่งทั้งหลายทั้งปวง อันใคร ๆ ไม่ควรยึดมั่น ถือมั่น
(ว่าเป็นตัวเรา-ของเรา) (สพฺเพ ธมฺมา นาลํ อภินิเวสยา)” ดังนี้.

ภิกษุ! ถ้าภิกษุได้สดับหลักธรรมข้อนี้เป็นอย่างดี
ว่า สิ่งทั้งหลายทั้งปวง อันใคร ๆ ไม่ควรยึดมั่น ถือมั่น
ดังนี้แล้ว ไชร

ภิกษุนั้นย่อมรู้ยิ่งซึ่งธรรมทั้งปวง

ครั้นรู้ยิ่งซึ่งธรรมทั้งปวงแล้ว

ย่อมรอบรู้ซึ่งธรรมทั้งปวง

ครั้นรอบรู้ซึ่งธรรมทั้งปวงแล้ว ภิกษุนั้น

ย่อมเห็นซึ่ง นิमितทั้งหลายของสิ่งทั้งปวง

โดยประการอื่น

ย่อมเห็นซึ่ง จักขุ โดยประการอื่น

ย่อมเห็นซึ่ง รูปทั้งหลาย โดยประการอื่น

ย่อมเห็นซึ่ง จักขุวิญญูญาณ โดยประการอื่น

ย่อมเห็นซึ่ง จักขุสัมผัส โดยประการอื่น

ย่อมเห็นซึ่งเวทนาอันเป็นสุขก็ตาม เป็นทุกข์ก็ตาม
มิใช่ทุกข์มิใช่สุขก็ตาม ที่เกิดขึ้นเพราะจักขุสัมผัสเป็นปัจจัย
โดยประการอื่น.

(ในกรณีแห่งโสตะก็ดี ฆานะก็ดี ชิวหาที่ดี กายะที่ดี
มโนก็ดี และธรรมทั้งหลายที่สัมปยุตต์ด้วยโสตะ ฆานะ ชิวหา
กายะ และมโน นั้นๆ ก็ดี พระผู้มีพระภาคเจ้าได้ตรัสไว้ มีนัย
อย่างเดียวกันกับในกรณีแห่งการเห็นจักขุ และธรรมทั้งหลายที่
สัมปยุตต์ด้วยจักขุ).

ภิกษุ! เมื่อภิกษุรู้อยู่อย่างนี้ เห็นอยู่อย่างนี้แล
อวิชชาจึงจะละไป วิชชาจึงจะเกิดขึ้น.

การเห็นซึ่งความไม่เที่ยง

๒๓

-บาลี สฬา. ส. ๑๘/๖๑-๖๒/๙๕.

ภิกษุรูปหนึ่ง ได้ทูลถามพระผู้มีพระภาคเจ้าดังนี้
ว่า “ข้าแต่พระองค์ผู้เจริญ! ธรรมอย่างหนึ่ง มีอยู่หรือไม่หนอ
ซึ่งเมื่อภิกษุละได้แล้ว อวิชชาย่อมละไป วิชชาย่อมเกิดขึ้น
พระเจ้าข้า?”

ภิกษุ! เมื่อภิกษุรู้อยู่เห็นอยู่ซึ่งจักขุ โดย ความ
เป็นของไม่เที่ยง อวิชชาจึงจะละไป วิชชาจึงเกิดขึ้น

เมื่อภิกษุ รู้อยู่เห็นอยู่ ซึ่งรูปทั้งหลาย ... ฯลฯ...

เมื่อภิกษุ รู้อยู่เห็นอยู่ ซึ่งจักขุวิญญาณ ... ฯลฯ...

เมื่อภิกษุ รู้อยู่เห็นอยู่ ซึ่งจักขุสัมผัส ... ฯลฯ...

เมื่อภิกษุ รู้อยู่เห็นอยู่ ซึ่งเวทนา อันเป็นสุขก็ตาม
เป็นทุกข์ก็ตาม มิใช่ทุกข์มิใช่สุขก็ตาม ที่เกิดขึ้นเพราะ
จักขุสัมผัสเป็นปัจจัย โดยความเป็นของไม่เที่ยง อวิชชา
จึงจะละไป วิชชาจึงจะเกิดขึ้น

(ในกรณีแห่งโสตะ ฆานะ ชิวหา กายะ และมโน ทุกหมวด
มีข้อความอย่างเดียวกัน).

ภิกษุ! เมื่อภิกษุรู้้อย่างนี้ เห็น้อย่างนี้
อวิชาจึงจะละไป วิชาจึงจะเกิดขึ้น.

ปฏิบัติเพื่อบรรลุผลของ
คนเจ็บไข้ และบุคคลทั่วไป

ปฏิบัติเพื่อบรรลุมรรคผล ของคนเจ็บไข้

๒๔

-บาลี ปญจก. ย. ๒๒/๑๖๐-๑๖๑/๑๒๑.

ภิกษุทั้งหลาย! ถ้า ธรรม ๕ ประการ ไม่เว้น
ห่างไปเสียจากคนเจ็บไข้ทุพพลภาพคนใด

ข้อนี้เป็นสิ่งที่เขาผู้นั้นพึงหวังได้ คือ เขาจักกระทำ
ให้แจ้งได้ซึ่งเจโตวิมุตติ ปัญญาวิมุตติ อันหาอาสวะมิได้
เพราะความสิ้นไปแห่งอาสวะทั้งหลาย ด้วยปัญญาอันยิ่งเอง
ในทิฐฐธรรมนี้ เข้าถึงแล้วแลอยู่ต่อกาลไม่นานเทียว.

ธรรม ๕ ประการนั้น เป็นอย่างไรเล่า ?

ภิกษุทั้งหลาย! ในกรณีนี้ ภิกษุ

๑. เป็นผู้มิปกติตามเห็นความไม่งามในกาย อยู่
(อสุภานุปัสสี กาเย วิหริติ)
๒. เป็นผู้มีความสำคัญว่าปฏิกุลในอาหาร อยู่
(อาหาเร ปฏิกุลสณฺณิ)

๓. เป็นผู้มีความสำคัญว่าไม่น่ายินดีในโลกทั้งปวง อยู่
(สพฺพโลเก อนภิรตสญฺญี)
๔. เป็นผู้มิปกติตามเห็นว่าไม่เที่ยงในสังขารทั้งปวง อยู่
(สพฺพสงฺขารesu อนิจฺจานุปสฺสี)
๕. มีมรณสัญญาอันเขาตั้งไว้ดีแล้วในภายใน อยู่.
(มรณสญฺญา โข ปนสฺส อชฺฌตฺตํ สุปฺปจฺจิตา โหติ)

ภิกษุทั้งหลาย ! ธรรม ๕ ประการเหล่านี้
ไม่เว้นห่างไปเสียจากคนเจ็บไข้ทุพพลภาพคนใด ข้อนี้
เป็นสิ่งที่เขาผู้นั้นพึงหวังได้ คือเขาจักกระทำให้แจ้งได้
ซึ่งเจโตวิมุตติ ปัญญาวิมุตติ อันหาอาสวะมิได้ เพราะ
ความสิ้นไปแห่งอาสวะทั้งหลาย ด้วยปัญญาอันยิ่งเอง
ในทวิริยธรรมนี้ เข้าถึงแล้วแลอยู่ ต่อกาลไม่นานเทียว.

ปฏิบัติเพื่อบรรลุมรรคผล ของบุคคลทั่วไป (หน้าที่ ๑)

๒๕

-บาลี ญจก. อ. ๒๒/๑๖๑/๑๒๒.

ภิกษุทั้งหลาย ! บุคคลใดบุคคลหนึ่ง จะเป็นภิกษุ หรือภิกษุณีก็ตาม เจริญ กระทำให้มาก ซึ่งธรรม ๕ ประการ ผู้นั้น พึงหวังผลอย่างใดอย่างหนึ่งได้ ในบรรดา ผลทั้งหลาย สองอย่าง กล่าวคือ อรหัตตผลในทิวธรรม (ภพปัจจุบัน) นั้นเทียว หรือว่า อนาคามิผล เมื่อยังมีอุปาทิ (เชื้อ) เหลืออยู่.

ภิกษุทั้งหลาย ! ธรรม ๕ ประการนั้น เป็นอย่างไรเล่า ?

๕ ประการ คือ ภิกษุ ในกรณีนี้

๑. มีสติอันตนเข้าไปตั้งไว้ดีแล้วในภายในนั้นเทียว เพื่อเกิดปัญญารู้ความเกิดขึ้นและดับไปแห่งธรรมทั้งหลาย

(อชฺฌตฺตญฺเวย สติ สุปฺภูจิตา โหติ ธมฺมานํ อุกฺขยฺตฺตคฺคามินิยา ปญฺญา)

๒. มีปกติตามเห็นความไม่งามในกาย

(อสุภานุปัสสี กาเย วิหริติ)

๓. มีความสำคัญว่าปฏิกุลในอาหาร

(อาหาเร ปฏิกุलสณฺณิ)

๔. มีความสำคัญว่าในโลกทั้งปวงไม่มีอะไรที่น่ายินดี

(สพฺพโลเก อนภิตสณฺณิ)

๕. มีปกติตามเห็นความไม่เที่ยงในสังขารทั้งปวง

(สพฺพสงฺขารेषุ อนิจฺจานุปัสสี)

ภิกษุทั้งหลาย ! บุคคลใดบุคคลหนึ่ง จะเป็นภิกษุหรือภิกษุณีก็ตาม เจริญ กระทำให้มาก ซึ่งธรรม ๕ ประการเหล่านี้ ผู้นั้น พึงหวังผลอย่างใดอย่างหนึ่งได้ในบรรดาผลทั้งหลายสองอย่าง กล่าวคือ อรหัตตผลในทิวฏฐธรรม (ภพปัจจุบัน) นั้นเทียว หรือว่า อนาคามิผล เมื่อยังมีอุปาทิเหลืออยู่ แล.

ปฏิบัติเพื่อบรรลุมรรคผล ของบุคคลทั่วไป (หน้าที่ ๒)

๒๖

-บาลี ปญจก. อ. ๒๒/๙๔-๙๕/๖๙.

ภิกษุทั้งหลาย ! ธรรม ๕ ประการเหล่านี้
เมื่อบุคคลเจริญ กระทำให้มากแล้ว ย่อมเป็นไปเพื่อความ
เปื้อนหายโดยส่วนเดียว (เอกนฺตนิพฺพิท) เพื่อความคลายกำหนด
(วิราค) เพื่อความดับ (นิโรธ) เพื่อความสงบ (อุปสม) เพื่อความ
รู้ยิ่ง (อภิญฺญ) เพื่อความรู้พร้อม (สมฺโพธ) เพื่อนิพพาน.

๕ ประการ อย่างไรเล่า ?

๕ ประการ คือ ภิกษุในกรณีนี้

๑. เป็นผู้ มีปกติตามเห็นความไม่งามในกาย อยู่
๒. เป็นผู้ มีปกติสำคัญว่าปฏิภูลในอาหาร อยู่
๓. เป็นผู้ มีปกติสำคัญว่าเป็นสิ่งไม่ภักยิณีในโลกทั้งปวง อยู่
๔. เป็นผู้ มีปกติตามเห็นความไม่เที่ยงในสังขารทั้งปวง อยู่
๕. มรณสัญญา เป็นสิ่งที่ภิกษุนั้นเข้าไปตั้งไว้ดีแล้ว
ในภายใน อยู่.

ภิกษุทั้งหลาย ! ธรรม ๕ ประการเหล่านี้แล
เมื่อบุคคลเจริญ กระทำให้มากแล้ว ย่อมเป็นไปเพื่อความ
เบื่อหน่ายโดยส่วนเดียว เพื่อความคลายกำหนัด เพื่อความดับ
เพื่อความสงบ เพื่อความรู้ยิ่ง เพื่อความรู้พร้อม เพื่อนิพพาน.

ปฏิบัติเพื่อบรรลุมรรคผล ของบุคคลทั่วไป (หน้าที่ ๓)

๒๗

-บาลี ปญจก. อ. ๒๒/๙๕/๗๐.

ภิกษุทั้งหลาย ! ธรรม ๕ ประการเหล่านี้
อันบุคคลเจริญแล้ว กระทำให้มากแล้ว ย่อมเป็นไป เพื่อ
ความสิ้นอาสวะทั้งหลาย.

ธรรม ๕ ประการอย่างไรเล่า ?

๕ ประการ คือ ภิกษุในกรณีนี้

๑. เป็นผู้ มีปกติตามเห็นความไม่งามในกาย อยู่
๒. เป็นผู้ มีความสำคัญว่าปฏิภูลในอาหาร อยู่
๓. เป็นผู้ มีความสำคัญว่าเป็นสิ่งไม่ภยินดีในโลกทั้งปวง อยู่
๔. เป็นผู้ มีปกติตามเห็นว่าไม่เที่ยงในสังขารทั้งปวง อยู่
๕. มรณสัญญา เป็นสิ่งที่ภิกษุนั้นเข้าไปตั้งไว้ดีแล้ว
ในภายใน อยู่.

ภิกษุทั้งหลาย ! ธรรม ๕ ประการเหล่านี้แล
เมื่อบุคคลเจริญ กระทำให้มากแล้ว ย่อมเป็นไปเพื่อ
ความสิ้นไปแห่งอาสวะทั้งหลาย.

ปฏิบัติเพื่อบรรลุมรรคผล ของบุคคลทั่วไป (หน้าที่ ๔)

๒๘

-บาลี ปญจก. อ. ๒๒/๓๕-๓๗/๗๑.

ภิกษุทั้งหลาย ! ธรรม ๕ ประการเหล่านี้
อันบุคคลเจริญแล้ว กระทำให้มากแล้ว ย่อมมีเจโตวิมุตติ
เป็นผล มีเจโตวิมุตติเป็นอานิสงส์ ย่อมมีปัญหาวิมุตติ
เป็นผล มีปัญหาวิมุตติเป็นอานิสงส์.

ธรรม ๕ ประการเป็นไหน คือ

ภิกษุในธรรมวินัยนี้

๑. เป็นผู้ มีปกติตามเห็นความไม่งามในกาย อยู่
๒. เป็นผู้ มีความสำคัญว่าปฏิกุศลในอาหาร อยู่
๓. เป็นผู้ มีความสำคัญว่าเป็นสิ่งไม่ภยาคติในโลกทั้งปวง อยู่
๔. เป็นผู้ มีปกติตามเห็นว่าไม่เที่ยงในสังขารทั้งปวง อยู่
๕. มรณสัญญา เป็นสิ่งที่ภิกษุนั้นเข้าไปตั้งไว้ดีแล้ว
ในภายใน อยู่.

ภิกษุทั้งหลาย ! ธรรม ๕ ประการเหล่านี้แล
เมื่อบุคคลเจริญ กระทำให้มากแล้ว ย่อมมีเจโตวิมุตติ
เป็นผล มีเจโตวิมุตติเป็นอานิสงส์ ย่อมมีปัญญาวิมุตติ
เป็นผล และมีปัญญาวิมุตติเป็นอานิสงส์.

เมื่อใด ภิกษุเป็นผู้มีเจโตวิมุตติและปัญญาวิมุตติ
เมื่อนั้น ภิกษุนี้เรียกว่า เป็นผู้ถอนลืมสลักขึ้นได้ดังนี้บ้าง
ว่าเป็นผู้รู้เครื่องแหวดล้อมได้ ดังนี้บ้าง ว่าเป็นผู้ถอน
เสาระเนียดขึ้นได้ ดังนี้บ้าง ว่าเป็นผู้ถอดกลอนออกได้
ดังนี้บ้าง ว่าเป็นผู้ไกลจากข้าศึกปลดตรงลงได้ ปลงภาระลงได้
ไม่ประกอบด้วยวิภูษะ ดังนี้บ้าง.

ภิกษุทั้งหลาย ! ภิกษุชื่อว่าเป็นผู้ถอนลืมสลักขึ้น
ได้อย่างไร คือ ภิกษุในธรรมวินัยนี้เป็นผู้ละอวิชชาเสียได้
ถอนรากขึ้นแล้ว ทำให้เป็นเหมือนตาลยอดด้วน ทำให้ไม่มี
ไม้ให้เกิดขึ้นอีกต่อไปเป็นธรรมดา. ภิกษุทั้งหลาย ! ภิกษุ
ชื่อว่าเป็นผู้ถอนลืมสลักขึ้นได้ดังนี้ แล.

ภิกษุเป็นผู้รื้อเครื่องแวตล้อมได้อย่างไร คือภิกษุในธรรมวินัยนี้ เป็นผู้ละชาติสงสารที่เป็นเหตุทำให้เกิดในภพใหม่ต่อไปได้ ถอนรากขึ้นแล้ว ทำให้เป็นเหมือนตาลยอดด้วน ทำไม้ให้มี ไมให้เกิดขึ้นอีกต่อไปเป็นธรรมดา ภิกษุชื่อว่าเป็นผู้รื้อเครื่องแวตล้อมได้อย่างนี้ แล.

ภิกษุชื่อว่าเป็นผู้ถอนเสาระเนียดขึ้นได้อย่างไร คือ ภิกษุในธรรมวินัยนี้ เป็นผู้ละตัณหาเสียได้ ถอนรากขึ้นแล้ว ทำให้เป็นเหมือนตาลยอดด้วน ทำไม้ให้มี ไมให้เกิดขึ้นอีกต่อไปเป็นธรรมดา. ภิกษุชื่อว่าเป็นผู้ถอนเสาระเนียดขึ้นได้อย่างนี้ แล.

ภิกษุชื่อว่าเป็นผู้ถอดกลอนออกได้อย่างไร คือ ภิกษุในธรรมวินัยนี้ เป็นผู้ละโอรัมภาคียสังโยชน์ ๕ ประการเสียได้ ถอนรากขึ้นแล้ว ทำให้เป็นเหมือนตาลยอดด้วน ทำไม้ให้มี ไมให้เกิดขึ้นอีกต่อไปเป็นธรรมดา. ภิกษุชื่อว่าเป็นผู้ถอดกลอนออกได้อย่างนี้ แล.

ภิกษุเชื่อว่าเป็นผู้ไกลจากข้าศึก ปลดธงลงได้
ปลงภาระลงได้ ไม่ประกอบด้วยวิญญูะอย่างไร คือ ภิกษุใน
ธรรมวินัยนี้ เป็นผู้ละอัสมีมานะเสียได้ ถอนรากขึ้นแล้ว
ทำให้เป็นเหมือนตาลยอดด้วน ทำให้ไม่มี ไม่ให้เกิดขึ้นอีก
ต่อไปเป็นธรรมดา. ภิกษุเชื่อว่าเป็นผู้ไกลจากข้าศึก ปลดธง
ลงได้ ปลงภาระลงได้ ไม่ประกอบด้วยวิญญูะใดๆ อย่างนี้แล.

สัมมาสังกัปปะ

(ความดำริชอบ)

ผู้มีความเพียรตลอดเวลา

๒๙

-บาลี จตุกก. อ. ๒๑/๑๖-๑๘/๑๑.

ภิกษุทั้งหลาย ! เมื่อภิกษูกำลังเดินอยู่ ถ้าเกิด
ครุ่นคิดด้วยความครุ่นคิดในกาม หรือครุ่นคิดด้วยความ
ครุ่นคิดในทางเดือดแค้น หรือครุ่นคิดด้วยความครุ่นคิด
ในทางทำผู้อื่นให้ลำบากเปล่าๆ ขึ้นมา และภิกษุก็ไม่รับเอา
ความครุ่นคิดนั้นไว้ สละทิ้งไป ถ่ายถอนออก ทำให้สิ้นสุดลงไป
จนไม่มีเหลือ ภิกษุที่เป็นเช่นนี้ แม้กำลังเดินอยู่ ก็เรียกว่า
เป็นผู้ทำความเพียรเพื่อกิเลส รู้สึกกลัวต่อสิ่งอันเป็นบาป
เป็นคนปรารถนาความเพียร อุทิศตนในการเพียรอยู่เนื่องนิจ.

ภิกษุทั้งหลาย ! เมื่อภิกษูกำลังยืนอยู่ ถ้าเกิด
ครุ่นคิดด้วยความครุ่นคิดในกาม หรือครุ่นคิดด้วยความ
ครุ่นคิดในทางเดือดแค้น หรือครุ่นคิดด้วยความครุ่นคิด
ในทางทำผู้อื่นให้ลำบากเปล่าๆ ขึ้นมา และภิกษุก็ไม่รับเอา
ความครุ่นคิดนั้นไว้ สละทิ้งไป ถ่ายถอนออก ทำให้สิ้นสุดลง
ไปจนไม่มีเหลือ ภิกษุที่เป็นเช่นนี้ แม้กำลังยืนอยู่ ก็เรียกว่า

เป็นผู้ทำความเพียรเผากิเลส รู้สึกกลัวต่อสิ่งอันเป็นบาป
เป็นคนปรารถนาความเพียร อุทิศตนในการเผากิเลสอยู่เนื่องนิจ.

ภิกษุทั้งหลาย ! เมื่อภิกษูกำลังนั่งอยู่ ถ้าเกิด
ครุ่นคิดด้วยความครุ่นคิดในกาม หรือครุ่นคิดด้วยความ
ครุ่นคิดในทางเดือดแค้น หรือครุ่นคิดด้วยความครุ่นคิด
ในทางทำผู้อื่นให้ลำบากเปล่า ๆ ขึ้นมา และภิกษุก็ไม่รับเอา
ความครุ่นคิดนั้นไว้สละทิ้งไป ถ่ายถอนออก ทำให้สิ้นสุดลงไป
จนไม่มีเหลือ ภิกษุที่เป็นเช่นนี้แม้กำลังนั่งอยู่ ก็เรียกว่า
เป็นผู้ทำความเพียรเผากิเลส รู้สึกกลัวต่อสิ่งอันเป็นบาป
เป็นคนปรารถนาความเพียร อุทิศตนในการเผากิเลสอยู่เนื่องนิจ.

ภิกษุทั้งหลาย ! เมื่อภิกษูกำลังนอนอยู่ ถ้าเกิด
ครุ่นคิดด้วยความครุ่นคิดในกาม หรือครุ่นคิดด้วยความ
ครุ่นคิดในทางเดือดแค้น หรือครุ่นคิดด้วยความครุ่นคิด
ในทางทำผู้อื่นให้ลำบากเปล่า ๆ ขึ้นมา และภิกษุก็ไม่รับ
เอาความครุ่นคิดนั้นไว้ สละทิ้งไป ถ่ายถอนออก ทำให้สิ้นสุด

ลงไปจนไม่มีเหลือ ภิกษุที่เป็นเช่นนี้แม้กำลังนอนอยู่ก็เรียกว่า เป็นผู้ทำความเพียรเผากิเลส รู้สึกกลัวต่อสิ่งอันเป็นบาป เป็นคนปรารถนาความเพียร อุทิศตนในการเผากิเลสอยู่เนื่องนิจแล.

ผู้เกียจคร้านตลอดเวลา

๓๐

-บาลี จตุกก. อ. ๒๑/๑๖/๑๑.

ภิกษุทั้งหลาย ! เมื่อภิกษูกำลังเดินอยู่ ถ้าเกิดครุ่นคิดด้วยความครุ่นคิดในกาม หรือครุ่นคิดด้วยความครุ่นคิดในทางเดือดแค้น หรือครุ่นคิดด้วยความครุ่นคิดในทางทำผู้อื่นให้ลำบากเปล่าๆ ขึ้นมา และภิกษุก็รับเอาความครุ่นคิดนั้นไว้ ไม่สละทิ้ง ไม่ถ่วงถอนออก ไม่ทำให้สิ้นสุดลงไปจนไม่มีเหลือ ภิกษุที่เป็นเช่นนี้ แม้กำลังเดินอยู่ ก็เรียกว่า เป็นผู้ไม่ทำความเพียรเพิกกิเลส ไม่รู้สึกกลัวต่อสิ่งอันเป็นบาป เป็นคนเกียจคร้าน มีความเพียรอันเลวทรามอยู่เนื่องนิจ.

เมื่อภิกษูกำลังยืนอยู่ ถ้าเกิดครุ่นคิดด้วยความครุ่นคิดในกาม หรือครุ่นคิดด้วยความครุ่นคิดในทางเดือดแค้น หรือครุ่นคิดด้วยความครุ่นคิดในทางทำผู้อื่นให้ลำบากเปล่าๆ ขึ้นมา และภิกษุก็รับเอาความครุ่นคิดนั้นไว้ ไม่สละทิ้ง ไม่ถ่วงถอนออก ไม่ทำให้สิ้นสุดลงไป จนไม่มีเหลือ

ภิกษุที่เป็นเช่นนี้ แม้กำลังยืนอยู่ ก็เรียกว่า เป็นผู้ไม่ทำความเพียรเผากิเลส ไม่รู้สึกกลัวต่อสิ่งอันเป็นบาป เป็นคนเกียจคร้าน มีความเพียรอันเลวทรามอยู่เนื่องนิจ.

เมื่อภิกษุกำลังนั่งอยู่ ถ้าเกิดครุ่นคิดด้วยความครุ่นคิดในกาม หรือครุ่นคิดด้วยความครุ่นคิดในทางเดือดแค้น หรือครุ่นคิดด้วยความครุ่นคิดในทางทำผู้อื่นให้ลำบากเปล่าๆ ขึ้นมา และภิกษุก็รับเอาความครุ่นคิดนั้นไว้ ไม่สละทิ้ง ไม่ถ่ายถอนออก ไม่ทำให้สิ้นสุดลงไป จนไม่มีเหลือ ภิกษุที่เป็นเช่นนี้ แม้กำลังนั่งอยู่ ก็เรียกว่า เป็นผู้ไม่ทำความเพียรเผากิเลส ไม่รู้สึกกลัวต่อสิ่งอันเป็นบาป เป็นคนเกียจคร้าน มีความเพียรอันเลวทรามอยู่เนื่องนิจ.

เมื่อภิกษุกำลังนอนอยู่ ถ้าเกิดครุ่นคิดด้วยความครุ่นคิดในกาม หรือครุ่นคิดด้วยความครุ่นคิดในทางเดือดแค้น หรือครุ่นคิดด้วยความครุ่นคิดในทางทำผู้อื่นให้ลำบากเปล่าๆ ขึ้นมา และภิกษุก็รับเอาความครุ่นคิดนั้นไว้ ไม่สละทิ้ง ไม่ถ่ายถอนออก ไม่ทำให้สิ้นสุดลงไป

จนไม่มีเหลือ ภิกษุที่เป็นเช่นนี้ แม้กำลังนอนอยู่ ก็เรียกว่า
เป็นผู้ไม่ทำความเพียรเผากิเลส ไม่รู้สึกกลัวต่อสิ่งอันเป็นบาป
เป็นคนเกียจคร้าน มีความเพียรอันเลวทรามอยู่เนืองนิจ.

ปฏิบัติทางการสิ้นอาสวะ ๔ แบบ

ปฏิบัติของการสิ้นอาสวะ ๔ แบบ

๓๑

-บาลี จตุกก. อ. ๒๑/๒๐๒-๒๐๔/๑๖๑-๑๖๒.

ภิกษุทั้งหลาย !

ปฏิบัติ ๔ ประการ เหล่านี้ มีอยู่

คือ

ปฏิบัติลำบาก รู้ได้ช้า ๑

ปฏิบัติลำบาก รู้ได้เร็ว ๑

ปฏิบัติสบาย รู้ได้ช้า ๑

ปฏิบัติสบาย รู้ได้เร็ว ๑.

แบบปฏิบัติลำบาก รู้ได้ช้า

ภิกษุทั้งหลาย ! ในกรณีนี้ ภิกษุ เป็นผู้ที่มีปกติเห็นความไม่งามในกาย มีสัญญาว่าปฏิภูลในอาหาร มีสัญญาในโลกทั้งปวง โดยความเป็นของไม่น่ายินดี เป็นผู้ที่มีปกติตามเห็นความไม่เที่ยงในสังขารทั้งปวง มรณสัญญาก็เป็นสิ่งที่เขาดังไว้ดีแล้วในภายใน.

ภิกษุ นั้นเข้าไปอาศัยธรรม เป็นกำลังของพระเสขะ ๕ ประการเหล่านี้อยู่ คือ สัทธาพละ หิริพละ โอตตปปพละ วิริยพละ ปัญญาพละ แต่ อินทรีย์ ๕ ประการเหล่านี้ของเธอนั้น ปรากฏว่าอ่อน คือ สัทธินทรีย์ วิริยินทรีย์ สตินทรีย์ สมานินทรีย์ ปัญญินทรีย์. เพราะเหตุที่อินทรีย์ทั้งห้าเหล่านี้ยังอ่อน ภิกษุ นั้นจึง บรรลุนันทริยกิจ เพื่อความสิ้นอาสวะได้ช้า

ภิกษุทั้งหลาย !

นี้เรียกว่า ปฏิบัติลำบาก รู้ได้ช้า.

แบบปฏิบัติลำบาก รู้ได้เร็ว

ภิกษุทั้งหลาย ! ในกรณีนี้ ภิกษุ เป็นผู้ที่มีปกติเห็นความไม่งามในกาย มีสัญญาว่า ปฏิกุศลในอาหาร มีสัญญาในโลกทั้งปวง โดยความเป็นของไม่น่ายินดี เป็นผู้ที่มีปกติตามเห็นความไม่เที่ยงในสังขารทั้งปวง มรณสัญญาก็เป็นสิ่งที่เขาตั้งไว้ดีแล้วในภายใน.

ภิกษุนั้นเข้าไปอาศัยธรรม เป็นกำลังของพระเสขะ ๕ ประการเหล่านี้อยู่ คือ สัทธาพละ หิริพละ โอตตปปพละ วิริยพละ ปัญญาพละ แต่ อินทรีย์ ๕ ประการเหล่านี้ของเธอนั้น ปรากฏว่ามีประมาณยิ่ง (แก่กล้า) คือ สัทธินทรีย์ วิริยอินทรีย์ สตินทรีย์ สมาธิินทรีย์ ปัญญินทรีย์. เพราะเหตุที่อินทรีย์ทั้งห้าเหล่านี้มีประมาณยิ่ง ภิกษุนั้นจึง บรรลุนันตริยกิจ เพื่อความสิ้นอาสวะได้เร็ว

ภิกษุทั้งหลาย !

นี้เรียกว่า ปฏิบัติลำบาก รู้ได้เร็ว.

แบบปฏิบัติสบาย รู้ได้ช้า

ภิกษุทั้งหลาย ! ในกรณีนี้ ภิกษุ เพราะสังัดจากกามและอกุศลธรรมทั้งหลาย จึงบรรลุปฐมฌานทุติยฌาน... ตติยฌาน... จตุตถฌาน (มีรายละเอียดดังที่แสดงแล้วในที่ทั่วไป) แล้วแลอยู่.

ภิกษุนั้นเข้าไปอาศัยธรรม เป็นกำลังของพระเสขะ ๕ ประการเหล่านี้คือ สัทธาพละ หิริพละ โอตตปปพละ วิริยพละ ปัญญาพละ แต่ อินทรีย์ ๕ ประการเหล่านี้ของเธอนั้น ปรากฏว่าอ่อน คือ สัทธินทรีย์ วิริยินทรีย์ สตินทรีย์ สมาธินทรีย์ ปัญญินทรีย์. เพราะเหตุที่อินทรีย์ทั้งห้าเหล่านี้ยังอ่อน ภิกษุ นั้น จึง บรรลุนั้นตรัยกิจเพื่อความสิ้นอาสวะได้ช้า

ภิกษุทั้งหลาย !

นี้เรียกว่า ปฏิบัติสบาย รู้ได้ช้า.

แบบปฏิบัติสบาย รู้ได้เร็ว

ภิกษุทั้งหลาย ! ในกรณีนี้ ภิกษุ เพราะสังกัดจากกามและอกุศลธรรมทั้งหลาย จึงบรรลุปฐมฌานทุติยฌาน... ตติยฌาน... จตุตถฌาน ... แล้วแลอยู่.

ภิกษุนั้นเข้าไปอาศัยธรรม เป็นกำลังของพระเสขะ ๕ ประการเหล่านี้อยู่ คือ สัทธาพละ หิริพละ โอตตปปพละ วิริยพละ ปัญญาพละ แต่ อินทรีย์ ๕ ประการเหล่านี้ของเธอนั้น ปรากฏว่ามีประมาณยัง คือ สัทธินทรีย์ วิริยินทรีย์ สตินทรีย์ สมาธินทรีย์ ปัญญินทรีย์. เพราะเหตุที่อินทรีย์ทั้งหลายนี้มีประมาณยัง ภิกษุนั้นจึง บรรลุนันทริยกิจเพื่อความสิ้นอาสวะได้เร็ว

ภิกษุทั้งหลาย !

นี้เรียกว่า ปฏิบัติสบาย รู้ได้เร็ว.

ภิกษุทั้งหลาย ! เหล่านี้แล ปฏิปทา ๔ ประการ.

ขอนอบน้อมแด่
ตถาคตอรหันตสัมมาสัมพุทธะ
พระองค์นั้นด้วยเศียรเกล้า

ศกคศสวโก

(สาวกตถาคต)

คณะงานธัมมะ วัดนาป่าพง

(กลุ่มอาสาสมัครพุทธวจน-หมวดธรรม)

หากมีความประสงค์รับสื่อ พุทธวจน เพื่อนำไปศึกษา
หรือนำไปแจกเป็นธรรมทาน สามารถแจ้งความจำนงค์และขอรับ

ได้ที่ พระอาจารย์คึกฤทธิ์ โสตฺถิผโล

วัดนาป่าพง WATNAPAPONG

เลขที่ 29 หมู่ที่ 7 ตำบลบึงทองหลาง อำเภอลำลูกกา จังหวัดปทุมธานี 12150

โทรศัพท์ 09 2526 1236, 09 9087 8986

29 Moo 7, Bueng Thong Lang, Lam Luk Ka, Pathumthani 12150, Thailand

• สนับสนุนการเผยแผ่พุทธวจน ได้ที่

ธนาคารไทยพาณิชย์ สาขา คลอง 10 (อัญบุรี)

ชื่อบัญชี วัดนาป่าพง

เลขที่บัญชี 318-2-46175-6

หรือ

e-Donation วัดนาป่าพง

1. เปิดแอปฯ Mobile Banking
2. เลือกสแกน QR
3. ระบุจำนวนเงิน
4. กดยืนยันบริจาค

• กรณียโอนเงินจากต่างประเทศ ได้ที่

ธนาคารไทยพาณิชย์ (Siam Commercial Bank)

Account name : WATNAPAPONG

Account Number : 318-2-46175-6

SWIFT CODE : SICOTHBK

Bank Code : 0014

Branch Code : 0318

• ติดตามข่าวสารและข่าวประชาสัมพันธ์ พร้อมสื่อธรรมพุทธวจน

พุทธวจนเรียล
Buddhawajana Real

ติดต่อสอบถามได้ที่ พี่ตา ตัวแทนคณะศิษย์ 092-526-1236

ขอกราบขอบพระคุณแด่

พระอาจารย์ศีกฤทธิ์ โสตถิผโล และคณะสงฆ์วัดนาป่าพง
ที่กรุณาให้คำปรึกษาในการจัดทำหนังสือเล่มนี้

ติดตามการเผยแผ่พระธรรมคำสอนตามหลักพุทธวจน

โดย พระอาจารย์ศีกฤทธิ์ โสตถิผโล ได้ที่

พุทธวจนเรียล
Buddhawajana Real

เว็บไซต์

- <http://www.watnapp.com> : หนังสือ และสื่อธรรมะ บนอินเทอร์เน็ต
- <http://media.watnapahpong.org> : ศูนย์บริการมัลติมีเดียวัดนาป่าพง
- <http://www.buddha-net.com> : เครือข่ายพุทธวจน
- <http://etipitaka.com> : โปรแกรมตรวจหาและเทียบเคียงพุทธวจน
- <http://www.watnapahpong.com> : เว็บไซต์วัดนาป่าพง
- <http://www.buddhakos.org> : มูลนิธิพุทธโฆษณ์

ดาวน์โหลดโปรแกรมตรวจหาและเทียบเคียงพุทธวจน (E-Tipitaka)

สำหรับคอมพิวเตอร์

- ระบบปฏิบัติการ Windows, Macintosh, Linux
<http://etipitaka.com/download>

สำหรับโทรศัพท์เคลื่อนที่และแท็บเล็ต

- ระบบปฏิบัติการ Android
ดาวน์โหลดได้ที่ Play Store โดยพิมพ์คำว่า พุทธวจน หรือ e-tipitaka
- ระบบปฏิบัติการ iOS (สำหรับ iPad, iPhone, iPod)
ดาวน์โหลดได้ที่ App Store โดยพิมพ์คำว่า พุทธวจน หรือ e-tipitaka

ดาวน์โหลดโปรแกรมพุทธวจน (Buddhawajana)

เฉพาะโทรศัพท์เคลื่อนที่และแท็บเล็ต

- ระบบปฏิบัติการ Android
ดาวน์โหลดได้ที่ Google Play Store โดยพิมพ์คำว่า พุทธวจน หรือ buddhawajana
- ระบบปฏิบัติการ iOS (สำหรับ iPad, iPhone, iPod)
ดาวน์โหลดได้ที่ App Store โดยพิมพ์คำว่า พุทธวจน หรือ buddhawajana

ดาวน์โหลดโปรแกรมวิทยุวัดนาป่าพง (Watnapahpong Radio)

เฉพาะโทรศัพท์เคลื่อนที่และแท็บเล็ต

- ระบบปฏิบัติการ Android
ดาวน์โหลดได้ที่ Google Play Store โดยพิมพ์คำว่า พุทธวจน หรือ วิทยุวัดนาป่าพง
- ระบบปฏิบัติการ iOS (สำหรับ iPad, iPhone, iPod)
ดาวน์โหลดได้ที่ App Store โดยพิมพ์คำว่า พุทธวจน หรือ วิทยุวัดนาป่าพง

วิทยุ

- คลื่น ส.ว.พ. FM ๙๑.๐ MHz ช่วงบ่าย

บรรณานุกรม

พระไตรปิฎกฉบับสยามรัฐ

พระไตรปิฎกภาษาไทยฉบับหลวง

หนังสือธรรมโฆษณ์ ชูตจากพระโอรส

(ผลงานแปลพุทธวจน โดยท่านพุทธทาสภิกขุในนามกองตำราคณะธรรมทาน)

ร่วมสนับสนุนการจัดทำโดย

พุทธวจนภิกขุคึกฤทธิสุนิธิ

คณะศิษย์วัดนาป่าพงผู้สนับสนุนจากทั่วประเทศและทั่วโลก

คณะงานธัมมะ วัดนาป่าพง (กลุ่มอาสาสมัครพุทธวจน-หมวดธรรม)

พุทธวจนสถาบันภาคกลาง

พุทธวจนสถาบันภาคเหนือ

พุทธวจนสถาบันภาคตะวันออกเฉียงเหนือ

พุทธวจนสถาบันภาคตะวันออก

พุทธวจนสถาบันภาคใต้

พุทธวจนสถาบันภาคตะวันตก

แม่พันธุ์ห่าน

ลงสะพานคลอง 10 ไปปุ๊พรีนแรกมา
แล้วเลี้ยวซ้ายก่อนขึ้นสะพาน

ฟิวเจอร์

วัดชุมแก้ว ๑

ถนนรางเหล็ก - รางรถไฟ

มดลูกบิดเบี้ยว

วัดหน้าป่าพง WATNAPAPONG

29 หมู่ 7 ต.บึงทองหลาง อ.ลำลูกกา
ปทุมธานี 12150
โทร. 09 2526 1236, 09 9087 8989
29 Moo 7, Bueng Thong Lang,
Lam Luk Ka,
Pathumthani 12150, Thailand.

2.

ถนนลำลูกกา

96

ปกครอง

ลงสะพานคลอง 10
เลี้ยวซ้ายคอสะพาน

16

17

18

19

20

21

22

23

24

25

26

27

28

29

30

31

32

33

34

35

36

37

38

39

40

41

42

43

44

45

46

47

48

49

50

51

52

53

54

55

56

57

58

59

60

61

62

63

64

65

66

67

68

69

70

71

72

73

74

75

76

77

78

79

80

81

82

83

84

85

86

87

88

89

90

91

92

93

94

95

96

97

98

99

100

101

102

103

104

105

106

107

108

109

110

111

112

113

114

115

116

117

118

119

120

121

122

123

124

125

126

127

128

129

130

131

132

133

134

135

136

137

138

139

140

141

142

143

144

145

146

147

148

149

150

151

152

153

154

155

156

157

158

159

160

161

162

163

164

165

166

167

168

169

170

171

172

173

174

175

176

177

178

179

180

181

182

183

184

185

186

187

188

189

190

191

192

193

194

195

196

197

198

199

200

201

202

203

204

205

206

207

208

209

210

211

212

213

214

215

216

217

218

219

220

221

222

223

224

225

226

227

228

229

230

231

232

233

234

235

236

237

238

239

240

241

242

243

244

245

246

247

248

249

250

251

252

253

254

255

256

257

258

259

260

261

262

263

264

265

266

267

268

269

270

271

272

273

274

275

276

277

278

279

280

281

282

283

284

285

286

287

288

289

290

291

292

293

294

295

296

297

298

299

300

301

302

303

304

305

306

307

308

309

310

311

312

313

314

315

316

317

318

319

320

321

322

323

324

325

326

327

328

329

330

331

332

333

334

335

336

337

338

339

340

341

342

343

344

345

346

347

348

349

350

351

352

353

354

355

356

357

358

359

360

361

362

363

364

365

366

367

368

369

370

371

372

373

374

375

376

377

378

379

380

381

382

383

384

385

386

387

388

389

390

391

392

393

394

395

396

397

398

399

400

401

402

403

404

405

406

407

408

409

410

411

412

413

414

415

416

417

418

419

420

421

422

423

424

425

426

427

428

429

430

431

432

433

434

435

436

437

438

439

440

441

442

443

444

445

446

447

448

449

450

451

452

453

454

455

456

457

458

459

460

461

462

463

464

465

466

467

468

469

470

471

472

473

474

475

476

477

478

479

480

481

482

483

484

485

486

487

488

489

490

491

492

493

494

495

496

497

498

499

500

501

502

503

504

505

506

507

508

509

510

511

512

513

514

515

516

517

518

519

520

521

522

523

524

525

526

527

528

529

530

531

532

533

534

535

536

537

53

สนามบิน
ดอนเมือง

๑๐

พระสูตรของสำคัญ
ที่ชาวพุทธต้องศึกษา
แต่คำสอนจากพระพุทธเจ้า
เท่านั้น

ผ่านมา ๒,๕๐๐ กว่าปี

คำสอนทางพระพุทธศาสนาเกิดความหลากหลายมากขึ้น

มีสำนักต่างๆ มากมาย ซึ่งแต่ละหมู่คณะก็มีความเห็นของตน

หามาตรฐานไม่ได้ แม้จะกล่าวในเรื่องเดียวกัน

ทั้งนี้ไม่ใช่เพราะคำสอนของพระพุทธเจ้าไม่สมบูรณ์

แล้วเราควรเชื่อและปฏิบัติตามใคร?

ลองพิจารณาคำตอบง่ายๆ ได้จาก ๑๐ พระสูตร

ซึ่งพระตถาคตทรงเตือนเอาไว้

แล้วตรัสบอกวิธีป้องกันและแก้ไขเหตุเสื่อมแห่งธรรมเหล่านี้

ขอเชิญมาตอบตัวเองกันเถอะว่า ถึงเวลาแล้วหรือยัง?

ที่พุทธบริษัทจะมีมาตรฐานเพียงหนึ่งเดียว คือ “พุทธวจน” ธรรมวินัย

จากองค์พระสัมมาสัมพุทธเจ้าที่ปฏิบัติและรู้ตามได้เฉพาะตน ดังนี้

๑. พระองค์ทรงสามารถกำหนดสมาธิ เมื่อจะพูด ทุกถ้อยคำจึงไม่ผิดพลาด

-บาลี ม. ม. ๑๒/๔๔๘/๔๓๐.

อัคริเวสนะ! เรานั้นหรือ จำแต่เริ่มแสดง กระทั่งคำสุดท้ายแห่งการกล่าวเรื่องนั้นๆ ย่อมตั้งไว้ซึ่งจิตในสมาธินิมิตอันเป็นภายในโดยแท้ ให้จิตดำรงอยู่ ให้จิตตั้งมั่นอยู่ กระทำให้มีจิตเป็นเอก ดังเช่นที่คนทั้งหลายเคยได้ยินว่าเรากระทำอยู่เป็นประจำ ดังนี้.

๒. แต่ละคำพูดเป็นอกาลิโก คือ ถูกต้องตรงจริงไม่จำกัดกาลเวลา

-บาลี ม. ม. ๑๒/๔๔๘/๔๕๑.

ภิกษุทั้งหลาย! พวกเธอทั้งหลายเป็นผู้ที่เรานำไปแล้วด้วยธรรมนี้ อันเป็นธรรมที่บุคคลจะพึงเห็นได้ด้วยตนเอง (สนธิฏฺเฐสิโก) เป็นธรรมให้ผลไม่จำกัดกาล (อกาลิโก) เป็นธรรมที่ควรเรียกกันมาดุ (เอหิปสฺสิโก) ควรน้อมเข้ามาใส่ตัว (โอปนยิโก) อันวิญญูชนจะพึงรู้ได้เฉพาะตน (ปัจจุตฺตํ เวทิตพฺโพ วิญญูหิ).

๓. คำพูดที่พูดมาทั้งหมดนับแต่วันตรัสรู้ขึ้น สอดรับไม่ขัดแย้งกัน

-บาลี อิติวุ. ขุ. ๒๕/๓๒๑/๒๙๓.

ภิกษุทั้งหลาย! นับตั้งแต่วรรณที่ตถาคตได้ตรัสรู้จนตรัสมา สัมโพธิญาณ จนกระทั่งถึงราตรีที่ตถาคตปริณิพพานด้วยอนุปาติเสสนิพพานธาตุ ตลอดเวลาระหว่างนั้น ตถาคตได้กล่าวสอน พราหมณ์แสดงออก ซึ่งถ้อยคำใด ถ้อยคำเหล่านั้นทั้งหมด ย่อมเข้ากันได้โดยประการเดียวทั้งสิ้น ไม่แย้งกันเป็นประการอื่นเลย.

๔.ทรงบอกเหตุแห่งความอันตรายของคำสอนเปรียบด้วยกลองศึก

-บาลี นิทาน. ส. ๑๖/๓๑๑/๖๗๒-๓.

ภิกษุทั้งหลาย! เรื่องนี้เคยมีมาแล้ว กลองศึกของกษัตริย์พวกทาสระเรียกว่า อานกะ มียู เมื่อกลองอานกะนี้ มีแผลแตกหรือลี พวกกษัตริย์ทาสระได้หาเนื้อไม้อื่นทำเป็นลิ้ม เสริมลงในรอยแตกของกลองนั้น (ทุกคราวไป). ภิกษุทั้งหลาย! เมื่อเชื่อมปะเข้าหลายครั้งหลายคราวเช่นนั้น นานเข้าก็ถึงสมัยหนึ่ง ซึ่งเนื้อไม้เดิมของตัวกลองหมดสิ้นไป เหลืออยู่แต่เนื้อไม้ที่ทำเสริมเข้าใหม่เท่านั้น.

ภิกษุทั้งหลาย! ฉันทได้กัณณนั้น ในกาลยิตยาวฝ่ายอนาคต จักมีภิกษุทั้งหลาย สุตตันตะเหล่าใด ที่เป็นคำของตถาคต เป็นข้อความลึก มีความหมายซึ่งเป็นชั้นโลกุตตระ ว่าเฉพาะด้วยเรื่องสุญญตา เมื่อมีผู้นำสุตตันตะเหล่านั้นมากล่าวอยู่ เธอจักไม่ฟังด้วยดี จักไม่เงี้ยวฟัง จักไม่ตั้งจิตเพื่อจะรู้ทั่วถึง และจักไม่สำคัญว่าเป็นสิ่งที่ตนควรศึกษาเล่าเรียน ส่วนสุตตันตะเหล่าใดที่นักกวีแต่งขึ้นใหม่ เป็นคำร้อยกรองประเภทกาพย์กลอน มีอักษรสละสลวย มีพยัญชนะอันวิจิตร เป็นเรื่องนอกแนว เป็นคำกล่าวของสาวก เมื่อมีผู้นำสุตตันตะที่นักกวีแต่งขึ้นใหม่เหล่านั้นมากล่าวอยู่ เธอจักฟังด้วยดี จักเงี้ยวฟัง จักตั้งจิต เพื่อจะรู้ทั่วถึง และจักสำคัญว่าเป็นสิ่งที่ตนควรศึกษาเล่าเรียนไป.

ภิกษุทั้งหลาย! ความอันตรายของสุตตันตะเหล่านั้น ที่เป็นคำของตถาคต เป็นข้อความลึก มีความหมายซึ่งเป็นชั้นโลกุตตระ ว่าเฉพาะด้วยเรื่องสุญญตา จักมิได้ด้วยอาการอย่างนี้ แล.

๕. ทรงกำชับให้ศึกษาปฏิบัติเฉพาะจากคำของพระองค์เท่านั้น อย่าฟังคนอื่น

-บาลี ทูก. อี. ๒๐/๔๑-๔๒/๒๕๒.

ภิกษุทั้งหลาย! พวกภิกษุบริษัทในกรณีนี้ สุตตันตะเหล่าใด ที่กวีแต่งขึ้นใหม่ เป็นคำร้อยกรองประเภทกาพย์กลอน มีอักษรสละสลวย มีพยานชนะอันวิจิตร เป็นเรื่องนอกแนว เป็นคำกล่าวของสาวก เมื่อมีผู้นำสุตตันตะเหล่านั้นมากล่าวอยู่ เธอจักไม่ฟังด้วยดี ไม่เงี่ยหูฟัง ไม่ตั้งจิตเพื่อจะรู้ทั่วถึง และจักไม่สำคัญว่าเป็นสิ่งที่ตนควรศึกษาเล่าเรียน.

ภิกษุทั้งหลาย! ส่วนสุตตันตะเหล่าใด ที่เป็นคำของตถาคต เป็นข้อความลึก มีความหมายซึ่ง เป็นชั้นโลกุตตระ ว่าเฉพาะด้วยเรื่องสัจจธรรม เมื่อมีผู้นำสุตตันตะเหล่านั้นมากล่าวอยู่ เธอย่อมฟังด้วยดี ย่อมเงี่ยหูฟัง ย่อมตั้งจิตเพื่อจะรู้ทั่วถึง และย่อมสำคัญว่าเป็นสิ่งที่ตนควรศึกษาเล่าเรียน จึงพากันเล่าเรียน ไต่ถาม ทวนถามแก่กันและกันอยู่ว่า “ข้อนี้เป็นอย่างไร มีความหมายที่นัย” ดังนี้ ด้วยการทำดังนี้ เธอย่อมเปิดธรรมที่ถูกปิดไว้ได้ ธรรมที่ยังไม่ปรากฏ เธอก็ทำให้ปรากฏได้ ความสงสัยในธรรมหลายประการ ที่น่าสงสัย เธอก็บรรเทาลงได้.

ภิกษุทั้งหลาย! บริษัทชื่อ อุกกาจิตวินีตา ปริสา ใน ปฏิบุจฉวินีตา เป็นอย่างไรเล่า?

ภิกษุทั้งหลาย! ในกรณีนี้คือ ภิกษุทั้งหลายในบริษัทใด เมื่อสุตตันตะทั้งหลาย อันเป็นตถาคตภาษิต (ตถาคตภาสิตา) อันลึกซึ้ง (คมภีรา) มีอรรถอันลึกซึ้ง (คมภีรตถา) เป็นโลกุตตระ (โลกุตตรา) ประกอบด้วยเรื่องสัจจธรรม (สัจจธรรมปฏิสยตถา) อันบุคคลนำมากล่าวย่อม ก็ไม่ฟังด้วยดี ไม่เงี่ยหูฟัง ไม่เข้าไปตั้งจิตเพื่อจะรู้ทั่วถึง และไม่สำคัญว่าเป็นสิ่งที่ตนควรศึกษาเล่าเรียน.

ส่วนสุดตันตะเหล่าใด ที่กิแต่งตั้งใหม่ เป็นคำร่ายกรองประเภท กาศยกลอน มีอักษรสละสลวย มีพยัญชนะอันวิจิตร เป็นเรื่องนอกแนว เป็นคำกล่าวของสาวก เมื่อมีผู้นำสุดตันตะเหล่านี้นี้มากล่าวอยู่

พวกเธอย่อมฟังด้วยดี เจียหุฟัง ตั้งจิตเพื่อจะรู้ทั่วถึง และสำคัญไป ว่าเป็นสิ่งที่ตนควรศึกษาเล่าเรียน พวกเธอเล่าเรียนธรรมอันกิแต่งตั้งใหม่ นั้นแล้ว ก็ไม่สอบถามซึ่งกันและกัน ไม่ทำให้เปิดเผยแจ่มแจ้งออกมาว่า ข้อนี้พยัญชนะเป็นอย่างไร อรรถเป็นอย่างไร ดังนี้ เธอเหล่านั้น เปิดเผย สิ่งที่ยังไม่เปิดเผยไม่ได้ ไม่หายของที่คว่าอยู่ให้หายขึ้นได้ ไม่บรรเทา ความสงสัยในธรรมทั้งหลายอันเป็นที่ตั้งแห่งความสงสัยมีอย่างต่างๆ ได้. ภิคุทั้งหลาย! นี้เราเรียกว่า อุกกาจิตวินิตา ปรีสา โน ปฏิปุจฉาวินิตา.

ภิคุทั้งหลาย! บริษัทชื่อ ปฏิปุจฉาวินิตา ปรีสา โน อุกกาจิตวินิตา เป็นอย่างไรเล่า?

ภิคุทั้งหลาย! ในกรณีนี้คือ ภิคุทั้งหลายในบริษัทใด เมื่อสุดตันตะ ทั้งหลาย ที่กิแต่งตั้งใหม่ เป็นคำร่ายกรองประเภทกาศยกลอน มีอักษร สละสลวย มีพยัญชนะอันวิจิตร เป็นเรื่องนอกแนว เป็นคำกล่าวของสาวก อันบุคคลนามากล่าวอยู่ ก็ไม่ฟังด้วยดี ไม่เจียหุฟัง ไม่เข้าไปตั้งจิตเพื่อจะ รู้ทั่วถึง และไม่สำคัญว่าเป็นสิ่งที่ตนควรศึกษาเล่าเรียน ส่วน สุดตันตะ เหล่าใด อันเป็นตลาคตภาพิต อันลึกซึ้ง มีอรรถอันลึกซึ้ง เป็นโลกุตตระ ประกอบด้วยเรื่องสุญญตา เมื่อมีผู้นำสุดตันตะเหล่านี้ มากล่าวอยู่ พวก เธอย่อมฟังด้วยดี ย่อมเจียหุฟัง ย่อมเข้าไปตั้งจิตเพื่อจะรู้ทั่วถึง และ ย่อมสำคัญว่าเป็นสิ่งที่ควรศึกษาเล่าเรียน พวกเธอเล่าเรียนธรรมที่เป็น ตลาคตภาพิตนั้นแล้ว ก็สอบถามซึ่งกันและกัน ทำให้เปิดเผยแจ่มแจ้งออก มาว่า ข้อนี้พยัญชนะเป็นอย่างไร อรรถเป็นอย่างไร ดังนี้ เธอเหล่านั้น

เปิดเผยสิ่งที่ยังไม่เปิดเผยได้ หงายของที่คว่ำอยู่ให้หงายขึ้นได้ บรรเทาความสงสัยในธรรมทั้งหลายอันเป็นที่ตั้งแห่งความสงสัยมีอย่างต่างๆ ได้. ภิขุทั้งหลาย! นี่เราเรียกว่า ปฏิปุจฉาวินิตา ปริสา โน อุกกาจิตวินิตา.

ภิขุทั้งหลาย! เหล่านี้แลบริษัท ๒ จำพวกนั้น. ภิขุทั้งหลาย! บริษัทที่เกิดในบรรดาบริษัททั้งสองพวกนั้น คือ บริษัทปฏิปุจฉาวินิตา ปริสา โน อุกกาจิตวินิตา (บริษัทที่อาศัยการสอบสวนทบทวนกันเอาเองเป็นเครื่องนำไป ไม่อาศัยความเชื่อจากบุคคลภายนอกเป็นเครื่องนำไป) แล.

๖.ทรงห้ามบัญญัติเพิ่มหรือตัดทอนสิ่งที่บัญญัติไว้

-บาลี มหา. ที. ๑๐/๕๐/๗๐.

ภิขุทั้งหลาย! ภิขุทั้งหลาย จักไม่บัญญัติสิ่งที่ไม่เคยบัญญัติ จักไม่เพิกถอนสิ่งที่บัญญัติไว้แล้ว จักสมทานศึกษาในสิกขาบทที่บัญญัติไว้แล้วอย่างเคร่งครัด อยู่เพียงใด ความเจริญก็เป็นสิ่งที่ภิขุทั้งหลายหวังได้ ไม่มีความเสื่อมเลย อยู่เพียงนั้น.

๗.สำนึกเสมอว่าตนเองเป็นเพียงผู้เดินตามพระองค์เท่านั้น ถึงแม้จะเป็นอรหันต์ผู้เลิศทางปัญญาก็ตาม

-บาลี ขนธ. ส. ๑๗/๘๒/๑๒๖.

ภิขุทั้งหลาย! ตถาคตผู้อรหันตสัมมาสัมพุทธะ ได้ทำมรรคที่ยังไม่เกิดให้เกิดขึ้น ได้ทำมรรคที่ยังไม่มีใครรู้ให้มีคนรู้ ได้ทำมรรคที่ยังไม่มีใครกล่าวให้เป็นมรรคที่กล่าวกันแล้ว ตถาคตเป็นผู้รู้มรรค (มคฺคญฺญ) เป็นผู้รู้แจ้งมรรค (มคฺควิฑู) เป็นผู้ฉลาดในมรรค (มคฺคโถวิฑู). ภิขุทั้งหลาย! ส่วนสาวกทั้งหลายในกาลนี้ เป็นผู้เดินตามมรรค (มคฺคานุคฺคา) เป็นผู้ตามมาในภายหลัง.

ภิกษุทั้งหลาย! นี่แล เป็นความผิดแผกแตกต่างกัน เป็นความมุ่งหมายที่แตกต่างกัน เป็นเครื่องกระทำให้แตกต่างกัน ระหว่างตถาคตผู้อรหันต-สัมมาสัมพุทธะ กับภิกษุผู้ปัญญาวิมุตติ.

๘.ตรัสไว้ว่าให้ทรงจำบทพยัญชนะและคำอธิบายอย่างถูกต้อง พร้อมขียนถ่ายทอดบอกสอนกันต่อไป

-บาลี จตุกก. อ. ๒๑/๑๔๗/๑๖๐.

ภิกษุทั้งหลาย! พวกภิกษุในธรรมวินัยนี้ เล่าเรียนสูตรอันถือกัน มาถูก ด้วยบทพยัญชนะที่ใช้กันถูก ความหมายแห่งบทพยัญชนะที่ใช้กัน ก็ถูก ย่อมมีนัยอันถูกต้องเช่นนั้น. ภิกษุทั้งหลาย! นี่เป็น มุลกรณที่หนึ่ง ซึ่งทำให้พระสังฆธรรมตั้งอยู่ได้ไม่เลอะเลือนจนเสื่อมสูญไป...

ภิกษุทั้งหลาย! พวกภิกษุเหล่าใด เป็นพหูสูต คล่องแคล่ว ในหลัก พระพุทธรजन ทรงธรรม ทรงวินัย ทรงมคติกา (แม่บท) พวกภิกษุเหล่านั้น เอาใจใส่ บอกสอน เนื้อความแห่งสูตรทั้งหลายแก่คนอื่นๆ เมื่อท่านเหล่านั้น ล่วงลับไป สูตรทั้งหลาย ก็ไม่ขาดผู้เป็นมูลราก (อาจารย์) มีที่อาศัยสืบกันไป. ภิกษุทั้งหลาย! นี่เป็น มุลกรณที่สาม ซึ่งทำให้พระสังฆธรรมตั้งอยู่ได้ ไม่เลอะเลือนจนเสื่อมสูญไป...

*** ในที่นี้ยกมา ๒ นัย จาก ๔ นัย ของมูลเหตุสี่ประการ ที่ทำให้พระสังฆธรรมตั้งอยู่ได้ ไม่เลอะเลือนจนเสื่อมสูญไป

๙. ทรงบอกวิธีแก้ไขความผิดเพี้ยนในคำสอน

-บาลี มท. ที. ๑๐/๑๔๔/๑๑๓-๖.

๑. (หากมี) ภิกษุในธรรมวินัยนี้กล่าวอย่างนี้ว่า ผู้มีอายุ! ข้าพเจ้าได้สดับรับมาเฉพาะพระพักตร์พระผู้มีพระภาคว่า “นี้เป็นธรรม นี่เป็นวินัย นี่เป็นคำสอนของพระศาสดา”...

๒. (หากมี) ภิกษุในธรรมวินัยนี้กล่าวอย่างนี้ว่า ในอาวาสชื่อโน้นมีสงฆ์อยู่พร้อมด้วยพระเถระ พร้อมด้วยปาโมกข์ ข้าพเจ้าได้สดับมาเฉพาะหน้าสงฆ์นั้นว่า “นี้เป็นธรรม นี่เป็นวินัย นี่เป็นคำสอนของพระศาสดา”...

๓. (หากมี) ภิกษุในธรรมวินัยนี้กล่าวอย่างนี้ว่า ในอาวาสชื่อโน้นมีภิกษุผู้เป็นเถระอยู่จำนวนมาก เป็นพหูสูต เรียนคัมภีร์ ทรงธรรม ทรงวินัย ทรงมคติกา ข้าพเจ้าได้สดับมาเฉพาะหน้าพระเถระเหล่านั้นว่า “นี้เป็นธรรม นี่เป็นวินัย นี่เป็นคำสอนของพระศาสดา”...

๔. (หากมี) ภิกษุในธรรมวินัยนี้กล่าวอย่างนี้ว่า ในอาวาสชื่อโน้นมีภิกษุผู้เป็นเถระอยู่รูปหนึ่ง เป็นพหูสูต เรียนคัมภีร์ ทรงธรรม ทรงวินัย ทรงมคติกา ข้าพเจ้าได้สดับมาเฉพาะหน้าพระเถระรูปนั้นว่า “นี้เป็นธรรม นี่เป็นวินัย นี่เป็นคำสอนของพระศาสดา”...

เธอทั้งหลายยังไม่ฟังชื่นชม ยังไม่ฟังคัดค้านคำกล่าวของผู้นั้น ฟังเรียนบทและพยัญชนะเหล่านั้นให้ดี แล้วฟังสอบสวนลงในพระสูตร เทียบเคียงดูในวินัย

ถ้าบทและพยัญชนะเหล่านั้น สอบลงในสูตรก็ไม่ได้ เทียบเข้าในวินัยก็ไม่ได้ ฟังลงสันนิษฐานว่า “นี่มิใช่พระดำรัสของพระผู้มีพระภาคพระองค์นั้นแน่นอน และภิกษุนี้รับมาผิด” เธอทั้งหลาย ฟังทั้งคำนั้นเสีย

ถ้าบทและพยัญชนะเหล่านั้น สอบลงในสูตรก็ได้ เทียบเข้าในวินัยก็ได้ ฟังลงสันนิษฐานว่า “นี่เป็นพระดำรัส ของพระผู้มีพระภาคพระองค์นั้นแน่นอน และภิกษุนี้รับมาด้วยดี” เธอทั้งหลาย ฟังจามหาปเทศ... นี้ไว้.

๑๐. ทรงตรัสแก่พระอานนท์

ให้ใช้ธรรมวินัยที่ตรัสไว้เป็นศาสดาแทนต่อไป

-บาลี มห. ที. ๑๐/๑๗๘/๑๔๑.

-บาลี ม. ม. ๑๓/๔๒๗/๔๖๓.

-บาลี มหาวาร. ส. ๑๔/๒๑๗/๗๔๐

อานนท์! ความคิดอาจมีแก่พวกเธออย่างนี้ว่า ‘ธรรมวินัยของพวกเรามีพระศาสดาล่วงลับไปเสียแล้ว พวกเราไม่มีพระศาสดา’ ดังนี้. อานนท์! พวกเธออย่าคิดอย่างนั้น. อานนท์! ธรรมก็ดี วินัยก็ดี ที่เราแสดงแล้ว บัญญัติแล้ว แก่พวกเธอทั้งหลาย ธรรมวินัยนั้น จักเป็นศาสดาของพวกเธอทั้งหลาย โดยกาลล่วงไปแห่งเรา.

อานนท์! ในกาลบัดนี้ก็ดี ในกาลล่วงไปแห่งเราก็คดี ใครก็ตาม จักต้องมีตนเป็นประทีป มีตนเป็นสรณะ ไม่เอาสิ่งอื่นเป็นสรณะ มีธรรมเป็นประทีป มีธรรมเป็นสรณะ ไม่เอาสิ่งอื่นเป็นสรณะ เป็นอยู่. อานนท์! ภิกษุพวกใด เป็นผู้ใคร่ในสิกขา ภิกษุพวกนั้น จักเป็นผู้อยู่ในสถานะอันเลิศที่สุดแล.

อานนท์! ความขาดสูญแห่งกัลยาณวัตรนี้ มีในยุคแห่งบุรุษใด
บุรุษนั้นชื่อว่า เป็นบุรุษคนสุดท้ายแห่งบุรุษทั้งหลาย... เราขอกล่าว้ากะ
เธอว่า... เธอทั้งหลายอย่าเป็นบุรุษคนสุดท้ายของเราเลย.

เธอทั้งหลายอย่าเป็น
บุรุษคนสุดท้าย
ของเราเลย

-บาลี ม. ม. ๑๓/๔๒๗/๔๖๓.

พระไตรปิฎก
ฉบับหลวง
ภาษาไทย 80 เล่ม
พ.ศ. 2500

พระไตรปิฎก
ฉบับมหาเถรสมาคม
ภาษาไทย 45 เล่ม
พ.ศ. 2549

พระไตรปิฎก
ฉบับมหาจุฬาลงกรณ-
ราชวิทยาลัย 91 เล่ม
พ.ศ. 2525

พระไตรปิฎก
ฉบับมหาจุฬาลงกรณ-
ราชวิทยาลัย 45 เล่ม
พ.ศ. 2535

งานแปล พระไตรปิฎก
ชุดจากพระโอษฐ์ 5 เล่ม
โดยพุทธทาสภิกขุ
พ.ศ. 2521

1

2

3

4

5

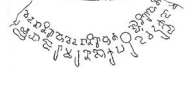
ลำดับการสืบทอดพุทธวจน

เสาหินโอศอก
(อินเดีย)
พ.ศ. 234

จารึกใบลาน
(อัฟกานิสถาน)
พ.ศ. 1000

ศิลาจารึก
(ประเทศไทย)
พ.ศ. 1200 - 1400

พ.ศ. 1

พ.ศ. 234

พ.ศ. 500

พ.ศ. 1000

พ.ศ. 1200

พ.ศ. 1400

พ.ศ. 1500

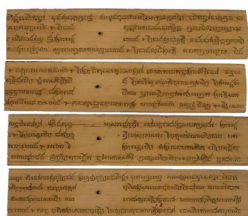
พุทธวจน-หมวดธรรม

พ.ศ. 2553

พ.ศ. 2555

พุทธวจน-ปิฎก
33 เล่ม

คัมภีร์โบราณ
อักษรขอม
สมัยรัชกาลที่ ๑
พ.ศ. 2331

พุทธวจน APP

E-TIPITAKA+ APP
E-TIPITAKA APP

วิทยัตนาป่าพง APP

พ.ศ. 2000

พ.ศ. 2331

พ.ศ. 2436

พ.ศ. 2500

พ.ศ. 2555

พ.ศ. 3000

๑) หลักฐานสมัย พุทธกาล

การใช้ พุทธวจน ที่มีความหมายถึงคำสอนของ พระพุทธเจ้า มีมาตั้งแต่ในสมัยพุทธกาล ดังปรากฏหลักฐาน ในพระวินัยปิฎก ว่าพระศาสดาให้เรียนพุทธวจน (ภาพที่ ๑.๑ และภาพที่ ๑.๒)

ภิกษุ อามันเตสิ “น ภิกษเว พุทธวจนํ ฉันทโส อาโรเปตัพพํ; โย
อาโรเปยฺย, อาบัติติ ทุกกภูตฺส. ชนฺชานามิ ภิกษเว สกฺข
นิรุตฺติยา พุทธวจนํ ปริยาปุณฺณิตฺติ.

ภาพที่ ๑.๑

คำอธิบายภาพ: ข้อความส่วนหนึ่งจากพระไตรปิฎก ฉบับ ร.ศ. ๑๑๒ (จปร.อักษรสยาม) หน้า ๖๔ ซึ่งพระไตรปิฎกภาษาไทย ฉบับหลวง พ.ศ. ๒๕๒๕ เล่มที่ ๗ พระวินัยปิฎก จุลวรรค ภาค ๒ หน้า ๔๕ ได้แปลเป็นภาษาไทยไว้ดังนี้

[๑๘๐] ... ดูกรภิกษุทั้งหลาย ภิกษุไม่พึงยกพุทธวจนะขึ้นโดยภาษา สันสกฤต รูปประโยคขึ้น ต้องอาบัติทุกกฏ. ดูกรภิกษุทั้งหลาย เราอนุญาตให้ เล่าเรียนพุทธวจนะตามภาษาเดิม.

ที่มา:

พระไตรปิฎก ฉบับ ร.ศ. ๑๑๒ (พ.ศ. ๒๔๓๖) พระวินัยปิฎก
จุลลวิคค์ เล่ม ๒ หน้า ๖๔

พุทธวณะให้เสียเพราะสำเนียงของคน ๆ
 ขอพวกภิกษุยกพระพุทธวณะขึ้นตามฉันทะ
 เทเถก. พระองค์ทศกัณฐ์เตยนแล้ว จึงทรง
 บัญญัติไว้ว่า น ภิกษเว ฉนทโส พุทธ-
 วณํ อาโรเปตพุพฺ. โย อาโรเปยฺย
 อาปตฺติ ทุกกฺกฺกสฺ. อนฺุชานามิ ภิกษเว
 สกาย นิสฺสํติยา พุทธวณํ ปริยาปฺนิตุํ
 แปลความว่า ภิกษุทั้งหลาย ท่านทั้งหลาย
 ไม่พึงยกพุทธวณะขึ้นตามฉันทะ. ภิกษุ
 ไคยกัน ต้องทุกกฏ. เราอนุญาตให้
 เรียนพุทธวณะตามสำเนียงของคน ๆ.
 เรื่องนี้ควรอยู่ใน ขุททกขันธ์ก จุลวรรค
 เล่ม ๗ หน้า ๗๐ [ข้อ ๑๘๐].
 (นิต. ๑๐).

ภาพที่ ๑.๒

คำอธิบายภาพ:

คำแปลเป็นภาษาไทย
 ของภาพที่ ๑.๑ จาก
 หนังสือ สารานุกรม
 พระพุทธศาสนา
 ประมวลจาก
 พระนิพนธ์ สมเด็จพระ
 มหาสมณเจ้า
 กรมพระยาวชิรญาณ-
 วโรรส

ที่มา:

หนังสือ สารานุกรมพระพุทธศาสนา ประมวลจากพระนิพนธ์
 สมเด็จพระมหาสมณเจ้า กรมพระยาวชิรญาณวโรรส หน้า ๖๕๖

๒) หลักฐานสมัย รัชกาลที่ ๑

พุทธวจนะ มีปรากฏในหนังสือพงษาวดาร
กรุงศรีอยุธยา ภาษามคร แล คำแปล ซึ่งแต่งเป็นภาษามคร
เพื่อเฉลิมพระเกียรติเมื่อสังคายนาในรัชกาลที่ ๑ เป็นหนังสือ
๗ ผูก ต้นฉบับมีอยู่ในวัดพระแก้ว กรุงพนมเปญ ประเทศ
กัมพูชา แปลเป็นภาษาไทยโดยพระยาพนสุนทร คำนำของ
หนังสือเล่มนี้ เป็นพระนิพนธ์ในสมเด็จพระเจ้าบรมวงศ์เธอ
กรมพระยาดำรงราชานุภาพ (ภาพที่ ๒.๑ และภาพที่ ๒.๒)

อันมาก	ในกาลปางก่อน	พระพุทฺธวจนะนั้นก็ยังมิบริบูรณ์อยู่
ครั้นกาลล่วงไป ๆ ในภายหลัง		พระพุทฺธวจนะนั้นก็เสื่อมวิปลาส
พิรุณก็ผิดเพี้ยนผิดลนทไป		มีความสับสนท่อนสนธิจากกลไปก้วย
โทษ และพระพุทฺธวจนะนั้น		จนทั้งหลายที่มีกำลังความเพียร
และกำลังปัญญาอ่อนเป็นคน		เล่าเรียนแล้ว ไม่พิจารณาถักระ
และบทพณฺธิชนะให้ถูกถวัน		เหตุก็งั้นพระพุทฺธวจนะจึงเสื่อม
พิรุณไป		

ภาพที่ ๒.๑

คำอธิบายภาพ: ข้อความส่วนหนึ่งจากหนังสือ พงษาวดาร
กรุงศรีอยุธยา ภาษามคร แล คำแปล หน้า ๑

๓. อนึ่งพระพุทธรูปนั้น ยังประดิษฐานมั่นคงอยู่ในประเทศ
ทั้ง ๕

๑. ประเทศของพระเจ้าแผ่นดินไทยคือสยาม
๒. มณฑลประเทศของพระเจ้าแผ่นดินมณฑลราช
๓. ประเทศเขมรราชคือกัมพูชา
๔. ประเทศรามัญราชคือหงสาวดี
๕. ประเทศพม่าคืออังวะพุกาม

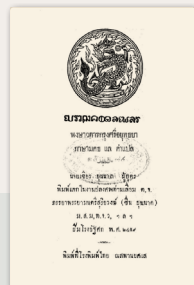
ในประเทศอื่นนั้นเสื่อมสูญไป บรรดาภรรยานทั้งหลายเหล่านั้น
นรชนที่ไม่รู้จักในพระพุทธรูปศาสนาก็มีมากขึ้น

ภาพที่ ๒.๒

คำอธิบายภาพ: ข้อความส่วนหนึ่ง
จากหนังสือ พงษาวดารกรุงศรีอยุธยา ภาษามคร
แล คำแปล หน้า ๒

ที่มา:

หนังสือ พงษาวดารกรุงศรีอยุธยา ภาษามคร แล คำแปล

• ลำดับการสืบทอดพุทธวจน

พุทธกาล

รัชกาลที่ ๑

รัชกาลที่ ๔

รัชกาลที่ ๕

รัชกาลที่ ๗

รัชกาลที่ ๙

๓) หลักฐานสมัย รัชกาลที่ ๔

พุทธวจน มีปรากฏในหนังสือ พระคาถาสรรเสริญ
พระธรรมวินัย พระราชนิพนธ์ในรัชกาลที่ ๔ (ภาพที่ ๓.๑)
และปรากฏในหนังสือ ประชุมพระราชนิพนธ์ภาษาบาลี
ในรัชกาลที่ ๔ ภาค ๒ (ภาพที่ ๓.๒ และภาพที่ ๓.๓)

นเมยฺยํ เต ยหิจฺฉาย
ธมฺมํ พาลา อเปสสา
พุทฺธนา มา ปเทสเน
สมพุทฺธวจนํ อิติ

สมเด็จฯ เจ้าฟ้าจุฬาลงกรณ์
ทรงพระกรุณาโปรดเกล้าฯ
พระราชทานพระราชนิพนธ์
พุทธวจน ๒๐

สมเด็จพระพุทธโฆษาจารย์ เจ้า
คณะสงฆ์ฝ่ายธรรมยุติกนิกาย
เป็นโอรสองค์โต ในพระบาทสมเด็จพระ
เบญจกิติฯ ได้จัดพิมพ์พระราชนิพนธ์
รวมในนามพระราชนิพนธ์ภาษาบาลี
นเมยฺยํ เต ยหิจฺฉาย ธมฺมํ พาลา อเปสสา
พุทฺธนา มา ปเทสเน สมพุทฺธวจนํ อิติ
พระราชทานแก่ วัดสุทัศน์ฯ

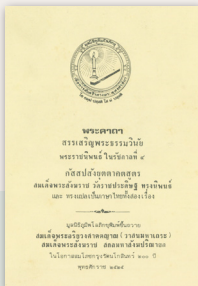
เจ้าคณะสงฆ์ฝ่ายธรรมยุติกนิกาย
เจ้าคณะสงฆ์ฝ่ายมหานิกาย

สมเด็จพระพุทธโฆษาจารย์ เจ้า
คณะสงฆ์ฝ่ายธรรมยุติกนิกาย ไม่
ควรเชื่อใจไม่แท้ จึงมี
พระบรมราชโองการโปรดเกล้าฯ
ให้ย้าย เจ้าคณะสงฆ์ฝ่ายธรรมยุติกนิกาย
ไปอยู่ที่วัดสุทัศน์ฯ และ
พระพุทฺธเจ้า เจ้าคณะสงฆ์ฝ่าย
มหานิกาย เจ้าคณะสงฆ์ฝ่ายมหานิกาย

ภาพที่ ๓.๑

คนพาลพวกอำมาตย์หาชาติ เหลา
นั้นไซ้คนรักศีล ไม่เป็นคนมีศีล
เป็นที่รัก ก็จึงฟังนอมธรรมไป
ตามปรารถนา ผันผายเยื้องย่าง
ธรรมไปตามปรารถนา เอาพระ
นามพระพุทธเจ้า ซึ่งเป็น
บรมศาสดาของเรา ว่านี่คำ
พระพุทธเจ้า นี่พุทธวจน ดังนี้

๑/๒
เมตถอยคำของตมมีโทษอยู่ ไม่
ควรเชื่อใจไม่แท้ เชื่อ ก็จึงฟัง
พระบรมราชโองการโปรดเกล้าฯ
ให้ย้ายไปอยู่ที่วัดสุทัศน์ฯ
กัลยาณบป เชื่อถือเอาว่าเป็น
ธรรมเป็นวินัย เป็นสัจธรรม
เป็นพุทธวจน คำสั่งสอน ของ
พระพุทธเจ้า คำพระพุทธเจ้า
ตรัสเทศนาคงนี้ ๆ

ที่มา:

หนังสือ พระคาถาสรรเสริญพระธรรมวินัย พระราชนิพนธ์ ในรัชกาลที่ ๔
ทรงแปลเป็นภาษาไทยโดย สมเด็จพระสังฆราช วัดราชประดิษฐ หน้า ๒๕

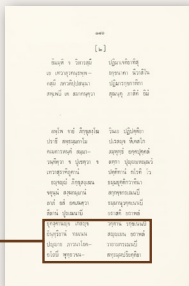
ธุดงค์กานฉฺย เกสฉฺย
อินทฺริยานํ ทมเนน
ปญฺญา ยถาภาสคฺ—
อโณปปี **พุทฺธวจน**—

วตฺตทานํ รกฺขเนนปี
สณฺณเมเนน ยถาพฺลํ
วายามกรณเนนปี
สทฺธมฺมปรียติยา

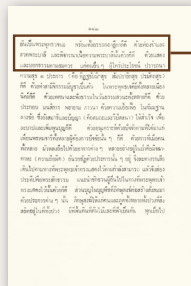

พระบาทสมเด็จพระจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว
รัชกาลที่ ๔

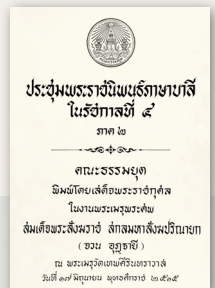
อันเป็นพระ**พุทฺธวจน** พร้อมทั้งอรรถกถาฎีกาก็คือ ด้วยท่องจำและ
สวดพระบาลี และพิจารณาเนื้อความพระบาลินั้นด้วยก็ด้วยแสดง
และบอกธรรมตามสมควร แก่คนอื่น ๆ ผู้ใคร่ประโยชน์ บรรดา

ภาพที่ ๓.๒

ภาพที่ ๓.๓

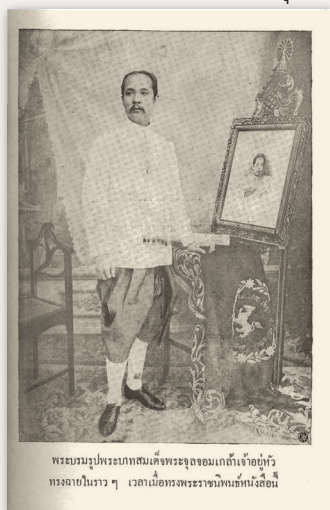

ที่มา:

หนังสือ ประชุมพระราชนิพนธ์ภาษาบาลี ในรัชกาลที่ ๔ ภาค ๒
หน้า ๑๘๐ และหน้า ๑๘๓

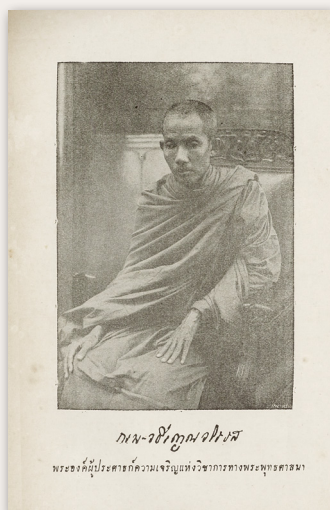
๔) หลักฐานสมัย รัชกาลที่ ๕

พุทธวจน มีปรากฏในหนังสือ พระราชวิจารณ์ เทียบ
ลัทธิพระพุทธศาสนาหินยานกับมหายาน พระบาทสมเด็จพระ
พระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว ทรงพระราชนิพนธ์ (ภาพที่ ๔.๑),
ปรากฏในหนังสือ พระราชหัตถเลขา พระบาทสมเด็จพระ
พระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว ทรงมีไปมา กับ สมเด็จพระ
มหาสมณเจ้า กรมพระยาวชิรญาณวโรรส (ภาพที่ ๔.๒
และภาพที่ ๔.๓) และปรากฏในหนังสือ พระราชดำรัส
ในพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว (ตั้งแต่
พ.ศ. ๒๔๑๗ ถึง พ.ศ. ๒๔๕๓) จัดทำโดย มุลินีนิธสมเด็จ
พระเทพรัตนราชสุดา (ภาพที่ ๔.๔)

พระบรมรูปพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว
ทรงฉายในแนว ๆ เวลาเมื่อทรงพระราชนิพนธ์หนังสือ

พระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว
รัชกาลที่ ๕

ภพ-วิภูษิต

พระองค์นี้ประจักษ์ความเจริญแห่งวิชาทางพระพุทธศาสนา

สมเด็จพระมหาสมณเจ้า
กรมพระยาวชิรญาณวโรรส

จะเป็นก่อนถึงคายนาก็ ๓ ฤๅถึงคายนาก็ ๓ แล้วจำไม่ถนัด พวก
มหายานไปพบคัมภีร์พุทธวจน เขียนบรรจุไว้ในถ้ำ ได้ธรรมอันดีกลับ
ซึ่งพระเถระเจ้าแต่ก่อนได้ ฟังจากพระพุทธเจ้าแล้วจารึกไว้เป็นหลักฐาน จึง
นำมาตั้งส่อน แต่ในฝ่ายมหายานก็รู้งเรื่องขึ้น ฝ่ายหินยานซึ่งตั้งส่อน
กันแต่ครั้งยาวจากความรู้เสื่อมทรามลงไปทุกที ไม่เหมือนพระเถระเจ้าซึ่งเป็น
อรหันต์ ยังคงมีอยู่แต่ก่อนนั้น

ข้อซึ่งต่างกันระหว่างหินยานและมหายานนั้น เขายอมรับว่าเป็น
พุทธวจนด้วยกันทั้ง ๒ ฝ่าย แต่แบ่งเป็น ๒ กาล คือตั้งแต่พระพุทธเจ้า
ได้ตรัสรู้แล้ว ได้ตั้งส่อนไว้ในยถาคว โดยพระวินัยและพระสูตรเป็นพื้น
จนตกมาถึงเมื่อขึ้นไปโปรดพระพุทธมารดาบนดาวดึงส์แล้ว ได้ตั้งส่อน

๔๑
ระทำสังคายนาที่ ๓ เมื่อครั้งก่อนถึงคายนาก็ ๓ ฤๅถึงคายนาก็ ๓ แล้วจำไม่ถนัด พวก
มหายานไปพบคัมภีร์พุทธวจน เขียนบรรจุไว้ในถ้ำ ได้ธรรมอันดีกลับ
ซึ่งพระเถระเจ้าแต่ก่อนได้ ฟังจากพระพุทธเจ้าแล้วจารึกไว้เป็นหลักฐาน จึง
นำมาตั้งส่อน แต่ในฝ่ายมหายานก็รู้งเรื่องขึ้น ฝ่ายหินยานซึ่งตั้งส่อน
กันแต่ครั้งยาวจากความรู้เสื่อมทรามลงไปทุกที ไม่เหมือนพระเถระเจ้าซึ่งเป็น
อรหันต์ ยังคงมีอยู่แต่ก่อนนั้น

ข้อซึ่งต่างกันระหว่างหินยานและมหายานนั้น เขายอมรับว่าเป็น
พุทธวจนด้วยกันทั้ง ๒ ฝ่าย แต่แบ่งเป็น ๒ กาล คือตั้งแต่พระพุทธเจ้า
ได้ตรัสรู้แล้ว ได้ตั้งส่อนไว้ในยถาคว โดยพระวินัยและพระสูตรเป็นพื้น
จนตกมาถึงเมื่อขึ้นไปโปรดพระพุทธมารดาบนดาวดึงส์แล้ว ได้ตั้งส่อน

เป็นยถาควด้วยพระวินัยและพระสูตร เขาได้เขียนเรื่องไว้ที่หนึ่ง
แต่ในคฤศนนั้น ๆ ที่ ๓ ถึงคานาที่ ๔๓ พระสูตร ตอนก่อนรับมาฟัง

พระราชวิจารณ์

เทียบคัมภีร์พระพุทธศาสนาหินยานกับมหายาน
พระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว ทรงพระราชนิพนธ์

พระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว

ทรงพระกรุณาโปรดเกล้าฯ ให้พิมพ์พระราชทานแจก

เนื่องในงานพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว

พระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว

ในรัชสมัยสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว

ที่ ๓๓ ตุลาคม พ.ศ. ๒๔๓๔

พิมพ์ที่โรงพิมพ์โสภณพิทยพิมพ์

ภาพที่ ๔.๑

ที่มา:

หนังสือ พระราชวิจารณ์ เทียบคัมภีร์พระพุทธศาสนาหินยานกับมหายาน
พระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว ทรงพระราชนิพนธ์ หน้า ๑๔

11
 12
 13
 14
 15
 16
 17
 18
 19
 20
 21
 22
 23
 24
 25
 26
 27
 28
 29
 30
 31
 32
 33
 34
 35
 36
 37
 38
 39
 40
 41
 42
 43
 44
 45
 46
 47
 48
 49
 50
 51
 52
 53
 54
 55
 56
 57
 58
 59
 60
 61
 62
 63
 64
 65
 66
 67
 68
 69
 70
 71
 72
 73
 74
 75
 76
 77
 78
 79
 80
 81
 82
 83
 84
 85
 86
 87
 88
 89
 90
 91
 92
 93
 94
 95
 96
 97
 98
 99
 100
 101
 102
 103
 104
 105
 106
 107
 108
 109
 110
 111
 112
 113
 114
 115
 116
 117
 118
 119
 120
 121
 122
 123
 124
 125
 126
 127
 128
 129
 130
 131
 132
 133
 134
 135
 136
 137
 138
 139
 140
 141
 142
 143
 144
 145
 146
 147
 148
 149
 150
 151
 152
 153
 154
 155
 156
 157
 158
 159
 160
 161
 162
 163
 164
 165
 166
 167
 168
 169
 170
 171
 172
 173
 174
 175
 176
 177
 178
 179
 180
 181
 182
 183
 184
 185
 186
 187
 188
 189
 190
 191
 192
 193
 194
 195
 196
 197
 198
 199
 200
 201
 202
 203
 204
 205
 206
 207
 208
 209
 210
 211
 212
 213
 214
 215
 216
 217
 218
 219
 220
 221
 222
 223
 224
 225
 226
 227
 228
 229
 230
 231
 232
 233
 234
 235
 236
 237
 238
 239
 240
 241
 242
 243
 244
 245
 246
 247
 248
 249
 250
 251
 252
 253
 254
 255
 256
 257
 258
 259
 260
 261
 262
 263
 264
 265
 266
 267
 268
 269
 270
 271
 272
 273
 274
 275
 276
 277
 278
 279
 280
 281
 282
 283
 284
 285
 286
 287
 288
 289
 290
 291
 292
 293
 294
 295
 296
 297
 298
 299
 300
 301
 302
 303
 304
 305
 306
 307
 308
 309
 310
 311
 312
 313
 314
 315
 316
 317
 318
 319
 320
 321
 322
 323
 324
 325
 326
 327
 328
 329
 330
 331
 332
 333
 334
 335
 336
 337
 338
 339
 340
 341
 342
 343
 344
 345
 346
 347
 348
 349
 350
 351
 352
 353
 354
 355
 356
 357
 358
 359
 360
 361
 362
 363
 364
 365
 366
 367
 368
 369
 370
 371
 372
 373
 374
 375
 376
 377
 378
 379
 380
 381
 382
 383
 384
 385
 386
 387
 388
 389
 390
 391
 392
 393
 394
 395
 396
 397
 398
 399
 400
 401
 402
 403
 404
 405
 406
 407
 408
 409
 410
 411
 412
 413
 414
 415
 416
 417
 418
 419
 420
 421
 422
 423
 424
 425
 426
 427
 428
 429
 430
 431
 432
 433
 434
 435
 436
 437
 438
 439
 440
 441
 442
 443
 444
 445
 446
 447
 448
 449
 450
 451
 452
 453
 454
 455
 456
 457
 458
 459
 460
 461
 462
 463
 464
 465
 466
 467
 468
 469
 470
 471
 472
 473
 474
 475
 476
 477
 478
 479
 480
 481
 482
 483
 484
 485
 486
 487
 488
 489
 490
 491
 492
 493
 494
 495
 496
 497
 498
 499
 500
 501
 502
 503
 504
 505
 506
 507
 508
 509
 510
 511
 512
 513
 514
 515
 516
 517
 518
 519
 520
 521
 522
 523
 524
 525
 526
 527
 528
 529
 530
 531
 532
 533
 534
 535
 536
 537
 538
 539
 540
 541
 542
 543
 544
 545
 546
 547
 548
 549
 550
 551
 552
 553
 554
 555
 556
 557
 558
 559
 560
 561
 562
 563
 564
 565
 566
 567
 568
 569
 570
 571
 572
 573
 574
 575
 576
 577
 578
 579
 580
 581
 582
 583
 584
 585
 586
 587
 588
 589
 590
 591
 592
 593
 594
 595
 596
 597
 598
 599
 600
 601
 602
 603
 604
 605
 606
 607
 608
 609
 610
 611
 612
 613
 614
 615
 616
 617
 618
 619
 620
 621
 622
 623
 624
 625
 626
 627
 628
 629
 630
 631
 632
 633
 634
 635
 636
 637
 638
 639
 640
 641
 642
 643
 644
 645
 646
 647
 648
 649
 650
 651
 652
 653
 654
 655
 656
 657
 658
 659
 660
 661
 662
 663
 664
 665
 666
 667
 668
 669
 670
 671
 672
 673
 674
 675
 676
 677
 678
 679
 680
 681
 682
 683
 684
 685
 686
 687
 688
 689
 690
 691
 692
 693
 694
 695
 696
 697
 698
 699
 700
 701
 702
 703
 704
 705
 706
 707
 708
 709
 710
 711
 712
 713
 714
 715
 716
 717
 718
 719
 720
 721
 722
 723
 724
 725
 726
 727
 728
 729
 730
 731
 732
 733
 734
 735
 736
 737
 738
 739
 740
 741
 742
 743
 744
 745
 746
 747
 748
 749
 750
 751
 752
 753
 754
 755
 756
 757
 758
 759
 760
 761
 762
 763
 764
 765
 766
 767
 768
 769
 770
 771
 772
 773
 774
 775
 776
 777
 778
 779
 780
 781
 782
 783
 784
 785
 786
 787
 788
 789
 790
 791
 792
 793
 794
 795
 796
 797
 798
 799
 800
 801
 802
 803
 804
 805
 806
 807
 808
 809
 810
 811
 812
 813
 814
 815
 816
 817
 818
 819
 820
 821
 822
 823
 824
 825
 826
 827
 828
 829
 830
 831
 832
 833
 834
 835
 836
 837
 838
 839
 840
 841
 842
 843
 844
 845
 846
 847
 848
 849
 850
 851
 852
 853
 854
 855
 856
 857
 858
 859
 860
 861
 862
 863
 864
 865
 866
 867
 868
 869
 870
 871
 872
 873
 874
 875
 876
 877
 878
 879
 880
 881
 882
 883
 884
 885
 886
 887
 888
 889
 890
 891
 892
 893
 894
 895
 896
 897
 898
 899
 900
 901
 902
 903
 904
 905
 906
 907
 908
 909
 910
 911
 912
 913
 914
 915
 916
 917
 918
 919
 920
 921
 922
 923
 924
 925
 926
 927
 928
 929
 930
 931
 932
 933
 934
 935
 936
 937
 938
 939
 940
 941
 942
 943
 944
 945
 946
 947
 948
 949
 950
 951
 952
 953
 954
 955
 956
 957
 958
 959
 960
 961
 962
 963
 964
 965
 966
 967
 968
 969
 970
 971
 972
 973
 974
 975
 976
 977
 978
 979
 980
 981
 982
 983
 984
 985
 986
 987
 988
 989
 990
 991
 992
 993
 994
 995
 996
 997
 998
 999
 1000
 1001
 1002
 1003
 1004
 1005
 1006
 1007
 1008
 1009
 1010
 1011
 1012
 1013
 1014
 1015
 1016
 1017
 1018
 1019
 1020
 1021
 1022
 1023
 1024
 1025
 1026
 1027
 1028
 1029
 1030
 1031
 1032
 1033
 1034
 1035
 1036
 1037
 1038
 1039
 1040
 1041
 1042
 1043
 1044
 1045
 1046
 1047
 1048
 1049
 1050
 1051
 1052
 1053
 1054
 1055
 1056
 1057
 1058
 1059
 1060
 1061
 1062
 1063
 1064
 1065
 1066
 1067
 1068
 1069
 1070
 1071
 1072
 1073
 1074
 1075
 1076
 1077
 1078
 1079
 1080
 1081
 1082
 1083
 1084
 1085
 1086
 1087
 1088
 1089
 1090
 1091
 1092
 1093
 1094
 1095
 1096
 1097
 1098
 1099
 1100
 1101
 1102
 1103
 1104
 1105
 1106
 1107
 1108
 1109
 1110
 1111
 1112
 1113
 1114
 1115
 1116
 1117
 1118
 1119
 1120
 1121
 1122
 1123
 1124
 1125
 1126
 1127
 1128
 1129
 1130
 1131
 1132
 1133
 1134
 1135
 1136
 1137
 1138
 1139
 1140
 1141
 1142
 1143
 1144
 1145
 1146
 1147
 1148
 1149
 1150
 1151
 1152
 1153
 1154
 1155
 1156
 1157
 1158
 1159
 1160
 1161
 1162
 1163
 1164
 1165
 1166
 1167
 1168
 1169
 1170
 1171
 1172
 1173
 1174
 1175
 1176
 1177
 1178
 1179
 1180
 1181
 1182
 1183
 1184
 1185
 1186
 1187
 1188
 1189
 1190
 1191
 1192
 1193
 1194
 1195
 1196
 1197
 1198
 1199
 1200
 1201
 1202
 1203
 1204
 1205
 1206
 1207
 1208
 1209
 1210
 1211
 1212
 1213
 1214
 1215
 1216
 1217
 1218
 1219
 1220
 1221
 1222
 1223
 1224
 1225
 1226
 1227
 1228
 1229
 1230
 1231
 1232
 1233
 1234
 1235
 1236
 1237
 1238
 1239
 1240
 1241
 1242
 1243
 1244
 1245
 1246
 1247
 1248
 1249
 1250
 1251
 1252
 1253
 1254
 1255
 1256
 1257
 1258
 1259
 1260
 1261
 1262
 1263
 1264
 1265
 1266
 1267
 1268
 1269
 1270
 1271
 1272
 1273
 1274
 1275
 1276
 1277
 1278
 1279
 1280
 1281
 1282
 1283
 1284
 1285
 1286
 1287
 1288
 1289
 1290
 1291
 1292
 1293
 1294
 1295
 1296
 1297
 1298
 1299
 1300
 1301
 1302
 1303
 1304
 1305
 1306
 1307
 1308
 1309
 1310
 1311
 1312
 1313
 1314
 1315
 1316
 1317
 1318
 1319
 1320
 1321
 1322
 1323
 1324
 1325
 1326
 1327
 1328
 1329
 1330
 1331
 1332
 1333
 1334
 1335
 1336
 1337
 1338
 1339
 1340
 1341
 1342
 1343
 1344
 1345
 1346
 1347
 1348
 1349
 1350
 1351
 1352
 1353
 1354
 1355
 1356
 1357
 1358
 1359
 1360
 1361
 1362
 1363
 1364
 1365
 1366
 1367
 1368
 1369
 1370
 1371
 1372
 1373
 1374
 1375
 1376
 1377
 1378
 1379
 1380
 1381
 1382
 1383
 1384
 1385
 1386
 1387
 1388
 1389
 1390
 1391
 1392
 1393
 1394
 1395
 1396
 1397
 1398
 1399
 1400
 1401
 1402
 1403
 1404
 1405
 1406
 1407
 1408
 1409
 1410
 1411
 1412
 1413
 1414
 1415
 1416
 1417
 1418
 1419
 1420
 1421
 1422
 1423
 1424
 1425
 1426
 1427
 1428
 1429
 1430
 1431
 1432
 1433
 1434
 1435
 1436
 1437
 1438
 1439
 1440
 1441
 1442
 1443
 1444
 1445
 1446
 1447
 1448
 1449
 1450
 1451
 1452
 1453
 1454
 1455
 1456
 1457
 1458
 1459
 1460
 1461
 1462
 1463
 1464
 1465
 1466
 1467
 1468
 1469
 1470
 1471
 1472
 1473
 1474
 1475
 1476
 1477
 1478
 1479
 1480
 1481
 1482
 1483
 1484
 1485
 1486
 1487
 1488
 1489
 1490
 1491
 1492
 1493
 1494
 1495
 1496
 1497
 1498
 1499
 1500
 1501
 1502
 150

ในเวลาเมื่อข้าพเจ้าได้ไปในประเทศทั้งหลาย ก็ได้มีเหตุอันสมควรซึ่งจะนำมาแสดงให้พระเถรานุเถร
ทั้งปวง ผู้ประกอบด้วยความอุสสาห์ช่วยชำระพระไตรปิฎกลงพิมพ์เป็นเล่มสมุดไปแล้วนั้น เบนที่ยินดีว่าเมื่อข้าพเจ้า
ไปถึงประเทศใด ซึ่งได้รับพระไตรปิฎกฉบับพิมพ์นั้น รักษาไว้ในหอสมุดใหญ่ต่าง ๆ ย่อมมากว่าสรรพศรีคุณการ
ซึ่งเราได้ทำ แลได้ตั้งสมุดไว้ในที่อันงดงามมั่นคงทั่วทุกแห่ง มีนักปราชญ์ทั้งหลายได้อุสหาเรียนรู้พระพุทธรูปพระธรรม
มาก กิตติศัพท์ความสรรพศรีคุณธรรมของพระพุทธเจ้าย่อมปรากฏฟุ้งไปในประเทศที่ไกลทั้งหลายมากขึ้นโดยลำดับ
ข้าพเจ้าไม่ยืนยันว่าชนทั้งหลายที่ถือศาสนาอื่นจะละศาสนาตนกลับมาถือพระพุทธศาสนา ดังชนบางพวกได้กล่าว
เหมือนจะให้เห็นว่าท่านที่จะเป็นเช่นนั้นได้บ้าง แต่ข้าพเจ้าสามารถที่จะกล่าวได้ว่าเมื่อพระพุทธรูปพระธรรมแพร่หลาย
มีผู้รู้ธรรมะที่แท้จริงย่อมสรรพศรีคุณยกย่องว่าพระพุทธศาสนาเป็นคำสั่งสอนอันดีมีธรรมะที่แท้จริง มีใช้ศาสนา
ที่เลวทราม แลบางพวกแสดงความปรารถนายินดีที่จะได้เห็นคัมภีร์พระอรธกถา ซึ่งเป็นเครื่องอุดหนุน
ความรู้ให้แจ่มแจ้งขึ้นอีก เพราะฉะนั้นการที่เราทำไม่เป็นการมีคุณแต่ในกรุงสยามประเทศเดียวเท่านั้น ย่อมทำให้
ผู้ที่ไม่ได้ถือพระพุทธศาสนา ทราบพระพุทธรูปพระธรรมแพร่หลายออกไปด้วย ควรจะเป็นที่ยินดีได้ประการหนึ่ง

ภาพที่ ๔.๔

ที่มา:

หนังสือ พระราชดำรัสในพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว (ตั้งแต่ พ.ศ. ๒๔๑๔ ถึง พ.ศ. ๒๔๕๑)
จัดทำโดย มูลนิธิสมเด็จพระเทพรัตนราชสุดา พิมพ์ครั้งที่ ๔ พุทธศักราช ๒๕๕๐ หน้า ๑๐๐

๕) หลักฐานสมัย รัชกาลที่ ๗

พุทธวจนะ มีปรากฏในราชกิจจานุเบกษา เล่มที่ ๔๔ วันที่ ๔ มีนาคม ๒๔๗๐ เรื่อง รายงานการสร้างพระไตรปิฎก โดย พระเจ้าบรมวงศ์เธอ พระองค์เจ้ากิตติยากรวรลักษณกรมพระจันทบุรินฤนาถ (ภาพที่ ๕)

เล่ม ๔๔ หน้า ๓๘๓๘ ราชกิจจานุเบกษา วันที่ ๔ มีนาคม ๒๔๗๐

ถ้าได้จัดตั้งทุนพระไตรปิฎกโดยประการที่กราบบังคมทูล
พระกรุณาฯ ประเทศสยามจักเป็นคลังพระธรรมของโลก
รักษาไว้ซึ่งพระพุทธวจนะสืบกาลหาที่สุดมิได้

ตามที่กราบบังคมทูลพระกรุณามานี้ ถ้าชอบด้วยกระแส
พระราชดำริ ข้าพระพุทธเจ้าขอพระราชทานพระบรมราชา
นุญาต นำรายงานนี้พิมพ์ประกาศในหนังสือราชกิจจานุเบกษา
ควรมิควรสุดแล้วแต่จะทรงพระกรุณาโปรดเกล้าฯ

ข้าพระพุทธเจ้า กิตติยากร ขอเดชะ

ภาพที่ ๕

ที่มา:

ราชกิจจานุเบกษา เล่มที่ ๔๔ หน้า ๓๘๓๘ วันที่ ๔ มีนาคม ๒๔๗๐
เรื่อง รายงานการสร้างพระไตรปิฎก

- ลำดับการสืบทอดพันธุ์

พุทธกาล

รัชกาลที่ ๑

รัชกาลที่ ๔

รัชกาลที่ ๕

รัชกาลที่ ๗

รัชกาลที่ ๙

๖) หลักฐานสมัย รัชกาลที่ ๙

พุทธวจน มีปรากฏในราชกิจจานุเบกษา ฉบับพิเศษ
วันที่ ๑๓ พฤศจิกายน ๒๕๒๘ เรื่อง ประกาศสั่งคายน
พระธรรมวินัยตรวจชำระพระไตรปิฎก (ภาพที่ ๗)

ฉบับพิเศษ หน้า ๑๖

เล่ม ๑๐๒ ตอนที่ ๑๖๓ ราชกิจจานุเบกษา ๑๓ พฤศจิกายน ๒๕๖๘

โดยนัยที่สมเด็จพระอริยวงศาคตญาณ สมเด็จพระสังฆราช สกลมหาสังฆปริณายก ได้ถวายพระพรมานี้ จึงทรงพระราชดำริว่า พระพุทธรูปอันเรียกว่า พระไตรปิฎกย่อมเป็นหนังสือที่ประมวลพระธรรมวินัยของสมเด็จพระผู้มีพระภาคเจ้า ซึ่งยังบริบูรณ์และตั้งมั่นอยู่ตราบดี ก็น่าจะเป็นหลักของพุทธบริษัทที่จะปฏิบัติให้เป็นสัมมาปฏิบัติ ถึงความ

ฉบับพิเศษ หน้า ๑๖
เล่ม ๑๑๒ ตอนที่ ๑๖๑ ราชกิจจานุเบกษา ๑๓ พฤศจิกายน ๒๕๓๑

การให้สัตยาบันไว้ซึ่งกฎหมายสหประชาชาติว่าด้วยสิทธิเด็กในกรณี
 ราชอาณาจักร ๕ รัฐคือไทยในทวีปเอเชีย ประเทศที่พรมแดนใกล้ชายฝั่ง
 ราชอาณาจักร ๑๖ รัฐได้ใช้กฎหมายสหประชาชาติว่าด้วยสิทธิเด็กว่า
 สมควรใช้ ทั้งนี้บางรัฐก็พิจารณาถึงผลกระทบด้านสิทธิมนุษยชน
 ชีวิต พรมแดนสหประชาชาติและกฎหมายอื่นที่เกี่ยวข้อง ราชอาณาจักร ๖ รัฐคือ
 รัฐสมาชิกสหประชาชาติที่พรมแดนไทยและพรมแดนกับ ราชอาณาจักร ๑๖
 รัฐคือ สหประชาชาติว่าด้วยสิทธิเด็กในกรณี
 คณะสภายุโรป สหประชาชาติว่าด้วยสิทธิเด็กในกรณี
 คณะสภายุโรป สหประชาชาติว่าด้วยสิทธิเด็กในกรณี

พระโศภิตญาณ นามเจ้าโศภิตองค์พี่ต่างนาม ปราชญ์ว่ากัน
ตัวเพี้ยตบะลิมิอัน มั่นคงน้อยชุก และพระโศภิตนุมาองค์ใหญ่
ตามมารดาพระโศภิตนุมาองค์น้อยเชยแต่เป็นเจ้าโศภิตนุมาได้มาชำระ
พระบาทพระโศภิตนุมาองค์น้อย และองค์พี่ต่างนาม เป้าบ้าน
วังศรีมณฑลบุรีศรีนคร ถิ่นข้าศึกพระโศภิตนุมา และกรมการเมือง
นาคเจ้าเมืองบุรีศรีนครเจ้าแก้วแก้วน้อย เจ้า ฟัน โสภิตโศภิตนุมา
บุตรพี่เลี้ยงเจ้าโศภิตนุมาองค์น้อยเจ้าโศภิตนุมาของพระบาทสมเด็จพระเจ้า
ราชบุรินทร์เจ้าแก้วแก้วน้อย

โลกนี้มีทั้งคนดีและคนชั่ว...คนดีมีหน้าที่ช่วยคนชั่ว...คนชั่วมีหน้าที่ทำให้คนดี...
 สอนคนดีให้เป็นคนดี...สอนคนชั่วให้เป็นคนดี...สอนคนดีให้เป็นคนดี...
 สอนคนชั่วให้เป็นคนดี...สอนคนดีให้เป็นคนดี...สอนคนดีให้เป็นคนดี...
 สอนคนชั่วให้เป็นคนดี...สอนคนดีให้เป็นคนดี...สอนคนดีให้เป็นคนดี...
 สอนคนชั่วให้เป็นคนดี...สอนคนดีให้เป็นคนดี...สอนคนดีให้เป็นคนดี...
 สอนคนชั่วให้เป็นคนดี...สอนคนดีให้เป็นคนดี...สอนคนดีให้เป็นคนดี...

ภาพที่ ๖

ที่มา:

ราชกิจจานุเบกษา ฉบับพิเศษ หน้า ๑๖ เล่มที่ ๑๐๒ ตอนที่ ๑๖๗ วันที่ ๑๓ พฤศจิกายน ๒๕๒๘
เรื่อง ประกาศตั้งคายนามพระธรรมวินัยตรวจชำระพระไตรปิฎก

ภิกษุทั้งหลาย ! เราจักแสดง ซึ่งมิจฉาปฏิบัติ
และสัมมาปฏิบัติ แก่พวกเธอ
เธอทั้งหลาย จงฟังซึ่งข้อความนั้น.

ภิกษุทั้งหลาย ! มิจฉาปฏิบัติ
เป็นอย่างไรเล่า ?

มิจฉาปฏิบัตินี้คือ

- มิจฉาทิฏฐิ
- มิจฉาสังกัปปะ
- มิจฉาวาจา
- มิจฉากัมมันตะ
- มิจฉาอาชีวะ
- มิจฉาวายามะ
- มิจฉาสติ
- มิจฉาสมาธิ

ภิกษุทั้งหลาย ! นี้เรียกว่า
มิจฉาปฏิบัติ

ภิกษุทั้งหลาย ! สัมมาปฏิบัติ
เป็นอย่างไรเล่า ?

สัมมาปฏิบัตินี้คือ

- สัมมาทิฏฐิ
- สัมมาสังกัปปะ
- สัมมาวาจา
- สัมมากัมมันตะ
- สัมมาอาชีวะ
- สัมมาวายามะ
- สัมมาสติ
- สัมมาสมาธิ

ภิกษุทั้งหลาย ! นี้เรียกว่า
สัมมาปฏิบัติ

ภิกษุทั้งหลาย ! เราจักแสดง
ปฏิบัติที่เป็นที่สบายแก่การบรรลุนิพพาน
แก่พวกเธอ พวกเธอจงฟัง จงทำในใจให้ดี เราจักกล่าว.

ภิกษุทั้งหลาย ! ปฏิบัติที่เป็นที่สบายแก่การบรรลุนิพพานนั้น เป็นอย่างไรเล่า
ภิกษุทั้งหลาย ! ภิกษุในกรณีนี้

ย่อมเห็นซึ่งจักขุ	ว่าไม่เที่ยง
ย่อมเห็นซึ่งรูปทั้งหลาย	ว่าไม่เที่ยง
ย่อมเห็นซึ่งจักขุวิญญาณ	ว่าไม่เที่ยง
ย่อมเห็นซึ่งจักขุสัมผัส	ว่าไม่เที่ยง
ย่อมเห็นซึ่งเวทนา อันเป็นสุข เป็นทุกข์ หรือไม่สุขไม่ทุกข์	
ที่เกิดขึ้นเพราะจักขุสัมผัสเป็นปัจจัย	ว่าไม่เที่ยง.

(ในกรณีแห่ง โสตะ ฆานะ ชิวหา กายะ และมนะ ก็ได้ตรัสต่อไป
ด้วยข้อความอย่างเดียวกันทุกตัวอักษร ต่างกันแต่ชื่อเท่านั้น)

ภิกษุทั้งหลาย ! นี่แล คือปฏิบัติที่เป็นที่สบาย
แก่การบรรลุนิพพานนั้น.

ละนันท์

นนทิภุชยา ราคภุชโย

เพราะความสิ้นไปแห่งนันทิ จึงมีความสิ้นไปแห่งราคาะ

ราคภุชยา นนนทิภุชโย

เพราะความสิ้นไปแห่งราคาะ จึงมีความสิ้นไปแห่งนันทิ

นนทิวราคะภุชยา จิตต์ สุวิมุตตนติ วุจจิต

เพราะความสิ้นไปแห่งนันทิและราคาะ กล่าวได้ว่า

“จิตหลุดพ้นแล้วด้วยดี” ดังนี้.

มรรค ๘...กัลยาณวัตร

...สุกัทัทะ ! อริยมรรคมีองค์ ๘ หาได้ในธรรมวินัยนี้

สมณะที่ ๑... สมณะที่ ๒... สมณะที่ ๓... สมณะที่ ๔ ก็หาได้ในธรรมวินัยนี้

วาทะเครื่องสอนของพวกอื่นว่างจากสมณะของพวกอื่น...

อานนท์ ! กัลยาณวัตรนี้ เป็นอย่างไร ? นี่คือ อริยมรรคมีองค์ ๘...

ความขาดสูญแห่งกัลยาณวัตรนี้ มีในยุคแห่งบุรุษใด

บุรุษนั้นชื่อว่าบุรุษคนสุดท้ายแห่งบุรุษทั้งหลาย...

เราขอกล่าว้าย่ากะเธอว่า...

เธอทั้งหลายอย่าเป็นบุรุษพวกสุดท้ายของเราเลย.

-บาลี สฬา. ส. ๑๘/๑๗๗/๒๔๕. , -บาลี มห. ที. ๑๐/๑๗๕/๑๓๘. , -บาลี ม. ม. ๑๓/๔๒๗/๔๖๓.

ข้อมูลธรรมะนี้ จัดทำเพื่อประโยชน์ทางการศึกษาสู่สาธารณชนเป็นธรรมทาน ลิขสิทธิ์ในต้นฉบับนี้ได้รับการสงวนไว้ในการจะจัดทำหรือเผยแพร่ โปรดใช้ความละเอียดรอบคอบ เพื่อรักษาความถูกต้องของข้อมูล ให้อ่อนนุญาตเป็นลายลักษณ์อักษรและปรึกษาด้านข้อมูล ในการจัดทำเพื่อความสะดวกและประหยัด ติดต่อได้ที่

พุทธวณนิกขุคิกฤทธิมูลนิธิ โทร. 09 2526 1236

ตัวแทนคณะศิษย์ คุณเสหัทธนา คัมภีระ โทร. 09 2526 1236

มูลนิธิพุทธโมฆะ โทร. 08 2222 5790 - 94

ติดตามการเผยแผ่พระธรรมคำสอนตามหลักพุทธวจน โดยพระอาจารย์คึกฤทธิ์ โสตถิผโล ได้ที่

Facebook : Buddhawajana Real | YouTube : Buddhawajana Real

Instagram : Buddhawajana Real

www.watnappong.org | media.watnaphong.org | www.buddhakos.org

คลื่น ส.ว.พ. FM 91.0 MHz ทุกวันพระ ช่วงบ่าย

พุทธวจนเรียล
Buddhawajana Real

e-Donation วัดนาป่าพง

ร่วมสนับสนุนการเผยแผ่พุทธวจนได้ที่ ธนาคาร : ไทยพาณิชย์
ชื่อบัญชี : วัดนาป่าพง เลขที่บัญชี : 318-2-46175-6

แจ้งเจตนาจากะเพื่อนำกราบเรียนพระอาจารย์คึกฤทธิ์ได้ที่
พีตา ตัวแทนคณะศิษย์ 092-526-1236